https://ataunnabi.blogspot.com/

ن
111

صَرف تُھبرال

2019/1

مَولانا حَکیم منوّرالدّین رَحمہ اللّٰہ تعالٰے

صاحبزادہ میاں جمیل احمد نقشبندی
لاہور پاکستان
ذخیرہ

مکتبہ قادریہ ◎ لاہور

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

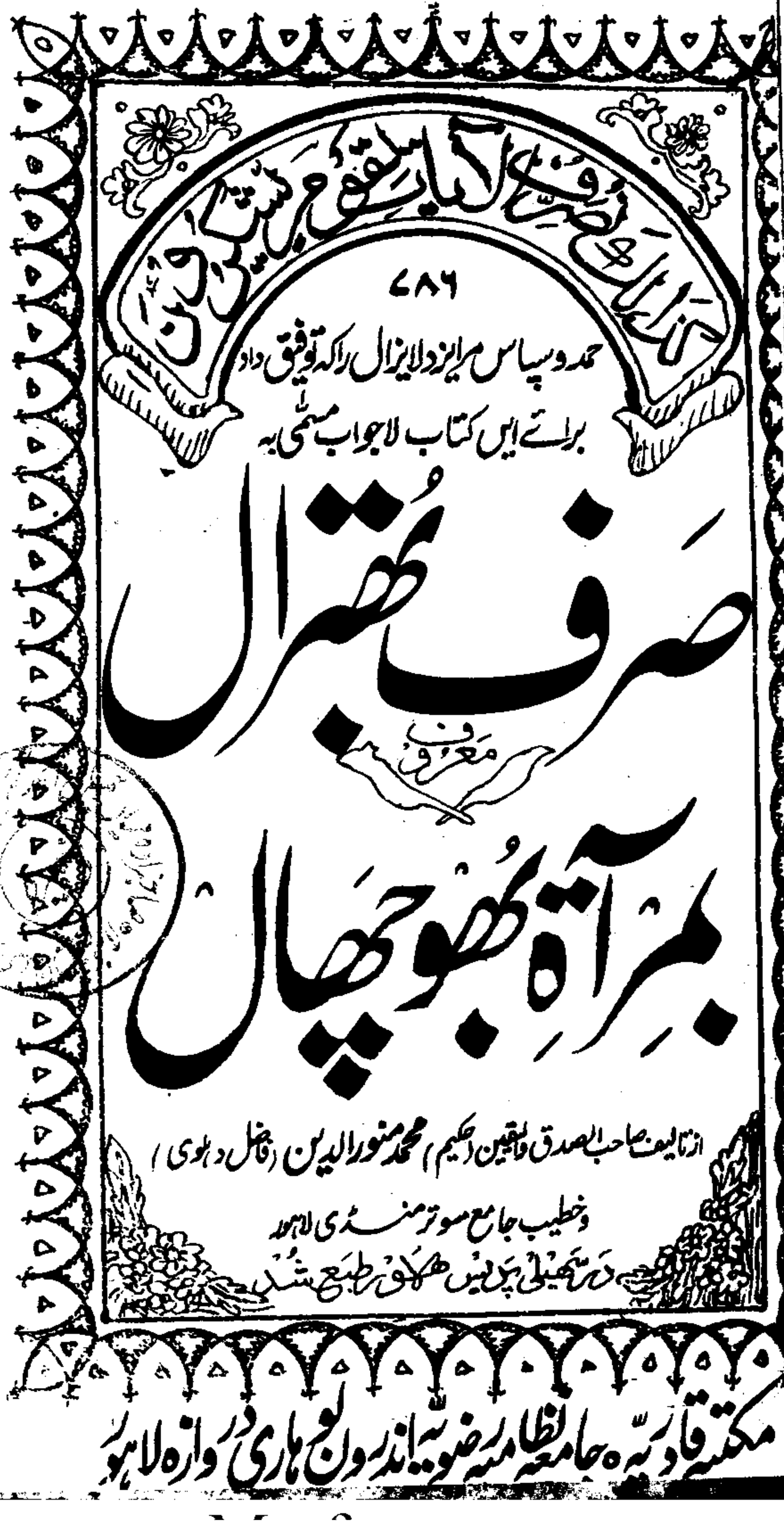

۷۸۶

حمد و سپاس مر ایزد لایزال را کہ توفیق داد

برائے ایں کتاب لاجواب مسمّٰی بہ

صرف بہار

معروف

بمرآۃ بھوچھال

از تالیف صاحب الصدق والیقین (حکیم) محمد منور الدین (فاضل دہلوی)

وخطیب جامع موتر منڈی لاہور

در تھیلی پریس ھلوک طبع شد

مکتبہ قادریہ جامعہ نظامیہ رضویہ اندرون لوہاری دروازہ لاہور

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

سلسلۂ اشاعت

(۱۱)

60056

نام کتاب ---------- صرف بھترال

تالیف ---------- مولانا حکیم محمد منور الدین رحمہ اللہ تعالیٰ

طباعت ---------- فوٹو آفسیٹ (پہلے ایڈیشن کا عکس)

صفحات ---------- ۱۴۴

تاریخ اشاعت ---------- ۱۳۹۵ھ / ۱۹۷۶ء

مطبع ---------- محبوب پرنٹنگ کارپوریشن ۹ سرکلر روڈ لاہور

ناشر ---------- محمد جعفر القادری الضیائی

قیمت ---------- صرف چھ روپے

ملنے کا پتہ

(۱) سنی رضوی کتب خانہ، آستانہ عالیہ حضرت محدث اعظم پاکستان جھنگیانوالہ لائل پور (۲) مکتبہ صدیقیہ سول ہسپتال گلی، چکوال ضلع جہلم (۳) مدرسہ ہدایت القرآن نوری مسجد ممتاز آباد ملتان (۴) کتب خانہ حاجی مشتاق احمد اندرون بوہڑ گیٹ ملتان۔ (۵) حاجی شیخ عنایت اللہ اینڈ سنز، تاجران کتب شاہی بازار لاڑکانہ (۶) مکتبہ فیاضیہ جامعہ فیاض العلوم، غلہ منڈی راٹے ونڈ (۷) مکتبہ قادریہ، جامعہ نظامیہ رضویہ اندرون لوہاری دروازہ لاہور (۸) سنی کتب خانہ متصل جامع مسجد سوئی گیس (بلوچستان)

نوٹ:۔ لاہور کے ہر کتب خانے سے طلب کریں، یا براہ راست ہم سے طلب فرمائیں۔

مکتبہ قادریہ جامعہ نظامیہ رضویہ اندرون لوہاری دروازہ لاہور

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

الحمد للہ الذی وفقنی لصرف ریعان الشباب فی اقتناء العلوم
لتساب العلی وادعوک ان تجعل مستقبل امری خیرا مما مضی
منی الفاک محصول المنی والصلوٰۃ والسلام علی من صحح
بکتابہ سوابق الادیان وصرف انفاسہ المقدسۃ فی اصلاح
فی نوع الانسان وعلی الہ واصحابہ الذین ھزموا جموع
الکفر بالسیف والسنان واضاءوا شموع الاھتداء لمن
اقتفی الرحمٰن اما بعد فیقول العبد الضعیف النحیف
الراجی الی رحمۃ ربہ اللطیف محمد منور الدین بن ملک فتح خان
صاحب بھوچھالوی جبلی کہ در زمانہ خواندن ایں کتاب (صرف بھترال)

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

نزد مکرمی و معظمی حضرت مولانا مولوی غلام رسول صاحب بھترالوی کمیل پوری (مرحوم) خیال آمد کہ حافظہ را اعتبار نیست وایں تقاریر دُرّ یگانہ نہ اند قلمبند کردم و دریں ایام کہ بعض متعلمین نزد بندہ ایں کتاب مذکور مے خوانند مبنّت گفتند کہ حضرت (مرحوم) انتقال کردہ اند و ایں فیض مسدود شدہ است ازیں وجہ در اشاعت ایں بار عظیم کمر ہمّت بستم و ترجمہ آں در زبان پارسی کردم تا کہ فیض او در خطّہ پنجاب محصور نشود بلکہ در ہمہ اضلاع ہند و سرحد و افغانستان برسد و قوانین ایں کتاب از نقائص و اغلاط مبرّیٰ اند و مفصّل بیان شدہ اند زیرا کہ حضرت (مرحوم) دریں کار خیر سعی بلیغ کردہ بودند و حاجت بسوئے کتاب دیگر از کتابہائے صرف نیفتد و ترتیب ہم اعلیٰ است کہ در کتاب دیگر ندیدہ شد و کمی کہ در مقدمہ بود آنرا اکمل کردم و آنچہ ضروری بود نوشتم و ایں کتاب را **صرف بھترالٰ** معروف بمرآۃ **بھوچھال** موسوم کردم و التجا من از معلّمین و متعلّمین ہر دو ایں است کہ مارا بدُعا خیر یاد کنند و اگر لغزشے بینند بدامن عفو بپوشند و بریں اِغماض کنند و در اصلاح کوشند لِاَنَّ الْاِنْسَانَ مُرَکَّبٌ مِنَ الْخَطَاءِ وَالنِّسْیَانِ وَفَوْقَ کُلِّ ذِیْ عِلْمٍ عَلِیْمٌ وَالسَّعْیُ مِنِّیْ وَالْاِتْمَامُ مِنَ اللّٰہِ وَمَا تَوْفِیْقِیْ اِلَّا بِاللّٰہِ عَلَیْہِ تَوَکَّلْتُ وَاِلَیْہِ اُنِیْبُ وَآخِرُ دَعْوَانَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰہِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ اِلٰی یَوْمِ الدِّیْنِ ط اٰمِیْن

۲۸ رمضان المعظم ۱۳۵۱ھ مطابق ۲۵ جنوری ۱۹۳۳ء

اَللّٰھُمَّ اغْفِرْ لِکَاتِبِہٖ وَلِوَالِدَیْہِ وَلِاَسَاتِذَتِہٖ وَلِمَنْ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم ط

مُقدّمہ

بداں اَرْشَدَکَ اللّٰہُ تَعَالٰی فِی الدَّارَیْنِ ٭

(تعریف علم صرف) آں علم است کہ در وبنائے کلمات وتغیّر آنہا سوائے اعراب بیان کردہ شود ٭

(غرض) ایں علم آنست کہ انسان تلفظ کلمات عربیہ صحیح بکند ٭

(موضوع) او کلمہ مِنْ حَیْثُ الصِّیْغَۃُ است ٭

وایں علم را بر نحو مقدم دارند از برائے آنکہ ایں بحث از مفردات میکند و آں از مرکبات چونکہ مفرد طبعاً مقدم است لہٰذا در ذکر ہم مقدم کردند وکلمات لغت عرب بر سہ قسم است اسم وفعل وحرف اسم کلمہ ایست کہ دلالت کند بر معنی مستقل کہ در نفس وے است ومقترن بیکے از ازمنہ ثلاثہ نیست چوں زَیْدٌ وفَرَسٌ وفعل کلمہ ایست کہ دلالت کند بر معنی مستقل کہ در نفس اوست وآں معنے وے مقترن باشد بیکے از ازمنہ ثلاثہ کہ آں ماضی وحال واستقبال است چوں ضَرَبَ ویَضْرِبُ وسَوْفَ یَضْرِبُ وحرف کلمہ ایست کہ دلالت کند بر معنی غیر مستقل کہ در نفس آں کلمہ نباشد بلکہ در غیر وے باشد چوں مِنْ و اِلٰی کہ محتاج اند در دلالت بر ابتدا وانتہا بکلمہ دیگر چنانچہ گوئی ذَھَبْتُ مِنَ الْبَصْرَۃِ اِلَی الْکُوْفَۃِ (از بصرہ بسوئے کوفہ رفتم) فعل بر سہ قسم است ماضی ومضارع وامر و ماضی لغۃً چیزے گذران را گویند واصطلاحاً فعلیست موضوع برائے دلالت بر حدوث کارے در زمان گذشتہ چوں ضَرَبَ ودَحْرَجَ ومضارع در لغت بمعنی مشابہ است ودر اصطلاح فعلیست موضوع برائے دلالت بر حدوث امرے

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

در زمان حال و استقبال چوں یَضْرِبُ وسَوْفَ یَضْرِبُ و آمر لغۃً فرمودن اصطلاحًا فعلیست موضوع بجہت فرمودن مخاطب را بکارے چوں اِضْرِبْ ماضی و مضارع بر دو قسم است معلوم و مجہول معلوم آنست کہ نسبت او بسوئے فاعل جلی یا خفی باشد چوں خَلَقَ اللّٰہُ (اللہ تعالیٰ آفرید) و یَخْلُقُ اللّٰہ (اللہ آفریند یا خواہد آفرید) و مجہول آنست کہ نسبت او بسوئے مفعول باشد چوں خُلِقَ العَالَم (جہاں آفریدہ شد) و یُخْلَقُ (آفریدہ خواہد شد) اگر در اوّل ماضی و مضارع حرف نفی نیائد آنرا مثبت گویند چوں خَلَقَ و یَخْلُقُ ورنہ منفی چوں مَاخَلَقَ و مَا یَخْلُقُ اگر فعل بر فاعل ختم شود آنرا فعل لازم گویند چوں ذَھَبَ زَیْدٌ (زید رفت) اگر مفعول خواہد آں را متعدی گویند چوں شَرِبَ زَیْدٌ مَاءً (زید آب آشامید) اسم بر دو قسم است مبنی و معرب مبنی آنست کہ آخر وے از آمدن عامل متغیر نشود چوں جَاءَنِیْ ھٰؤُلَاءِ وَرَاَیْتُ ھٰؤُلَاءِ وَمَرَرْتُ بِھٰؤُلَاءِ معرب دو قسم است منصرف و غیر منصرف منصرف آنست کہ در آخر وے سہ حرکات مع تنوین خواندہ شوند چوں جَاءَنِیْ زَیْدٌ وَرَاَیْتُ زَیْدًا وَمَرَرْتُ بِزَیْدٍ و غیر منصرف آنست کہ در آخر وے کسرہ و تنوین خواندہ نہ شود چوں جَاءَنِیْ اَحْمَدُ وَرَاَیْتُ اَحْمَدَ وَمَرَرْتُ بِاَحْمَدَ و اسم نیز بر سہ قسم است مصدر و مشتق و جامد مصدر آنست کہ ماخذ فعل بود و در آخر معنی فارسی آں دن یا تن آید چوں اَلضَّرْبُ زدن وَالْقَتْلُ کشتن و مشتق آنست کہ لفظے از مصدر ساختہ شود باحداث ہیئاتے و معنے بابقائے مادہ و اسم مشتق شش قسم است اسم فاعل و اسم مفعول و اسم تفضیل و صفت مشبہ و اسم آلہ و اسم ظرف و جامد آنست کہ نہ مصدر و نہ مشتق از مصدر باشد و جامد بر سہ قسم است ثلاثی و رُباعی و خُماسی ثلاثی سہ حرفی را گویند چوں زَیْدٌ و رباعی چہار حرفی را گویند چوں جَعْفَرٌ و خماسی پنج حرفی را گویند چوں سَفَرْجَلٌ مصدر و فعل و سایر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

مشتقات بر دو قسم است ثلاثی و رباعی و ہر یک دو گونہ است مجرد و مزید
لیکن مصدر و مشتق در اطلاق مجرد و مزید تابع فعل ماضی خود اند ثلاثی مجرد
آنست کہ در وسہ حرف اصلی باشند چوں ضَرَبَ بروزن فَعَلَ و ثلاثی مزید فیہ آنست
کہ از سہ حرف اصلی او چیزے زایدہ بود چوں اَکْرَمَ بروزن اَفْعَلَ و رباعی مجرد
آنست کہ بر چہار حرف اصلی او چیزے زیادہ نبود ہمچوں دَحْرَجَ بروزن فَعْلَلَ
و رباعی مزید فیہ آنست کہ بر چہار حرف اصلی او چیزے زیادہ بود ہمچوں تَدَحْرَجَ
بروزن تَفَعْلَلَ بدانکہ میزانے برائے کلمات عرب ضروری است کہ بآں اصلی
از زایدہ متمیز گردد پس برائے او فا و عین و لام را وضع کردہ اند چرا کہ ایں اعلم
الافعال اند چوں فَعَلَ الضَّرْبُ و فَعَلَ النَّصْرُ و یا ایں وجہ است کہ مخارج
حروف سہ قسم اند شفت و وسط و حلق پس از ہر مخرج یکحرف گرفتند فا از
شفت و عین از حلق و لام از وسط و آنکہ در مقابلہ فا و عین و لام افتد در
جمیع گردانہا یافتہ شود اصلی است چوں ضَرَبَ بروزن فَعَلَ و زائد عکس
آں چوں اَکْرَمَ بروزن اَفْعَلَ اگر از سہ حرف اصلی زائد شود آنرا تعبیر کنند از لام
ثانیہ و ثالثہ چوں جَعْفَرٌ بفَعْلَلٌ و دَحْرَجَ بفَعْلَلَ و جَحْمَرِشٌ بفَعْلَلِلٌ و زائدہ را در وزن
بلفظہ نقل کنند چوں الف در ضَارِبٌ فاعِلٌ و واو در مَضْرُوْبٌ مفعولٌ و نہ مبدل
از تا افتعال را چوں اِضْطَرَبَ اِفْتَعَلَ و نہ مکرر للالحاق چوں جَلْبَبَ فَعْلَلَ و
حِلْتِيْتٌ فِعْلِيْلٌ و سُحْنُوْنٌ فُعْلُوْلٌ و تغیر در موزون از قلب مکانی کہ میشود در
وزن ہم کنند چوں جَاہٌ (وجہ) عَفْلٌ و حَادِیْ (وَاجِلٌ) عَالِفٌ و اَیِسَ (یَئِسَ) عَفِلَ
و اَشْیَاءُ (شَیْئَاءُ) لَفْعَاءُ و حذف ہم ایں طور است چوں قَاضٍ فاعٍ اگر اعتبار
اصل مقلوب و محذوف کنند ہم جائز است چوں قَاضٍ فَاعِلٌ حَادِیْ فَاعِلٌ
بدانکہ جمیع اقسام اسم و فعل از ہفت قسم بیرون نیست۔ صحیح است یا معتل

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

یا مضاعف یا مثال یا اجوف یا ناقص یا لفیف امّا صحیح آنست کہ در مقابلہ
فا و عین و لام او حرف علت و ہمزہ و تضعیف نبود چوں ضَرْبٌ و ضَرَبَ
بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ حرف علت سہ اند واو و الف و یا چوں جمع کنی و آخر
شود مہموز آنست کہ یک حرف اصلی او ہمزہ بود و مہموز بر سہ قسم است مہموز الفا
و مہموز العین و مہموز اللام مہموز الفا آنست کہ در مقابلہ فا اسم یا فعل او ہمزہ
بود چوں اَمْرٌ و اَمَرَ بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ و مہموز العین آنست کہ در مقابلہ عین
اسم یا فعل او ہمزہ بود چوں سَاْلٌ و سَاْلَ بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ و مہموز اللام
آنست کہ در مقابلہ لام اسم یا فعل او ہمزہ بود چوں قَرْءٌ و قَرَءَ بروزن فَعْلٌ
و فَعَلَ مضاعف آنست کہ دو حرف اصلی او از یک جنس بود و مضاعف بر دو
قسم است مضاعف ثلاثی و مضاعف رباعی مضاعف ثلاثی آنست کہ
در مقابلہ عین و لام اسم یا فعل دو حرف از یک جنس بود چوں مَدٌّ و مَدَّ بر
وزن فَعْلٌ و فَعَلَ و مضاعف رباعی آنست کہ در مقابلہ فا و لام اول عین
و لام ثانی اسم یا فعل دو حرف از یک جنس بود چوں صَرْصَرٌ و صَرْصَرَ بروزن فَعْلَلٌ
و فَعْلَلَ مثال آنست کہ در مقابلہ فا اسم یا فعل حرف علت بود چوں وَعْدٌ و
وَعَدَ بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ اجوف آنست کہ در مقابلہ عین اسم یا فعل حرف
علت بود چوں قَوْلٌ و قَالَ بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ ناقص آنست کہ در مقابلہ
لام اسم یا فعل حرف علت بود ہمچوں رَمْیٌ و رَمٰی بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ لفیف
بر دو قسم است لفیف مقرون و لفیف مفروق لفیف مقرون آنست کہ در
مقابلہ عین و لام اسم یا فعل حرف علت بود چوں طَیٌّ و طَوٰی بروزن فَعْلٌ و
فَعَلَ و لفیف مفروق آنست کہ در مقابلہ فا و لام اسم یا فعل حرف علت
بود چوں وَقْیٌ و وَقٰی بروزن فَعْلٌ و فَعَلَ بدانکہ عرب از ہر مصدر دوازدہ چیز

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

اشتقاق میکنند ماضی و مضارع و اسم فاعل و اسم مفعول و جحد و نفی و امر و نہی و اسم زمان و اسم مکان و اسم آلہ و اسم تفضیل ماضی زمان گذشتہ را گویند و مضارع زمان آئندہ را گویند و اسم فاعل نام کار کنندہ را گویند و اسم مفعول نام کار کردہ شدہ را گویند و جحد انکار ماضی را گویند و نفی انکار مستقبل را گویند و امر فرمودن کارے و نہی باز داشتن از کارے و اسم زمان نام وقت کردن کارے و اسم مکان نام جائے کردن کارے و اسم آلت آنچہ کارے بادے کنند و اسم تفضیل نام بسیار بہتر را گویند **صرف صغیر فعل ثلاثی مجرد صحیح از باب فَعَلَ یَفْعِلُ** چوں **اَلضَّرْبُ** زدن ضَرَبَ یَضْرِبُ ضَرْبًا **فَهُوَ** ضَارِبٌ و ضُرِبَ یُضْرَبُ ضَرْبًا **فَذَاكَ** مَضْرُوْبٌ لَمْ یَضْرِبْ لَمْ یُضْرَبْ لَا یَضْرِبُ لَا یُضْرَبُ لَنْ یَّضْرِبَ لَنْ یُّضْرَبَ **اَلْاَمْرُ مِنْهُ** اِضْرِبْ لِتُضْرَبْ لِیَضْرِبْ لِیُضْرَبْ **وَالنَّهْیُ عَنْهُ** لَا تَضْرِبْ لَا تُضْرَبْ لَا یَضْرِبْ لَا یُضْرَبْ **وَالظَّرْفُ مِنْهُ** مَضْرِبٌ مَضْرِبَانِ مَضَارِبُ مُضَیْرِبٌ **وَالْاٰلَةُ مِنْهُ** مِضْرَبٌ مِضْرَبَانِ مَضَارِبُ مُضَیْرِبٌ مِضْرَبَةٌ مِضْرَبَتَانِ مَضَارِبُ مُضَیْرِبَةٌ مِضْرَابٌ مِضْرَابَانِ مَضَارِیْبُ مُضَیْرِیْبٌ و مُضَیْرِیْبَةٌ **وَاَفْعَلُ التَّفْضِیْلِ الْمُذَكَّرُ** اَضْرَبُ اَضْرَبَانِ اَضْرَبُوْنَ اَضَارِبُ اُضَیْرِبُ **وَالْمُؤَنَّثُ مِنْهُ** ضُرْبٰی ضُرْبَیَانِ ضُرْبَیَاتٌ ضُرَیْبٰی **وَفِعْلُ التَّعَجُّبِ مِنْهُ**

مَا اَضْرَبَهٗ وَاَضْرِبْ بِهٖ وَضُرِبَ +

+ اگر کسی سوال کند کہ فَهُوَ را بر اسم فاعل و فَذَاكَ را بر اسم مفعول چرا آوردہ اند جواب کہ ضَارِبٌ و مَضْرُوْبٌ ہر دو صفتان اند و صفت را از موصوف لابد است پس فَهُوَ و فَذَاكَ موصوف اند اگر باز کسی گوید کہ عکس چرا نکردند گوئم کہ ذَاكَ اسم اشارہ است برائے بعید و مفعول نیز بعید باشد از نوجہ مفعول را مناسب خود دادند و

فاعل را مناسب خود و اللہ اعلم بالصواب

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

باب اول مع معنیٰ ماضی معلوم

ضَرَبَ	مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر غائب ثلاثی مجرد صحیح از باب فَعَلَ یَفْعِلُ
ضَرَبَا	مارا ان دو مردوں نے	〃 تثنیہ مذکر غائب 〃
ضَرَبُوْا	مارا ان سب مردوں نے	〃 جمع مذکر غائب 〃
ضَرَبَتْ	مارا اس ایک عورت نے	〃 واحد مؤنث غائب 〃
ضَرَبَتَا	مارا ان دو عورتوں نے	〃 تثنیہ مؤنث غائب 〃
ضَرَبْنَ	مارا ان سب عورتوں نے	〃 جمع مؤنث غائب 〃
ضَرَبْتَ	مارا تو ایک مرد نے	〃 واحد مذکر حاضر 〃
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو مردوں نے	〃 تثنیہ مذکر حاضر 〃
ضَرَبْتُمْ	مارا تم سب مردوں نے	〃 جمع مذکر حاضر 〃
ضَرَبْتِ	مارا تو ایک عورت نے	〃 واحد مؤنث حاضر 〃
ضَرَبْتُمَا	مارا تم دو عورتوں نے	〃 تثنیہ مؤنث حاضر 〃
ضَرَبْتُنَّ	مارا تم سب عورتوں نے	〃 جمع مؤنث حاضر 〃
ضَرَبْتُ	مارا میں نے	〃 واحد متکلم 〃
ضَرَبْنَا	مارا ہم نے	〃 متکلم مع الغیر 〃

فعل ماضی مجہول از فَعَلَ یَفْعِلُ

ضُرِبَ	مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب فعل ماضی مجہول

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ضُرِبَا	مارے گئے وہ دو آدمی	صیغہ تثنیہ مذکر غائب	ماضی مجہول
ضُرِبُوْا	مارے گئے وہ سب مرد	〃 جمع مذکر غائب	〃
ضُرِبَتْ	ماری گئی وہ ایک عورت	〃 واحد مؤنث غائب	〃
ضُرِبَتَا	ماری گئیں وہ دو عورتیں	〃 تثنیہ مؤنث غائب	〃
ضُرِبْنَ	ماری گئیں وہ سب عورتیں	〃 جمع مؤنث غائب	〃
ضُرِبْتَ	مارا گیا تو ایک مرد	〃 واحد مذکر حاضر	〃
ضُرِبْتُمَا	مارے گئے تم دو مرد	〃 تثنیہ مذکر حاضر	〃
ضُرِبْتُمْ	مارے گئے تم سب مرد	〃 جمع مذکر حاضر	〃
ضُرِبْتِ	ماری گئی تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر	〃
ضُرِبْتُمَا	ماری گئیں تم دو عورتیں	〃 تثنیہ مؤنث حاضر	〃
ضُرِبْتُنَّ	ماری گئیں تم سب عورتیں	〃 جمع مؤنث حاضر	〃
ضُرِبْتُ	مارا گیا میں	〃 واحد متکلم	〃
ضُرِبْنَا	مارے گئے ہم	〃 متکلم مع الغیر	〃

فعل مضارع معلوم

يَضْرِبُ	مارتا ہے یا مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب	مضارع معلوم
يَضْرِبَانِ	مارتے ہیں یا ماریں گے وہ دو مرد	〃 تثنیہ مذکر غائب	〃
يَضْرِبُوْنَ	مارتے ہیں یا ماریں گے وہ سب مرد	〃 جمع مذکر غائب	〃
تَضْرِبُ	مارتی ہے یا مارے گی وہ ایک عورت	〃 واحد مؤنث غائب	〃

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

تَضْرِبَانِ	مارتی ہیں یا ماریں گی وہ دو عورتیں	صیغہ تثنیہ مؤنث غائب ۔۔ مضارع معلوم
يَضْرِبْنَ	" وہ سب عورتیں	" جمع مؤنث غائب "
تَضْرِبُ	مارتا ہے یا مارے گا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر "
تَضْرِبَانِ	مارتے ہو یا مارو گے تم دو مرد	" تثنیہ مذکر حاضر "
تَضْرِبُوْنَ	" تم سب مرد	" جمع مذکر حاضر "
تَضْرِبِيْنَ	مارتی ہے یا مارے گی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر "
تَضْرِبَانِ	مارتی ہو یا مارو گی تم دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث حاضر "
تَضْرِبْنَ	" تم سب عورتیں	" جمع مؤنث حاضر "
اَضْرِبُ	مارتا ہوں یا ماروں گا میں	" واحد متکلم "
نَضْرِبُ	مارتے ہیں یا ماریں گے ہم	" متکلم مع الغیر "

فعل مضارع مجہول

يُضْرَبُ	مارا جاتا ہے یا مارا جائیگا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب مضارع مجہول
يُضْرَبَانِ	مارے جاتے ہیں یا مارے جائینگے وہ دو مرد	" تثنیہ مذکر غائب "
يُضْرَبُوْنَ	" وہ سب مرد	" جمع مذکر غائب "
تُضْرَبُ	ماری جاتی ہے یا ماری جائیگی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب "
تُضْرَبَانِ	ماری جاتی ہیں یا ماری جائینگی وہ دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث غائب "
يُضْرَبْنَ	" وہ سب عورتیں	" جمع مؤنث غائب "
تُضْرَبُ	مارا جاتا ہے یا مارا جائیگا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر "

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

تُضْرَبَانِ	مارے جاتے ہو یا مارے جاؤ گے تم دو مرد	صیغہ تثنیہ مذکر حاضر مضارع مجہول
تُضْرَبُوْنَ	〃 تم سب مرد	〃 جمع مذکر حاضر 〃
تُضْرَبِيْنَ	ماری جاتی ہے یا ماری جائیگی تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر 〃
تُضْرَبَانِ	ماری جاتی ہو یا ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	〃 تثنیہ مؤنث حاضر 〃
تُضْرَبْنَ	〃 تم سب عورتیں	〃 جمع مؤنث حاضر 〃
اُضْرَبُ	مارا جاتا ہوں یا مارا جاؤں گا میں ایک مرد یا ایک عورت کو	〃 واحد متکلم 〃
نُضْرَبُ	مارے جاتے ہیں یا مارے جائینگے ہم،	〃 متکلم مع الغیر 〃

اسم فاعل

ضَارِبٌ	مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم فاعل
ضَارِبَانِ	مارنے والے دو مرد	〃 تثنیہ مذکر 〃
ضَارِبُوْنَ	مارنے والے سب مرد	〃 جمع مذکر سالم 〃
ضَرَبَةٌ	〃	〃 مکسر
ضُرَّابٌ	〃	〃 〃
ضُرَّبٌ	〃	〃 〃
ضُرُبٌ	〃	〃 〃
ضُرَبَاءُ	〃	〃 〃
ضُرُبَانٌ	〃	〃 〃
ضِرَابٌ	〃	〃 〃

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ضُرُوْبٌ	مارنے والے سب مرد	صیغہ جمع مذکر اسم فاعل (مکسر)
ضَارِبَةٌ	مارنے والی ایک عورت	" واحد مؤنث "
ضَارِبَتَانِ	مارنے والی دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث "
ضَارِبَاتٌ	مارنے والی سب عورتیں	" جمع مؤنث سالم "
ضَوَارِبُ	"	" مکسر
ضُرَّبٌ	"	" "
ضُوَيْرِبٌ	کم مارنے والا ایک مرد	واحد مذکر مصغر اسم فاعل
ضُوَيْرِبَةٌ	کم مارنیوالی ایک عورت	" مؤنث " "

اسم مفعول

مَضْرُوْبٌ	مارا ہوا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر اسم مفعول
مَضْرُوْبَانِ	مارے ہوئے دو مرد	" تثنیہ مذکر "
مَضْرُوْبُوْنَ	" سب مرد	" جمع " "
مَضْرُوْبَةٌ	ماری ہوئی ایک عورت	" واحد مؤنث "
مَضْرُوْبَتَانِ	ماری ہوئی دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث "
مَضْرُوْبَاتٌ	" سب عورتیں	" جمع مؤنث "
مَضَارِيْبُ	" "	"
مُضَيْرِبٌ	کم مارنیوالا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر مصغر "
مُضَيْرِبَةٌ	کم مارنیوالی ایک عورت	" " مؤنث " "

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

فعل ماضی معلوم

لَمْ یَضْرِبْ	نہیں مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر غائب
لَمْ یَضْرِبَا	" مارا ان دو مردوں نے	" تثنیہ مذکر "
لَمْ یَضْرِبُوْا	" سب مردوں نے	" جمع مذکر "
لَمْ تَضْرِبْ	" مارا اس ایک عورت نے	" واحد مؤنث غائب
لَمْ تَضْرِبَا	" مارا ان دو عورتوں نے	" تثنیہ " "
لَمْ یَضْرِبْنَ	" سب عورتوں نے	" جمع "
لَمْ تَضْرِبْ	" مارا تو ایک مرد نے	" واحد مذکر حاضر
لَمْ تَضْرِبَا	" مارا تم دو مردوں نے	" تثنیہ "
لَمْ تَضْرِبُوْا	" تم سب مردوں نے	" جمع "
لَمْ تَضْرِبِیْ	" مارا تو ایک عورت نے	" واحد مؤنث حاضر
لَمْ تَضْرِبَا	" مارا تم دو عورتوں نے	" تثنیہ " "
لَمْ تَضْرِبْنَ	" تم سب عورتوں نے	" جمع "
لَمْ اَضْرِبْ	" مارا میں ایک مرد یا ایک عورت نے	" واحد متکلم
لَمْ نَضْرِبْ	" مارا ہم سب مردوں یا عورتوں نے	" متکلم مع الغیر

فعل ماضی مجہول

لَمْ یُضْرَبْ	نہیں مارا گیا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَمْ یُضْرَبَا	" مارے گئے وہ دو مرد	" تثنیہ "

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَمْ يَضْرِبُوْا	نہیں مارے گئے وہ سب مرد	صیغہ جمع مذکر غائب
لَمْ تَضْرِبْ	" ماری گئی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث "
لَمْ تَضْرِبَا	" ماری گئیں وہ دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث "
لَمْ يَضْرِبْنَ	" ماری گئیں وہ سب عورتیں	" جمع مؤنث "
لَمْ تَضْرِبْ	" مارا گیا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر
لَمْ تَضْرِبَا	" مارے گئے تم دو مرد	" تثنیہ مذکر حاضر
لَمْ تَضْرِبُوْا	" مارے گئے تم سب مرد	" جمع مذکر حاضر
لَمْ تَضْرِبِيْ	" ماری گئی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
لَمْ تَضْرِبَا	" ماری گئیں تم دو عورتیں	" تثنیہ مؤنث حاضر
لَمْ تَضْرِبْنَ	" ماری گئیں تم سب عورتیں	" جمع مؤنث حاضر
لَمْ أَضْرِبْ	" مارا گیا میں ایک مرد یا ایک عورت	" واحد متکلم
لَمْ نَضْرِبْ	" مارے گئے ہم سب مرد یا عورتیں	" متکلم مع الغیر

مضارع منفی معلوم

لَا يَضْرِبُ	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَا يَضْرِبَانِ	نہیں مارتے ہیں یا نہیں ماریں گے وہ دو مرد	" تثنیہ "
لَا يَضْرِبُوْنَ	وہ سب مرد	" جمع "
لَا تَضْرِبُ	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارے گی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث "
لَا تَضْرِبَانِ	نہیں مارتی ہیں یا نہیں ماریں گی وہ دو عورتیں	" تثنیہ "

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَایَضْرِبْنَ	نہیں مارتی ہیں یا نہیں ماریں گی وہ سب عورتیں	صیغہ جمع مؤنث غائب
لَاتَضْرِبُ	نہیں مارتا ہے یا نہیں مارے گا تو ایک مرد	〃 واحد مذکر حاضر
لَاتَضْرِبَانِ	نہیں مارتے ہو یا نہیں مارو گے تم دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَاتَضْرِبُوْنَ	〃 تم سب مرد	〃 جمع 〃
لَاتَضْرِبِیْنَ	نہیں مارتی ہے یا نہیں مارے گی تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر
لَاتَضْرِبَانِ	نہیں مارتی ہو یا نہیں مارو گی تم دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَاتَضْرِبْنَ	〃 تم سب عورتیں	〃 جمع 〃
لَااَضْرِبُ	نہیں مارتا ہوں یا نہیں ماروں گا میں ایک مرد یا عورت	〃 واحد متکلم
لَانَضْرِبُ	نہیں مارتے ہیں یا نہیں ماریں گے ہم سب مرد یا عورتیں	〃 متکلم مع الغیر

مضارع منفی مجہول

لَایُضْرَبُ	نہیں مارا جاتا ہے یا نہیں مارا جائیگا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَایُضْرَبَانِ	نہیں مارے جاتے ہیں یا نہیں مارے جائیں گے وہ دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَایُضْرَبُوْنَ	〃 〃 وہ سب مرد	〃 جمع 〃
لَاتُضْرَبُ	نہیں ماری جاتی ہے یا نہیں ماری جائیگی وہ ایک عورت	〃 واحد مؤنث غائب
لَاتُضْرَبَانِ	نہیں ماری جاتی ہیں یا نہیں ماری جائینگی وہ دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَایُضْرَبْنَ	〃 〃 وہ سب عورتیں	〃 جمع 〃
لَاتُضْرَبُ	نہیں مارا جاتا ہے یا نہیں مارا جائیگا تو ایک مرد	〃 واحد مذکر حاضر
لَاتُضْرَبَانِ	نہیں مارے جاتے ہو یا نہیں مارے جاؤ گے تم دو مرد	〃 تثنیہ 〃

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَاتُضْرَبُوْنَ	نہیں مارے جاتے ہو یا نہیں مارے جاؤ گے تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
لَاتُضْرَبِيْنَ	نہیں ماری جاتی ہے یا نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
لَاتُضْرَبَانِ	نہیں ماری جاتی ہو یا نہیں ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	" تثنیہ "
لَاتُضْرَبْنَ	" " تم سب عورتیں	" جمع "
لَاأُضْرَبُ	نہیں مارا جاتا ہوں یا نہیں مارا جاؤنگا میں ایک مرد یا عورت	" واحد متکلم
لَانُضْرَبُ	نہیں مارے جاتے ہیں یا نہیں مارے جائیں گے ہم تمام مرد یا عورتیں	" متکلم مع الغیر

مضارع منفی معلوم مؤکد بلن ناصبہ

لَنْ يَّضْرِبَ	ہرگز نہیں مارے گا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَنْ يَّضْرِبَا	ہرگز نہیں ماریں گے وہ دو مرد	" تثنیہ "
لَنْ يَّضْرِبُوْا	" وہ سب مرد	" جمع "
لَنْ تَضْرِبَ	ہرگز نہیں مارے گی وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب
لَنْ تَضْرِبَا	ہرگز نہیں ماریں گی وہ دو عورتیں	" تثنیہ "
لَنْ يَّضْرِبْنَ	" وہ سب عورتیں	" جمع "
لَنْ تَضْرِبَ	ہرگز نہیں مارے گا تو ایک مرد	" واحد مذکر حاضر
لَنْ تَضْرِبَا	ہرگز نہیں مارو گے تم دو مرد	" تثنیہ "
لَنْ تَضْرِبُوْا	" تم سب مرد	" جمع "
لَنْ تَضْرِبِيْ	ہرگز نہیں مارے گی تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
لَنْ تَضْرِبَا	ہرگز نہیں مارو گی تم دو عورتیں	" تثنیہ "

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَنْ تَضْرِبْنَ	ہرگز نہیں مارو گی تم تمام عورتیں	صیغہ جمع مؤنث حاضر
لَنْ اَضْرِبَ	ہرگز نہیں ماروں گا میں ایک مرد یا عورت	〃 واحد متکلم
لَنْ نَّضْرِبَ	ہرگز نہیں ماریں گے ہم سب مرد یا عورتیں	〃 متکلم مع الغیر

مضارع منفی مجہول مؤکّد بلن ناصبہ

لَنْ يُّضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائیگا وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَنْ يُّضْرَبَا	ہرگز نہیں مارے جائیں گے وہ دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَنْ يُّضْرَبُوْا	〃 〃 وہ سب مرد	〃 جمع 〃
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں ماری جائیگی وہ ایک عورت	〃 واحد مؤنث غائب
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماری جائینگی وہ دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَنْ يُّضْرَبْنَ	〃 وہ سب عورتیں	〃 جمع 〃
لَنْ تُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جائیگا تو ایک مرد	〃 واحد مذکر حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں مارے جاؤ گے تم دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَنْ تُضْرَبُوْا	〃 تم سب مرد	〃 جمع 〃
لَنْ تُضْرَبِيْ	ہرگز نہیں ماری جائیگی تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر
لَنْ تُضْرَبَا	ہرگز نہیں ماری جاؤ گی تم دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَنْ تُضْرَبْنَ	〃 〃 تم سب عورتیں	〃 جمع 〃
لَنْ اُضْرَبَ	ہرگز نہیں مارا جاؤں گا میں ایک مرد یا عورت	〃 واحد متکلم
لَنْ نُّضْرَبَ	ہرگز نہیں مارے جائینگے ہم سب مرد یا عورتیں	〃 متکلم مع الغیر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

فعل امر حاضر معلوم

اِضْرِبْ	مار تُو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
اِضْرِبَا	مارو تم دو مرد	" تثنیہ "
اِضْرِبُوْا	مارو تم سب مرد	" جمع "
اِضْرِبِیْ	مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
اِضْرِبَا	مارو تم دو عورتیں	" تثنیہ "
اِضْرِبْنَ	مارو تم سب عورتیں	" جمع "

فعل امر حاضر معلوم
مؤکد بانون تاکید ثقیلہ

اِضْرِبَنَّ	ضرور بالضرور مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
اِضْرِبَانِّ	" مارو تم دو مرد	" تثنیہ "
اِضْرِبُنَّ	" مارو تم سب مرد	" جمع "
اِضْرِبَنَّ	" مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
اِضْرِبَانِّ	" مارو تم دو عورتیں	" تثنیہ "
اِضْرِبْنَانِّ	" مارو تم سب عورتیں	" جمع "

فعل امر حاضر معلوم
مؤکد بانون تاکید خفیفہ

اِضْرِبَنْ	ضرور مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

اِضْرِبُنْ	ضرور مار تم سب مرد	صیغہ جمع مذکر حاضر
اِضْرِبِنْ	ضرور مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر

امر حاضر مجہول

لِتُضْرَبْ	مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لِتُضْرَبَا	مارے جاؤ تم دو مرد	" تثنیہ "
لِتُضْرَبُوْا	" تم سب مرد	" جمع "
لِتُضْرَبِیْ	ماری جائے تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
لِتُضْرَبَا	ماری جاؤ تم دو عورتیں	" تثنیہ "
لِتُضْرَبْنَ	" تم سب عورتیں	" جمع "

امر حاضر مجہول
مؤکد بانون تاکید ثقیلہ

لِتُضْرَبَنَّ	ضرور بالضرور مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لِتُضْرَبَانِّ	" مارے جاؤ تم دو مرد	" تثنیہ "
لِتُضْرَبُنَّ	" مارے جاؤ تم سب مرد	" جمع "
لِتُضْرَبِنَّ	" ماری جائے تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
لِتُضْرَبَانِّ	" ماری جاؤ تم دو عورتیں	" تثنیہ "
لِتُضْرَبْنَانِّ	" ماری جاؤ تم سب عورتیں	" جمع "

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

فعل امر حاضر مجہول
مؤکد بانون تاکید خفیفہ

لِتُضْرَبَنْ	ضرور مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لِتُضْرَبُنْ	ضرور مارے جاؤ تم سب مرد	" جمع "
لِتُضْرَبِنْ	ضرور ماری جائے تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر

امر غائب معلوم

لِيَضْرِبْ	مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لِيَضْرِبَا	ماریں وہ دو مرد	" تثنیہ "
لِيَضْرِبُوْا	ماریں وہ سب مرد	" جمع "
لِتَضْرِبْ	مارے وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب
لِتَضْرِبَا	ماریں وہ دو عورتیں	" تثنیہ "
لِيَضْرِبْنَ	ماریں وہ سب عورتیں	" جمع "
لِاَضْرِبْ	ماروں میں ایک مرد یا عورت	" واحد متکلم
لِنَضْرِبْ	ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	" متکلم مع الغیر

امر غائب مجہول

لِيُضْرَبْ	مارا جائے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لِيُضْرَبَا	مارے جائیں وہ دو مرد	" تثنیہ "

60054

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لِيُضْرَبُوْا	مارے جائیں وہ سب مرد	صیغہ . جمع مذکر غائب
لِتُضْرَبْ	ماری جائے وہ ایک عورت	〃 واحد مؤنث غائب
لِتُضْرَبَا	ماری جائیں وہ دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لِيُضْرَبْنَ	〃 وہ سب عورتیں	〃 جمع 〃
لِاُضْرَبْ	مارا جاؤں میں ایک مرد یا عورت	〃 واحد متکلم
لِنُضْرَبْ	مارے جائیں ہم سب مرد یا عورتیں	〃 متکلم مع الغیر

فعل نہی حاضر معلوم

لَاتَضْرِبْ	نہ مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَاتَضْرِبَا	نہ مارو تم دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَاتَضْرِبُوْا	〃 تم سب مرد	〃 جمع 〃
لَاتَضْرِبِيْ	نہ مار تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر
لَاتَضْرِبَا	نہ مارو تم دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَاتَضْرِبْنَ	〃 تم سب عورتیں	〃 جمع 〃

فعل نہی حاضر مجہول

لَاتُضْرَبْ	نہ مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَاتُضْرَبَا	نہ مارے جاؤ تم دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَاتُضْرَبُوْا	〃 تم سب مرد	〃 جمع 〃

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَاتُضْرَبِیْ	نہ ماری جائے تو ایک عورت	صیغہ واحد مؤنث حاضر
لَاتُضْرَبَا	نہ ماری جاؤ تم دو عورتیں	" تثنیہ "
لَاتُضْرَبْنَ	" تم سب عورتیں	" جمع "

فعل نہی حاضر معلوم
مؤکد بانون تاکید ثقیلہ

لَاتَضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَاتَضْرِبَانِّ	" نہ مارو تم دو مرد	" تثنیہ "
لَاتَضْرِبُنَّ	" " تم سب مرد	" جمع "
لَاتَضْرِبِیَنَّ	" نہ مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر
لَاتَضْرِبَانِّ	" نہ مارو تم دو عورتیں	" تثنیہ "
لَاتَضْرِبْنَانِّ	" " تم سب عورتیں	" جمع "

فعل نہی حاضر معلوم
مؤکد بانون تاکید خفیفہ

لَاتَضْرِبَنْ	ہرگز نہ مار تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَاتَضْرِبُنْ	" نہ مارو تم سب مرد	" جمع "
لَاتَضْرِبِنْ	" نہ مار تو ایک عورت	" واحد مؤنث حاضر

فعل نہی حاضر مجہول مؤکد بانون تاکید ثقیلہ

لَاتُضْرَبَنَّ	ہرگز نہ مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَاتُضْرَبَانِّ	ہرگز نہ مارے جاؤ تم دو مرد	صیغہ تثنیہ مذکر حاضر
لَاتُضْرَبُنَّ	〃 〃 تم سب مرد	〃 جمع 〃
لَاتُضْرَبَنَّ	〃 نہ ماری جائے تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر
لَاتُضْرَبَانِّ	〃 نہ ماری جاؤ تم دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَاتُضْرَبْنَانِّ	〃 〃 تم سب عورتیں	〃 جمع 〃

فعل نہی حاضر مجہول
مؤکّد بانون تاکید خفیفہ

لَاتُضْرَبَنْ	ہرگز نہ مارا جائے تو ایک مرد	صیغہ واحد مذکر حاضر
لَاتُضْرَبُنْ	〃 نہ مارے جاؤ تم سب مرد	〃 جمع 〃
لَاتُضْرَبِنْ	〃 نہ ماری جائے تو ایک عورت	〃 واحد مؤنث حاضر

فعل نہی غائب معلوم

لَايَضْرِبْ	نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَايَضْرِبَا	نہ ماریں وہ دو مرد	〃 تثنیہ 〃
لَايَضْرِبُوْا	نہ 〃 ماریں وہ سب مرد	〃 جمع 〃
لَاتَضْرِبْ	نہ مارے وہ ایک عورت	〃 واحد مؤنث غائب
لَاتَضْرِبَا	نہ ماریں وہ دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
لَايَضْرِبْنَ	〃 وہ سب عورتیں	〃 جمع 〃
لَاأَضْرِبْ	نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	〃 واحد متکلم

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لَاتَضْرِبْ	نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	صیغہ متکلم مع الغیر

فعل نہی غائب معلوم

مؤکد بانون تاکید ثقیلہ

لَايَضْرِبَنَّ	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَايَضْرِبَانِّ	" نہ ماریں وہ دو مرد	" تثنیہ "
لَايَضْرِبُنَّ	" " وہ سب مرد	" جمع "
لَاتَضْرِبَنَّ	" نہ مارے وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب
لَاتَضْرِبَانِّ	" ماریں وہ دو عورتیں	" تثنیہ "
لَايَضْرِبْنَانِّ	" " وہ سب عورتیں	" جمع "
لَااَضْرِبَنَّ	" نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	" واحد متکلم
لَانَضْرِبَنَّ	" نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	" متکلم مع الغیر

فعل نہی غائب معلوم

مؤکد بانون تاکید خفیفہ

لَايَضْرِبَنْ	ہرگز نہ مارے وہ ایک مرد	صیغہ واحد مذکر غائب
لَايَضْرِبَانْ	" نہ ماریں وہ سب مرد	" جمع "
لَاتَضْرِبَنْ	" نہ مارے وہ ایک عورت	" واحد مؤنث غائب
لَااَضْرِبَنْ	" نہ ماروں میں ایک مرد یا عورت	" واحد متکلم
لَانَضْرِبَنْ	" نہ ماریں ہم سب مرد یا عورتیں	" متکلم مع الغیر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

فعل نہی غائب مجہول

برقیاس فعل معلوم است صرف بجائے زن ندزدہ نشود باید خواند، باقی ہمہ صیغ برقیاس معلوم اند۔

اسم ظرف

مَضْرِبٌ	مارنے کی ایک جگہ یا ایک وقت	صیغہ واحد اسم ظرف
مَضْرِبَانِ	" دو جگہیں یا دو وقت	" تثنیہ "
مَضَارِبُ	" سب جگہیں یا سب وقت	" جمع "
مُضَيْرِبٌ	کم مارنے کی ایک جگہ یا وقت	" واحد مُصَغَّر "

اسم آلہ

مِضْرَبٌ	مارنے کا ایک آلہ	صیغہ واحد اسم آلہ
مِضْرَبَانِ	مارنے کے دو آلے	" تثنیہ "
مَضَارِبُ	" " سب آلے	" جمع مکسر "
مُضَيْرِبٌ	کم مارنے کا ایک آلہ	" واحد مصغر اسم آلہ
مِضْرَبَةٌ	برقیاس سابق	" واحد مع تاء زائدہ بعد لام کلمہ
مِضْرَبَتَانِ	"	" تثنیہ "
مَضَارِبُ	"	" جمع "
مُضَيْرِبَةٌ	"	" واحد مصغر "
مِضْرَابٌ	"	" واحد مع الف زائدہ بعد لام کلمہ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

مِضْرَابَانِ	برقیاس سابق	صیغہ تثنیہ اسم آلہ مع الف زائدہ
مَضَارِبُ	〃	〃 جمع مکسر 〃
مُضَيْرِبٌ	〃	〃 صیغہ واحد مصغر 〃

افعلُ التفضيلِ المذكرِ منهُ

اَضْرَبُ	زیادہ مارنے والا ایک مرد	صیغہ واحد مذکر
اَضْرَبَانِ	〃 مارنے والے دو مرد	〃 تثنیہ 〃
اَضْرَبُوْنَ	〃 〃 سب مرد	〃 جمع 〃 سالم
اَضَارِبُ	〃 〃	〃 جمع مذکر مکسر
اُضَيْرِبٌ	تھوڑا سا زیادہ مارنیوالا ایک مرد	〃 واحد مذکر مصغر

والمؤنث منه

ضُرْبَى	زیادہ مارنے والی ایک عورت	صیغہ واحد مؤنث
ضُرْبَيَانِ	〃 دو عورتیں	〃 تثنیہ 〃
ضُرْبَيَاتٌ	〃 سب عورتیں	〃 جمع 〃 سالم
ضَرُبٌ	〃 〃	〃 جمع مؤنث مکسر
ضُرَيْبَى	تھوڑا سا زیادہ مارنیوالی ایک عورت	〃 واحد مؤنث مصغر

فعل التعجب منه

مَا اَضْرَبَ	کتنا اچھا مارا اس ایک مرد نے	صیغہ واحد مذکر
وَاَضْرِبْ بِهٖ	کتنا اچھا مارا اس ایک مرد نے	
وَضُرِبَ		

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شروع ابنائے باب اوّل

فعل ماضی معلوم

ضَرَبَ را از ضَرْبًا بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشته ثانی را فتحه داده نصب ثالث را فتحه بدل کرده تنوین تمکن علامت اسمیت را حذف کردند لِاَنَّ التَّنْوِیْنَ اَمَارَۃُ الْاِسْمِ وَالْفِعْلُ لَا یَقْبَلُ اَمَارَۃَ الْاِسْمِ (تنوین علامت اسم است و فعل علامت او قبول نمیکند) ضَرَبَ شد ضَرَبَا را از ضَرَبَ بنا کردند الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تثنیه و ضمیر فاعل در آخرش در آوردند ضَرَبَا شد ضَرَبُوْا را از ضَرَبَ بنا کردند واو ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مذکر و ضمیر فاعل بضمہ ماقبل در آخرش در آوردند ضَرَبُوْا شد ضَرَبَتْ را از ضَرَبَ بنا کردند تا ساکنہ محض علامت تانیث در آخرش در آوردند ضَرَبَتْ شد ضَرَبَتَا را از ضَرَبَتْ بنا کردند الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تثنیہ و ضمیر فاعل بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردند ضَرَبْنَ را از ضَرَبَتْ بنا کردند نون ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مؤنث و ضمیر فاعل در آخرش در آوردند ضَرَبْتُنَّ شد پس اجتماع علامتے تانیث شد در فعل چوں اجتماع علامتے تانیث در فعل مطلقاً ممتنع بود بنا بران تا را حذف کردہ با را ساکن کردند تا کہ لازم نیاید تَوَالِیْ اَرْبَعِ حَرَکَاتٍ فِیْ مَا ھُوَ کَالْکَلِمَۃِ الْوَاحِدَۃِ (پے در پے آمدن چہار حرکات در اں شیئی کہ مثل یک کلمہ باشد) ضَرَبْنَ شد ضَرَبْتَ را از ضَرَبَ بنا کردند تا ضمیر بارز مرفوع متصل علامت واحد مذکر مخاطب و ضمیر فاعل در آخرش در آوردہ با را ساکن کردند لِمَا مَرَّ فِیْ ضَرَبْنَ ضَرَبْتَ شد ضَرَبْتُمَا را از ضَرَبْتَ بنا کردند الف ضمیر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

بارز مرفوع متصل علامت تثنیہ وضمیر فاعل در آخرش در آوردہ قبلش میم شفوی مفتوحہ بضمہ ماقبل زایدہ کردند تاکہ ملتبس نشود بصیغہ واحد مذکر مخاطب در حالت اشباع ضَرَبْتُمَا شد ضَرَبْتُمْ را از ضَرَبْتَ بنا کردند واو ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مذکر فاعل بضمہ ماقبل در آخرش در آوردہ قبلش میم شفوی مضمومہ زایدہ کردند تاکہ ملتبس نشود بصیغہ واحد متکلم در حالت اشباع ضَرَبْتُمُو شد پس واو را حذف کردہ میم را ساکن کردند ضَرَبْتُمْ شد ضَرَبْتِ را از ضَرَبْتَ بنا کردند بکسرہ تا را بکسرہ بدل کردند فرقاً بین المذکر والمؤنث ضَرَبْتِ شد ضَرَبْتُمَا را از ضَرَبْتِ بنا کردند الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تثنیہ وضمیر فاعل بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردہ قبلش میم شفوی مفتوحہ بضمہ ماقبل زیادہ کردند تاکہ ملتبس نشود بصیغہ واحد مذکر مخاطب در حالت اشباع ضَرَبْتُمَا شد ضَرَبْتُنَّ را از ضَرَبْتِ بنا کردند نون ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مؤنث وضمیر فاعل در آخرش در آوردہ قبلش میم شفوی ساکنہ بضمہ ماقبلش زایدہ کردند حملاً علی الجمع المذکر (از برائے حمل کردن بر جمع مذکر) ضَرَبْتُمُنَّ شد پس میم ونون قریب المخرج باہم آمدند میم را نون کردہ ونون را در نون ادغام کردند ضَرَبْتُنَّ شد ضَرَبْتُ را از ضَرَبَ بنا کردند تا ضمیر بارز مرفوع متصل علامت واحد متکلم وضمیر فاعل در آخرش در آوردہ بآرا ساکن کردند لما مرّ غیر مرّۃ ضَرَبْتُ شد ضَرَبْنَا را از ضَرَبْتُ بنا کردند تا را حذف کردہ بجایش نون ضمیر بارز مرفوع متصل علامت متکلم مع الغیر وضمیر فاعل مع الف زایدہ در آوردند تاکہ ملتبس نشود بصیغہ جمع مؤنث غائبات ضَرَبْنَا شد + ضُرِبَ الخ را از ضَرَبَ الخ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ عین کلمہ را کسرہ دادند ضُرِبَ الخ شد

مضارع معلوم

یَضْرِبُ تَضْرِبُ اَضْرِبُ نَضْرِبُ را از ضَرَبَ بنا کردند بدیں طریق کہ از حروف اَتَیْنَ بسکون فا کلمہ در اولش در آوردہ ماقبل آخر را کسرہ دادہ ضمہ اعرابی در آخرش در آوردند یَضْرِبُ تَضْرِبُ اَضْرِبُ نَضْرِبُ شد یَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ را از یَضْرِبُ تَضْرِبُ بنا کردند الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تثنیہ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

وضمیر فاعل بفتحہ ماقبل ونون مکسورہ عوض از ضمہ اعرابی کہ در واحد بود در آخرش در آوردند یَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ شدند یَضْرِبُوْنَ تَضْرِبُوْنَ را از یَضْرِبُ تَضْرِبُ بنا کردند واو ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مذکر و ضمیر فاعل بضمہ ماقبل ونون مفتوحہ عوض از ضمہ اعرابی کہ در واحد بود در آخرش در آوردند یَضْرِبُوْنَ تَضْرِبُوْنَ شدند یَضْرِبْنَ را از تَضْرِبُ بنا کردند تا را حذف کردہ بجایش یا اصلیہ باز آوردہ نون ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مونث وضمیر فاعل در آخرش در آوردہ ماقبلش را ساکن کردند از برائے اقتضایش یَضْرِبْنَ شد۔ تَضْرِبِیْنَ را از تَضْرِبُ بنا کردند یا ضمیر بارز مرفوع متصل علامت واحدہ مونثہ مخاطبہ وضمیر فاعل یا فقط علامت واحدہ مونثہ مخاطبہ بکسرہ ماقبل ونون مفتوحہ عوض از ضمہ اعرابی کہ در تَضْرِبُ بود در آخرش در آوردند تَضْرِبِیْنَ شد تَضْرِبَانِ را از تَضْرِبِیْنَ بنا کردند یا را حذف کردہ بجایش الف ضمیر بارز مرفوع متصل علامت تثنیہ وضمیر فاعل بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردہ فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابَهَتِهٖ بِنُوْنِ التَّثْنِيَةِ فِيْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ الْفِ زَائِدَةٍ (از برائے مشابہت او بنون تثنیہ در واقع شدن او بعد الف زایدہ) تَضْرِبَانِ شد تَضْرِبْنَ را از تَضْرِبِیْنَ بنا کردند یا را حذف کردہ بجایش نون ضمیر بارز مرفوع متصل علامت جمع مونث وضمیر فاعل در آوردہ ماقبلش را ساکن کردند از برائے اقتضایش تَضْرِبْنَ شد بعدہٗ نون اعرابی را حذف کردند لِاَنَّ النُّوْنَيْنِ لَا يَجْتَمِعَانِ تَضْرِبْنَ شد

مضارع مجہول یُضْرَبُ الخ را از یَضْرِبُ الخ بنا کردند حرف اوّل را ضمہ دادہ ماقبل آخر را فتحہ دادند یُضْرَبُ شد

اسم فاعل ضَارِبٌ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کردہ فا کلمہ را فتحہ دادہ بعدہٗ الف علامت اسم فاعل در آوردہ عین کلمہ را بر حال خود گذاشتہ تنوین تمکن علامت اسمیت در آخرش در آوردہ ضَارِبٌ شد ضَارِبَانِ ضَارِبِیْنِ را از ضَارِبٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالت رفعہ و یا علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالت نصب وجر و نون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین بالنہر دو کہ در واحد بود در آخرش

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

درآوردند ضَارِبَانِ شد درحالت رفعہ ضَارِبَيْنِ شد درحالتے نصب وجر ضَارِبُوْنَ ضَارِبِيْنَ را ان
ضَارِبٌ بنا کردند واؤ علامت جمع مذکر سالم بضمہ ماقبل درحالت رفعہ ویا علامت جمع مذکر
سالم بکسرہ ماقبل درحالتے نصب وجر ونون مفتوحہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد
بود در آخرش درآوردند ضَارِبُوْنَ شد درحالت رفعہ ضَارِبِيْنَ شد درحالتے
نصب وجر ضَرَبَةٌ را از ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را برحال خود گذاشتہ الف وحدان
را حذف کردہ عین کلمہ را فتحہ دادہ تا متحرک کہ علامت جمع تکسیر بفتحہ ماقبل در آخرش درآوردہ
اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط کلمہ جائز نیست ضَرَبَةٌ شد
ضُرَّابٌ را از ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ الف وحدان را حذف کردہ عین کلمہ
را مشدد مفتوح ساختہ بعدہ الف علامت جمع تکسیر درآوردند ضُرَّابٌ شد ضَرَّبٌ را از
ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ الف وحدان را حذف کردہ عین کلمہ را مشدد مفتوح
ساختہ ضَرَّبٌ شد ضُرِبٌ را از ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ الف وحدان را حذف
کردہ عین کلمہ را ساکن کردند ضُرِبٌ شد ضُرَبَاءُ را از ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ
الف وحدان را حذف کردہ عین کلمہ را فتحہ دادہ بعدہ الف ممدودہ علامت جمع تکسیر بفتحہ
ماقبل در آخرش درآوردہ تنوین تمکن را حذف کردند از برائے منع صرف اعراب را بر
ہمزہ جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط کلمہ جائز نیست ضُرَبَاءُ شد ضَرْبَانٌ را
از ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ الف وحدان را حذف کردہ عین کلمہ را ساکن کردہ
بعدہ الف ونون مزید تین علامت جمع تکسیر بفتحہ ماقبل در آخرش درآوردہ اعراب را
بر نون جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط کلمہ جائز نیست ضَرْبَانٌ شد ضِرَابٌ
را از ضَارِبٌ بنا کردند فا کلمہ را کسرہ دادہ الف وحدان را حذف کردہ عین کلمہ را فتحہ دادہ
بعدہ الف علامت جمع تکسیر درآوردند ضِرَابٌ شد ضُرُوْبٌ را از ضَارِبٌ بنا کردند الف
وحدان را حذف کردہ فاو عین کلمہ را ضمہ دادہ بعدہ واؤ ساکنہ علامت جمع تکسیر درآوردند

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ضُرُوْبٌ شد ضَارِبَةٌ را از ضَارِبٌ بنا کردند تا متحرک علامت تانیث بفتحہ ماقبل در آخرش
در آوردہ اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط کلمہ جایز نیست ضَارِبَتَانِ
شد ضَارِبَتَانِ ضَارِبَتَيْنِ را از ضَارِبَةٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالت
رفعہ و یا علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالتِ نصب و جر دو نون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از
ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند ضَارِبَتَانِ شد در حالت رفعہ ضَارِبَتَيْنِ شد در حالتے
نصب و جر ضَارِبَاتٌ را از ضَارِبَةٌ بنا کردند الف و تا علامت جمع مؤنث سالم مَعَ التَّنْوِيْن
مقابلہ بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردہ اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط
کلمہ جایز نیست ضَارِبَتٌ شد پس اجتماع علامتے تانیث شد در اسم از یک جنس چوں اجتماع علامتے
تانیث در اسم از یک جنس ممتنع بود بنا بر اں تا اولیٰ را حذف کردند ضَارِبَاتٌ شد ضَوَارِبُ را
از ضَارِبَةٌ بنا کردند حرف اوّل را بر حال خود گذاشتہ ثانی کہ مدّہ بود آنرا بواؤ مفتوحہ بدل کردہ
سوم جا الف علامت جمع اقصیٰ در آوردہ حرفیکہ مابعد از الف علامت جمع اقصیٰ شد آنرا
بر حال خود گذاشتہ تاؤ تنوین تمکن را حذف کردند از برائے ضِدِّیَّت و منع صرف ضَوَارِبُ
شد ضُرَبٌ را از ضَارِبَةٌ بنا کردند فا کلمہ را ضمہ دادہ الف وحدان را حذف کردہ عین کلمہ
را مُشَدَّد مفتوح ساختہ تا را حذف کردند از برائے ضِدِّیَّت ضُرَبٌ شد ضُوَيْرِبٌ و ضُوَيْرِبَةٌ
را از ضَارِبٌ و ضَارِبَةٌ بنا کردند حرف اوّل را ضمہ دادہ ثانی کہ مدّہ بود آنرا بواؤ مفتوحہ بدل
کردہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ باقی را بر حال خود گذاشتند ضُوَيْرِبٌ و ضُوَيْرِبَةٌ
شدند **اسم مفعول** مَضْرُوْبٌ را از يُضْرَبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف
کردہ بجایش میم مفتوحہ علامت اسم مفعول در آوردہ عین کلمہ را ضمہ دادہ تنوین تمکن علامت
اسمیت در آخرش در آوردند مَضْرُوْبٌ بر وزن مَفْعُلٌ شد چوں ایں وزن در کلام عرب بغیر
مَعْوُن و مکرر نیافتہ شد بنا بر اں ضمہ عین کلمہ را اشباع نمودند تا کہ از و واؤ پیدا شود مَضْرُوْبٌ
شد بر وزن مَفْعُوْلٌ۔ مَضْرُوْبَانِ مَضْرُوْبَيْنِ را از مَضْرُوْبٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

بفتحہ ماقبل درحالت رفعہ ویا علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل درحالتے نصب وجر دنون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مَضْرُوْبَانِ شد درحالت رفعہ مَضْرُوْبَیْنِ شد درحالتے نصب وجر مَضْرُوْبُوْنَ مَضْرُوْبِیْنَ را از مَضْرُوْبٌ بنا کردند واو علامت جمع مذکر سالم مکسرہ ماقبل درحالتے نصب وجر ونون مفتوحہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مَضْرُوْبُوْنَ شد درحالت رفعہ ومَضْرُوْبِیْنَ شد درحالتے نصب وجر مضروبہ را از مَضْرُوْبٌ بنا کردند تا متحرکہ علامت تانیث بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردہ اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط کلمہ جائز نیست مَضْرُوْبَۃٌ شد مَضْرُوْبَتَانِ مَضْرُوْبَتَیْنِ را از مَضْرُوْبَۃٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل درحالت رفعہ ویا علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل درحالتے نصب وجر ونون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مَضْرُوْبَتَانِ شد درحالت رفعہ مَضْرُوْبَتَیْنِ شد درحالتے نصب وجر مَضْرُوْبَاتٌ را از مَضْرُوْبَۃٌ بنا کردند الف وتا علامت جمع مؤنث سالم مَعَ التَّنْوِیْنِ مقابلہ بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردہ اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب در وسط کلمہ جائز نیست مَضْرُوْبَاتٌ شد پس اجتماع علامتے تانیث شد در اسم از یک جنس چوں اجتماع علامتے تانیث در اسم از یک جنس ممتنع بود بنا بر ان تا اولیٰ را حذف کردند مَضْرُوْبَاتٌ شد مَضَارِیْبُ را از مَضْرُوْبٌ ومَضْرُوْبَۃٌ بنا کردند حرف اوّل را بر حال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصیٰ در آوردہ حرفیکہ مابعد از الف علامت جمع اقصیٰ شد آنرا کسرہ دادہ تا تنوین تمکن را حذف کردند از برائے خفیفیت ومنع صرف مَضَارِیْبُ شد پس واو ساکن مظہر ماقبلش مکسور آں واو را بیا بدل کردند مَضَارِیْبُ شد مُضَیْرِبٌ ومُضَیْرِبَۃٌ را از مَضْرُوْبٌ ومَضْرُوْبَۃٌ بنا کردند حرف اوّل را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ حرفیکہ مابعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسرہ دادند مُضَیْرِبٌ ومُضَیْرِبَۃٌ شد پس واو ساکن مظہر ماقبلش مکسور آنواو را بیا بدل کردند مُضَیْرِیْبٌ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ومضارع مبنیہ شدند **جحد معلوم ومجہول** لَمْ یَضْرِبْ ولَمْ یُضْرَبْ الخ را از یَضْرِبُ ویُضْرَبُ الخ بنا کردند چوں لم جازمہ مجدیہ در اول اینہا در آوردند آخر اینہا را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات شد دتنج پنج صیغہ وسقوط نونات اعرابی شد در ہفت ہفت صیغہ وسقوط چنیے نشد در دو دو صیغہ زیرا آنچہ مبنی اند والمبنی ما لا یتغیر آخرہ بدخول العوامل المختلفۃ علیہ لَمْ یَضْرِبْ لَمْ یُضْرَبْ الخ شدند **نفی معلوم ومجہول** لَا یَضْرِبُ لَا یُضْرَبُ الخ را از یَضْرِبُ و یُضْرَبُ الخ بنا کردند چوں لا نافیہ در اول اینہا در آوردند آخر اینہا را ہیچ نکرد لیکن معنی مستقبل را منفی گردانید لَا یَضْرِبُ لَا یُضْرَبُ الخ شدند **نفی معلوم ومجہول مؤکد بالن ناصبہ** لَنْ یَضْرِبَ ولَنْ یُضْرَبَ الخ را از یَضْرِبُ ویُضْرَبُ الخ بنا کردند چوں لن ناصبہ نافیہ تاکیدیہ در اول اینہا در آوردند آخر اینہا نصب کرد علامت نصبی ظہور فتحات شد دتنج پنج صیغہ وسقوط نونات اعرابیہ شد در ہفت ہفت صیغہ وسقوط چنیے نشد در دو دو صیغہ زیرا آنچہ مبنی اند والمبنی ما لا یتغیر آخرہ بدخول العوامل المختلفۃ علیہ (مبنی آنست کہ آخر او از دخول عوامل مختلفہ متغیر نمیشود) لَنْ یَضْرِبَ لَنْ یُضْرَبَ الخ شدند **امر حاضر معلوم** اِضْرِبْ الخ را از تَضْرِبُ الخ سوا المتکلم بنا کردند تا حرف مضارعت را حذف کردہ ما بعدش ساکن ماند چوں ابتدا بساکن محال بود نظر کردند بسوئے عین کلمہ چوں عین کلمہ مضموم نبود بنا بران ہمزہ وصلی مکسورہ در اول اینہا در آوردند آخر اینہا وقف کرد علامت وقفی سقوط حرکت شد در یک صیغہ وسقوط نونات اعرابی شد در چہار صیغہ وسقوط چنیے نشد در یک صیغہ زیرا آنچہ مبنی است والمبنی ما لا یتغیر آخرہ بدخول العوامل المختلفۃ علیہ اِضْرِبْ الخ شد **مؤکد بانون تاکید ثقیلہ** اِضْرِبَنَّ در اصل اِضْرِبْ بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد ما قبلش مبنی بر فتحہ گشت اِضْرِبَنَّ شد اِضْرِبَانِّ در اصل اِضْرِبَا بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد اِضْرِبَانِّ شد پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لمشابہتہ بنون التثنیۃ فی وقوعہ بعد الف زائدۃ اِضْرِبَانِّ شد اِضْرِبُنَّ در اصل اِضْرِبُوْ بود چوں

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد اِضْرِبُوْنَّ شد پس التقا ساکنین شد میان واو و نون مضمہ
عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ چوں التقا ساکنین عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ جایز نبود بنا بر اں واو را حذف کردہ ضمہ
ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت واو اِضْرِبُنَّ شد اِضْرِبِنَّ دراصل
اِضْرِبِیْ بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد اِضْرِبِیْنَّ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و
نون مدغمہ عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ چوں التقا ساکنین عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ جایز نبود بنا بر اں یا را
حذف کردہ کسرہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت یا اِضْرِبِنَّ شد اِضْرِبَانِّ و
اصل اِضْرِبَا بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد اِضْرِبَانَّ شد پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند
لِمُشَابَهَتِهٖ نُوْنَ التَّثْنِیَةِ فِیْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ اِضْرِبَانِّ شد اِضْرِبِنَّ
دراصل اِضْرِبُنَّ بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد اِضْرِبُنَّ شد پس اجتماع ثلاثہ نونات
زواید شد در یک کلمہ یں را در کلام عرب مستکرہ پنداشتند بنا بر اں الف مفاصلہ میان ایشاں
در آوردند اِضْرِبْنَانَّ شد پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابَهَتِهٖ نُوْنَ التَّثْنِیَةِ فِیْ وُقُوْعِهٖ
بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ اِضْرِبْنَانِّ شد **موکد بانون تاکید خفیفہ** اِضْرِبَنْ دراصل اِضْرِبْ
بود چوں نون تاکید خفیفہ بدو متصل شد قبلش مبنی بر فتحہ گشت اِضْرِبَنْ شد اِضْرِبْنْ دراصل اِضْرِبُوْ بود چوں
نون تاکید خفیفہ بدو متصل شد اِضْرِبُوْنْ شد پس التقا ساکنین شد میان واو و نون خفیفہ عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ چوں
التقا ساکنین عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ جایز نبود بنا بر اں واو را حذف کردہ ضمہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند
تا کہ دلالت کند بر حذفیت واو اِضْرِبْنْ شد اِضْرِبِنْ دراصل اِضْرِبِیْ بود چوں تاکید خفیفہ بدو متصل
شد اِضْرِبِیْنْ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و نون خفیفہ عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ چوں التقا ساکنین
عَلٰی غَیْرِ حَدِّہٖ جایز نبود بنا بر اں یا را حذف کردہ کسرہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند
بر حذفیت یا اِضْرِبِنْ شد **امر حاضر مجہول** لِتُضْرَبَ لِلْمُذَکَّرِ اَلْمُخَاطَبِ سِوَی الْمُتَکَلِّمِ بنا کردند
چوں لام امر جازمہ در اول نیاوردند آخر اینہا را مجزوم کرد علامت جزمی سقوط حرکت شد در یک صیغہ و سقوط دو تا
اعرابیہ شد در چہار صیغہ و سقوط چیزے نشد در یک صیغہ زیرا آنچہ مبنی است وَلِلْمُثَنّٰی مِنْہُ لِتُضْرَبَ اِلَخْ شدند

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

نون تاکید ثقیلہ لِتُضْرَبَنَّ دراصل لِتُضْرَبْ بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد ماقبلش مبنی بر فتحہ گشت لِتُضْرَبَنَّ شد لِتُضْرَبَانَّ دراصل لِتُضْرَبَا بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد لِتُضْرَبُنَانَّ شد پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابِهَتِهٖ بِنُوْنِ التَّثْنِيَةِ فِيْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ لِتُضْرَبَانِّ شد لِتُضْرَبُنَّ دراصل لِتُضْرَبُوْا بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد لِتُضْرَبُوْنَّ شد پس التقا ساکنین شد درمیان واو و نون مدغم عَلٰى غَيْرِ حَدِّهٖ چوں التقا ساکنین علی غیر حدہٖ جایز نبود بنا بر ان ضمہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تاکہ دلالت کند بر حذفیت واو لِتُضْرَبُنَّ شد لِتُضْرَبِيْنَّ دراصل لِتُضْرَبِيْ بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد لِتُضْرَبِيْنَّ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و نون مدغم عَلٰى غَيْرِ حَدِّهٖ چوں التقا ساکنین علی غیر حدہٖ جایز نبود بنا بر ان یا را حذف کردہ کسرہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تاکہ دلالت کند بر حذفیت یا لِتُضْرَبِنَّ شد لِتُضْرَبَانِّ دراصل لِتُضْرَبَا بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد لِتُضْرَبَانَّ شد پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابِهَتِهٖ بِنُوْنِ التَّثْنِيَةِ فِيْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ لِتُضْرَبَانِّ شد لِتُضْرَبُنَّ دراصل لِتُضْرَبُوْا بود چوں نون تاکید ثقیلہ بدو متصل شد لِتُضْرَبُنَّ شد پس اجتماع ثلاثہ نونات زوائد شد در یک کلمہ واین را در کلام عرب مستکرہ پنداشتند بنا بر ان الف مفاصلہ میان ایشان در آوردند لِتُضْرَبْنَانِّ شد پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابِهَتِهٖ بِنُوْنِ التَّثْنِيَةِ فِيْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ لِتُضْرَبْنَانِّ شد

نون تاکید خفیفہ لِتُضْرَبَنْ دراصل لِتُضْرَبْ بود چوں نون تاکید خفیفہ بدو متصل شد ماقبلش مبنی بر فتحہ گشت لِتُضْرَبَنْ شد لِتُضْرَبُنْ دراصل لِتُضْرَبُوْا بود چوں نون تاکید خفیفہ بدو متصل شد لِتُضْرَبُوْنْ شد پس التقا ساکنین شد میان واو و نون خفیفہ عَلٰى غَيْرِ حَدِّهٖ چوں التقا ساکنین علی غیر حدہٖ جایز نبود بنا بر ان واو را حذف کردہ ضمہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تاکہ دلالت کند بر حذفیت واو لِتُضْرَبُنْ شد لِتُضْرَبِيْنْ دراصل لِتُضْرَبِيْ بود چوں نون تاکید خفیفہ بدو متصل شد لِتُضْرَبِيْنْ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و نون خفیفہ عَلٰى غَيْرِ حَدِّهٖ چوں التقا ساکنین علی غیر حدہٖ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

جایز نبود بنا بران یا را حذف کردہ کسرہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت یا لِتُضْرَبْنِ شد **امر غائب معلوم و مجہول** لِیَضْرِبْ لِیُضْرَبْ الخ را از یَضْرِبُ یُضْرَبُ الخ سوا لمخاطب بنا کردند چوں لام امر جازمہ در اول اینہا در آوردند آخر اینہا را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات شد در چہار چہار صیغہ و سقوط نونات اعرابی شد در سہ سہ صیغہ و سقوط حرف نشد در یک یک صیغہ زیرا آنچہ مبنی اند لازم المبنی ما مثل لِیَضْرِبْ لِیُضْرَبْ الخ

مؤکد بانون تاکید ثقیلہ لِیَضْرِبَنَّ لِتَضْرِبَنَّ لَاَضْرِبَنَّ لِنَضْرِبَنَّ لِیُضْرَبَنَّ لِیُضْرَبَنَّ لِتُضْرَبَنَّ لَاُضْرَبَنَّ لِنُضْرَبَنَّ در اصل لِیَضْرِبْ لِتَضْرِبْ لَاَضْرِبْ لِنَضْرِبْ لِیُضْرَبْ لِتُضْرَبْ لَاُضْرَبْ لِنُضْرَبْ بودند چوں نون تاکید ثقیلہ بدینہا متصل شد قبلش مبنی بر فتحہ گشت لِیَضْرِبَنَّ لِتَضْرِبَنَّ لَاَضْرِبَنَّ لِنَضْرِبَنَّ لِیُضْرَبَنَّ لِتُضْرَبَنَّ لَاُضْرَبَنَّ لِنُضْرَبَنَّ شدند لِیَضْرِبَانِّ لِتَضْرِبَانِّ لِیُضْرَبَانِّ در اصل لِیَضْرِبَا لِتَضْرِبَا لِیُضْرَبَا لِتُضْرَبَا بودند چوں نون تاکید ثقیلہ بدینہا متصل شد لِیَضْرِبَانَّ لِتَضْرِبَانَّ لِیُضْرَبَانَّ لِتُضْرَبَانَّ شدند پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابَهَتِهٖ بِنُوْنِ التَّثْنِیَةِ فِیْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ لِیَضْرِبَانِّ لِتَضْرِبَانِّ لِیُضْرَبَانِّ لِتُضْرَبَانِّ شدند لِیَضْرِبُنَّ لِتَضْرِبُنَّ لِیُضْرَبُنَّ در اصل لِیَضْرِبُوْ لِتَضْرِبُوْ لِیُضْرَبُوْ بودند چوں نون تاکید ثقیلہ بدینہا متصل شد لِیَضْرِبُوُنَّ لِتَضْرِبُوُنَّ لِیُضْرَبُوُنَّ شدند پس التقا ساکنین شد میان واو و نون مدغمہ علی غیر حدہ چوں التقا ساکنین علی غیر حدہ جایز نبود بنا بران واو را حذف کردہ ضمہ ماقبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذفیت واو لِیَضْرِبُنَّ لِتَضْرِبُنَّ لَاَضْرِبَنَّ لِنَضْرِبَنَّ لِیُضْرَبَنَّ لِتُضْرَبَنَّ لَاُضْرَبَنَّ لِنُضْرَبَنَّ شدند لِیَضْرِبْنَانِّ لِتَضْرِبْنَانِّ لِیُضْرَبْنَانِّ در اصل لِیَضْرِبْنَ لِتَضْرِبْنَ لِیُضْرَبْنَ بودند چوں نون تاکید ثقیلہ بدینہا متصل شد لِیَضْرِبْنَانَّ لِتَضْرِبْنَانَّ لِیُضْرَبْنَانَّ شدند پس اجتماع ثلاثہ نونات زوائد شد در یک کلمہ ہیں ما در کلام عرب مستکرہ پنداشتند بنا بران الف فاصلہ میان ایشاں در آوردند لِیَضْرِبَانِّ لِتَضْرِبَانِّ لِیُضْرَبَانِّ لِتُضْرَبَانِّ شدند پس فتحہ نون را بکسرہ بدل کردند لِمُشَابَهَتِهٖ بِنُوْنِ التَّثْنِیَةِ فِیْ وُقُوْعِهٖ بَعْدَ اَلِفٍ زَائِدَةٍ لِیَضْرِبَانِّ لِتَضْرِبَانِّ لِیُضْرَبَانِّ لِتُضْرَبَانِّ شدند **مؤکد بانون تاکید خفیفہ**

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

لِیَضْرِبْنَ لِتَضْرِبْنَ لِاَضْرِبْنَ لِنَضْرِبْنَ لِیُضْرَبْنَ لِتُضْرَبْنَ لِاُضْرَبْنَ لِنُضْرَبْنَ دراصل
لِیَضْرِبْ لِتَضْرِبْ لِاَضْرِبْ لِنَضْرِبْ لِیُضْرَبْ لِتُضْرَبْ لِاُضْرَبْ لِنُضْرَبْ بودند چوں نون تاکید
خفیفہ بدینہا متصل شد قبل اینہا مبنی بر فتحہ گشت لِیَضْرِبْنَ لِتَضْرِبْنَ لِاَضْرِبْنَ لِنَضْرِبْنَ
لِیُضْرَبْنَ لِتُضْرَبْنَ لِاُضْرَبْنَ لِنُضْرَبْنَ شدند لِیَضْرِبْنَّ لِیُضْرَبْنَّ دراصل لِیَضْرِبُوْا
لِیُضْرَبُوْا بودند چوں نون تاکید خفیفہ بدینہا متصل شد لِیَضْرِبُوْنْ لِیُضْرَبُوْنْ شدند پس
التقا ساکنین شد میان واو ونون خفیفہ علی غیر حدہ چوں التقا ساکنین علی غیر حدہ
جایز نبود پنابراں واو را حذف کردہ ضمہ قبلش را بر حال خود گذاشتند تا دلالت کند بر حذف
واو لِیَضْرِبُنْ لِیُضْرَبُنْ شدند **نہی حاضر معلوم ومجہول** لَاتَضْرِبْ لَاتُضْرَبْ الخ
را از تَضْرِبُ تُضْرَبُ الخ سوا المتکلم بنا کردند چوں لائے نہیہ جازمہ در اول اینہا در آوردند آخر
اینہا را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکت شد در یک یک صیغہ وسقوط نونات اعرابی شد
در چہار چہار صیغہ وسقوط چیزے نہ شد در یک یک صیغہ زیرا آنچہ مبنی اند وَالْمَبْنِیُّ مَامَرَّ الخ
لَاتَضْرِبْ لَاتَضْرِبَا الخ شدند قیاس وخلائف برگذشتہ قیاس باید کرد **نہی غائب معلوم**
ومجہول لَایَضْرِبْ لَایُضْرَبْ الخ را از یَضْرِبُ یُضْرَبُ الخ سوا المخاطب بنا کردند
چوں لائے نہی جازمہ در اول اینہا در آوردند آخر اینہا را جزم کرد علامت جزمی سقوط حرکات
شد در چہار چہار صیغہ وسقوط نونات اعرابیہ شد در سہ سہ صیغہ وسقوط چیزے نشد در یک یک
صیغہ زیرا آنچہ مبنی اند وَالْمَبْنِیُّ مَامَرَّ الخ لَایَضْرِبْ لَایُضْرَبْ الخ شدند قیاس وخلائف
برگذشتہ قیاس باید کرد **اسم ظرف** مَضْرِبٌ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت
را حذف کردہ بجایش میم مفتوحہ علامت اسم ظرف در آوردہ فا وعین کلمہ را بر حال خود گذاشتہ
تنوین تمکن علامت اسمیت در آخرش در آوردند مَضْرِبٌ شد مَضْرِبَانِ مَضْرِبِیْنِ را از مَضْرِبٌ بنا کردند
الف علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالت رفعہ ویا علامت بفتحہ ماقبل در حالتے نصب و
جر ونون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مَضْرِبَانِ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شد در حالت رفعہ و مضربین شد در حالتے نصب و جر مضاربُ را از مضربٌ بنا کردند حرف اوّل را بر حال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصیٰ در آوردہ حرفیکہ مابعد الف علامت جمع اقصیٰ شد آنرا بر حال خود گذاشتہ تنوین تمکن را حذف کردند از برائے منع صرف مضاربُ شد مضیربٌ را از مضربٌ بنا کردند حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ باقی را بر حال خود گذاشتند مضیربٌ شد **اسم آلت** مضربٌ را از یضربُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کردہ بجایش میم مکسورہ علامت اسم آلت در آوردہ عین کلمہ را فتحہ دادہ تنوین تمکن علامت اسمیت در آخرش در آوردند مضربٌ شد مضربانِ مضربینِ را از مضربٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالت رفعہ و یا علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالتے نصب و جر و نون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مضربانِ شد در حالت رفعہ و مضربینِ شد در حالتے نصب و جر مضاربُ را از مضربٌ بنا کردند حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصیٰ در آوردہ حرفیکہ مابعد الف علامت جمع اقصیٰ شد آنرا بر حال خود گذاشتہ تنوین تمکن را حذف کردند از برائے منع صرف مضاربُ شد مضیربٌ را از مضربٌ بنا کردند حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ حرفیکہ مابعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسرہ دادند مضیربٌ شد مضربۃٌ را از مضربٌ بنا کردند تا متحرکہ از برائے وزن مفعلۃٌ بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردہ اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجزائے اعراب در وسط کلمہ جائز نیست مضربۃٌ شد مضربتانِ مضربتینِ را از مضربۃٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالت رفعہ و یا علامت تثنیہ بفتحہ ماقبل در حالتے نصب و جر و نون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مضربتانِ شد در حالت رفعہ و مضربتینِ شد در حالتے نصب و جر مضاربُ را از مضربۃٌ بنا کردند حرف اوّل و ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصیٰ در آوردہ حرفیکہ مابعد الف علامت جمع اقصیٰ شد

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

آنرا کسرہ دادہ تا و تنوین تمکن را حذف کردند از برائے ضدیت و منع صرف مَضَارِبُ شد مُضَیْرِبَۃٌ را از مِضْرَبَۃٌ بنا کردند حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ حرفیکہ ما بعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسرہ دادہ باقی را بر حال خود گذاشتند مُضَیْرِبَۃٌ شد مِضْرَابٌ را از مِضْرَبٌ بنا کردند چہارم جا الف از برائے وزن مِفْعَالٌ در آوردند مِضْرَابٌ شد مِضْرَابَانِ مِضْرَابَیْنِ را از مِضْرَابٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ما قبل در حالت رفعہ و یا علامت تثنیہ بفتحہ ما قبل در حالتے نصب و جر و نون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد بود در آخرش در آوردند مِضْرَابَانِ شد در حالت رفعہ و مِضْرَابَیْنِ شد در حالتے نصب و جر مَضَارِبُ را از مِضْرَابٌ بنا کردند حرف اول و ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصیٰ در آوردہ حرفیکہ ما بعد از الف علامت جمع اقصیٰ شد آنرا کسرہ دادہ فَصَارِهٰذَ النَّقْشُ بِلَا تَلَفُّظٍ پس این نقش بلا تلفظ شد پس الف بسبب کسرہ ما قبل منقلب بیا گشت تنوین تمکن را حذف کردند از برائے منع صرف مَضَارِیْبُ شد مُضَیْرِبٌ را از مِضْرَابٌ بنا کردند حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ حرفیکہ ما بعد از یا علامت تصغیر شد آں را کسرہ دادہ فَصَارِهٰذَ النَّقْشُ بِلَا تَلَفُّظٍ پس الف بسبب کسرہ ما قبل منقلب بیا گشت مُضَیْرِیْبٌ شد

اسم تفضیل مذکر اَضْرَبُ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کردہ بجایش ہمزہ مفتوحہ علامت اسم تفضیل در آوردہ عین کلمہ را فتحہ دادہ تنوین تمکن علامت اسمیت مقدر نمودند از برائے منع صرف اَضْرَبُ شد اَضْرَبَانِ اَضْرَبَیْنِ را از اَضْرَبٌ بنا کردند الف علامت تثنیہ بفتحہ ما قبل در حالت رفعہ و یا علامت تثنیہ بفتحہ ما قبل در حالتے نصب و جر و نون مکسورہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو کہ در واحد مقدر بود در آخرش در آوردند اَضْرَبَانِ شد در حالت رفعہ و اَضْرَبَیْنِ شد در حالتے نصب و جر اَضْرَبُوْنَ اَضْرَبِیْنَ را از اَضْرَبٌ بنا کردند واؤ علامت جمع مذکر سالم بضمہ ما قبل در حالت رفعہ و یا علامت جمع مذکر سالم بکسرہ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ماقبل درحالتے نصب وجر ونون مفتوحہ عوض از ضمہ یا تنوین یا ہر دو کہ در واحد مقدر بودند
در آخرش درآوردند اَضْرِبُوْنَ شد در حالت رفعہ اَضْرِبِیْنَ شد در حالتے نصب وجر اَضَارِبُ
را از اَضْرِبُ بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع قصیٰ درآوردہ
حرفیکہ مابعد از الف علامت جمع قصیٰ شد آنرا کسرہ دادہ باقی را بر حال خود گذاشتند اَضَارِبُ شد اُضَیْرِبُ را از اَضْرِبُ
بنا کردند حرف اول را ضمہ دادہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر درآوردہ حرفیکہ مابعد از یا علامت تصغیر شد آنرا کسرہ
دادہ اُضَیْرِبُ شد **والمؤنثۃ** ضُرَیْبٰی را از اَضْرِبُ بنا کردند همزہ را حذف کردہ فا کلمہ را ضمہ دادہ عین کلمہ را
ساکن کردند الف مقصورہ علامت تانیث در آخرش درآوردہ ضُرَیْبٰی شد ضُرَیْبَانِ ضُرَیْبَیْنِ را از ضُرَیْبٰی بنا کردند
الف علامت تثنیہ در حالت رفعہ و یا علامت تثنیہ در حالتے نصب وجر ونون بمعوضہ عوض از ضمہ یا تنوین یا از ہر دو
کہ در واحد مقدر بودند در آخرش درآوردند الف مقصورہ را یا مفتوحہ بدل کردند ضُرَیْبَانِ شد در حالت رفعہ ضُرَیْبَیْنِ
شد در حالتے نصب وجر ضُرَیْبَاتٌ را از ضُرَیْبٰی بنا کردند الف وتا علامت جمع مؤنث سالم مع التنوین مقابلہ در
آخرش درآوردہ الف مقصورہ بیا مفتوحہ بدل کردہ اعراب را بر تا جاری کردند زیرا آنچہ اجرائے اعراب
در وسط کلمہ جائز نیست ضُرَیْبَاتٌ شد ضُرَیْبٰی را از ضُرَیْبٰی بنا کردند حرف اول را بر حال خود گذاشتہ
ثانی را فتحہ دادہ الف مقصورہ را حذف کردہ تنوین مقدرہ را اظہار نمودند ضُرَیْبًا شد ضُرَیْبِیْ را از ضُرَیْبٰی بنا کردند
حرف اول را بر حال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر درآوردہ باقی را بر حال خود
گذاشتند ضُرَیْبِیْ **فعل تعجب** مَا اَضْرَبَہٗ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف
کردہ بجایش ہمزہ مفتوحہ مسبوقہ بہ مَا تعجبیہ درآوردہ عین کلمہ را فتحہ دادہ ضمیر منصوب متصل بفتحہ ماقبل در آخرش
درآوردند مَا اَضْرَبَہٗ شد اَضْرِبْ بِہٖ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کردہ بجایش ہمزہ
مفتوحہ درآوردہ فا و عین کلمہ را بر حال خود گذاشتہ لام کلمہ را ساکن کردہ ضمیر مجرور بمع با جارہ در آخرش
درآوردند اَضْرِبْ بِہٖ شد پس دو حرف از یک جنس باہم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در
ثانی ادغام کردند اَضْرِبِّہٖ شد ضَرُبَ را از یَضْرِبُ بنا کردند یا حرف مضارعت را حذف کردہ فا کلمہ
را فتحہ دادہ عین کلمہ را ضمہ دادہ لام کلمہ را مبنی بر فتحہ ساختند ضَرُبَ شد

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شروع قوانین ابواب صحیح

قانون ہر مدہ زائدہ کہ واقعہ شود در اسم دوم جا بوقت بنا کردن جمع اقصےٰ و تصغیر آنرا بواو مفتوحہ بدل کنند و جوبًا قانون لفظ یونانی یا سریانی است عربی نیست قانون در لغت مسطر کتاب را گویند و در اصطلاح صرفیان قاعدۂ کلیۂ منطبقہ علی جمیع جزئیاتہا مادہ کدام است حروف علت ساکن حرکت ماقبل موافق او باشد مثال الف ضاربۃ و واو طومار و یا ضیراب و حروف علت سہ اند و آو الف یا و نام اینہا نیز سہ اند علت لین و مدہ و نام علت آنست کہ ہر سہ حالت را شامل است خواہ ساکن خواہ متحرک حرکت ماقبل از جنس او باشد خواہ نباشد و لین آنست کہ حرف علت ساکن و حرکت ماقبل از جنس او باشد یا نباشد و مدہ آنست کہ حرف علت ساکن و حرکت ماقبل از جنس او باشد اگر کسے سوال کند کہ حرف علت را حرف علت چرا گویند جواب علت در لغت بیماری را گویند و در وقت بیماری اندر مان بیمار ایں حروف صادر شوند مثال ایں قول شاعر کہ گفتہ است۔ حرف علت نام کردند و او الف و یا را ؎

ہر کرا درد ے رسد لاچار گوید وائی را ؎ یا ایں مناسبت است کہ چوں بیمار بوقت بیماری متغیر و متبدل میشود ہمچنیں حرف علت ہم متغیر و متبدل میشوند و اگر کسے سوال کند کہ حرف لین را حرف لین چرا گویند۔ جواب کہ لین در لغت نرم و ضعیف را گویند و ایں ہم نرم و ضعیف میباشند در وقت ادا کردن و اگر کسے سوال کند کہ مدہ را مدہ چرا گویند جواب کہ مدہ در لغت کشیدن را گویند و ایں ہم از کشیدن فتحہ الف پیدا شود و از کشیدن کسرہ یا پیدا شود و از کشیدن ضمہ و او پیدا شود چوں ضَرَبَتْ ضَرَبْتِ ضَرَبْتُ زائدہ آنست کہ در مقابلہ فا و عین و لام کلمہ نباشد و علامت جمع اقصےٰ نیست کہ حرف اول ہر دو مفتوح باشند سوم جا الف علامت جمع اقصےٰ می آورند ما بعد علامت جمع اقصےٰ یک حرف نباشد دو باشند یا سہ باشند اگر دو باشند اول مکسور باشد دیگر را اعتبار نیست چوں ضَوَارِبُ اگر سہ باشند اول مکسور ثانی یا ساکن سوم را اعتبار نیست چوں مَضَارِیْبُ اگر کسے سوال کند کہ شما گفتہ ما بعد الف علامت جمع اقصےٰ یک حرف نباشد دَوَابُّ کہ جمع دَابَّۃٌ است ایں جا ما بعد الف علامت جمع اقصےٰ یک حرف آمدہ است جواب ہیہم ایں یک حرف نیست چرا کہ ہر حرف کہ مشدد باشد در اصل دو باشند ایں ہم در اصل دَوَابِبُ بود ایں دو حرف از یک جنس در یک کلمہ ہم آمدند حرکت اول را انداختند پس اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند دَوَابّ شد علامت تصغیر چہ است

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

حرف اوّل مضموم باشد ثانی مفتوح باشد سوم جایا علامت تصغیر مے آورند و مابعد علامت تصغیر یک حرف باشد یا دو باشند یا سہ باشند اگر یک باشد آں را اعتبار نیست چوں رُجَیْلٌ اگر دو باشند اوّل مکسور باشد دیگر را اعتبار نیست چوں ضُوَیْرِبٌ اگر سہ باشند اوّل مکسور باشد دوم جایا ساکن در آورند و سوم را اعتبار نیست چوں مُضَیْرِبٌ اگر کسے سوال کند کہ شما گفتہ اگر بعد یا تصغیر دو حرف باشند اوّل مکسور ثانی را اعتبار نیست و اگر سہ حرف باشند اوّل مکسور ثانی یا ساکن ثالث را اعتبار نیست ایں حکم شما منقوض شدہ است بہ ضُرَیْبٌ کہ تصغیر ضَرْبٌ است بعد یا تصغیر دو حرف است اول مکسور نیست و در سُکَیْرَانٌ کہ تصغیر سَکْرَانٌ و در اُجَیْمَالٌ کہ تصغیر اِجْمَالٌ است و بعد یا تصغیر سہ حرف است اول مکسور ثانی یا ساکن نیست جواب کہ ایں قاعدہ اکثریہ است نہ کلیہ اگر در بعض جا ایں طور آمدہ است ہم نقصان نیست **مطلب** قانون چیست مدّہ ہم باشد زائدہ ہم باشد در اسم ہم باشد در دوم جا ہم باشد بوقت بنا کردن جمع اقصےٰ و تصغیر آنرا بواو مفتوحہ بدل کردن واجب است مدّے سہ اند و آو الف یا مثال الف ضَارِبَةٌ را جمع اقصےٰ بنا کنی حرف اوّل را بر حال خود گذاشتہ ثانی کہ الف مدّہ بود آنرا بواو مفتوحہ بدل کردند سوم جا الف علامت جمع اقصےٰ در آوردہ تا واحدہ و تنوین تمکن را حذف کردند ضَوَارِبُ شد ضَارِبَةٌ را تصغیر بنا کنی حرف اوّل را ضمّہ دادہ ثانی کہ الف مدّہ بود آنرا بواو مفتوحہ بدل کردند سوم جا علامت تصغیر در آوردہ باقی را بر حال خود گذاشتہ ضُوَیْرِبَةٌ شد مثال یا چوں ضَیْرَبٌ را جمع اقصےٰ بنا کنی حرف اوّل را فتحہ دادہ ثانی کہ یا مدّہ بود آنرا بواو مفتوحہ بدل کردند سوم جا الف علامت جمع اقصےٰ در آوردہ بعد را آمد آنرا کسرہ دادہ بعد الف آمد ماقبل او مکسور آنرا بیا بدل کردند تنوین تمکن را حذف کردند ضَوَایِرِبُ شد ضَیْرَبٌ را تصغیر بنا کنی حرف اوّل را ضمّہ دادہ ثانی کہ یا مدّہ بود آنرا بواو مفتوحہ بدل کردند سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ بعد را آمد آنرا کسرہ دادہ بعد الف آمد ماقبلش مکسور آنرا بیا بدل کردہ باقی را بر حال خود گذاشتہ ضُوَیْرِبٌ شد مثال واو طومارٌ را جمع اقصےٰ بنا کنی حرف اوّل و ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصےٰ در آوردہ بعد میم آمد آنرا کسرہ دادہ بعد الف آمد ماقبلش مکسور آنرا بیا بدل کردہ تنوین تمکن را حذف کردند طَوَامِیرُ شد طُومَارٌ را تصغیر بنا کنی حرف اوّل را بر حال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا یا علامت تصغیر در آوردہ بعد میم آمد آنرا کسرہ دادہ بعد الف آمد ماقبلش مکسور آنرا بیا بدل کردہ باقی را بر حال خود گذاشتہ طُوَیْمِیرٌ شد۔ اگر کسے سوال کند کہ مدّہ ہم باشد زائدہ ہم باشد در اسم ہم باشد دوم جا ہم باشد بوقت بنا کردن

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

جمع قصلی وتصغیر آخر ابواؤ مفتوح بدل کردن واجب است ایں قول شما تسلیم کردہ شود در الف ویا کہ واؤ مفتوحہ
تبدیل میشوند لیکن واؤ را واؤ بدل کردن چہ معنی است جواب میدہیم کہ از تبدیل ہر دو عام است یک باعتبار ذات
است دیگر باعتبار صفت است الف ویا باعتبار ذات بدل شوند واؤ باعتبار صفت بدل شود یا مراد از
مدہ الف ویا است نہ حروف یا مراد کلی است زیرا کہ حکم کل مثل مدہ گفت احتراز آمد از غیر مدہ چوں گوگب
حیعلۃ زید گفت احتراز آمد از اصلی چوں باب بیع گفت احتراز آمد از فعل چوں ضارب ضوارب
دوم جا گفت احتراز آمد سوم جا چہارم جا مثال سوم جا قتول جر بیج ضراب مثال چہارم جا مقتول
منطبق مضراب **قانون** ہر نون تنوین وقت دخول الف لام و اضافت ونون تثنیہ جمع
بوقت اضافت ساقط میشود وجوبا۔ تعریف نون تنوین النُّوْنُ التَّنْوِیْنُ نُوْنٌ سَاکِنَۃٌ تَتْبَعُ الْحَرَکَۃَ
اٰخِرَ الْکَلِمَۃِ لَا لِتَاْکِیْدٍ **مطلب** قانون چیست ہر نون تنوین کہ واقع شود در آخر کلمہ قبل او الف لام آید یا
اضافت کردہ شود آن نون تنوین را ساقط کردن واجب است مثال الف لام چوں اَلْحَمْدُ الضَّارِبُ الْمَضْرُوْبُ
در اصل حَمْدٌ ضَارِبٌ مَضْرُوْبٌ بودند چوں در اول اینہا الف لام آمد نون تنوین ساقط شد اَلْحَمْدُ الضَّارِبُ
الْمَضْرُوْبُ شدند مثال اضافت ضَارِبُ زَیْدٍ غُلَامُ زَیْدٍ در اصل ضَارِبٌ غُلَامٌ بودند چوں اضافت
کردہ شد نون تنوین ساقط شد ضَارِبُ زَیْدٍ غُلَامُ زَیْدٍ شدند نون تثنیہ جمع کہ واقع شود در آخر کلمہ آں را
بوقت اضافت ہم ساقط کردن واجب است چوں ضَارِبَا زَیْدٍ ضَارِبُوْ زَیْدٍ در اصل ضَارِبَانِ ضَارِبُوْنَ
بودند آں وقت کہ اضافت کردہ شد سوئے دیگر کلمہ آں وقت نون تثنیہ جمع را ساقط کردن واجب است ضَارِبَا زَیْدٍ
ضَارِبُوْ زَیْدٍ خواندن واجب است اگر کسے سوال کند کہ چہ وجہ است در وقت دخول الف لام و اضافت در ہر دو
حالت نون تنوین ساقط میشود و نون تثنیہ جمع بوقت اضافت ساقط شود نہ در وقت دخول الف لام جواب نون
تثنیہ و جمع را در حالت است یک عوض از تنوین میباشد دیگر آنکہ عوض از حرکت میباشد بوقت دخول الف لام
اعتبار میکنیم کہ عوض از حرکت است حرکت بدخول الف لام ساقط نشود بوقت اضافت اعتبار کنیم کہ عوض
تنوین است تنوین بوقت اضافت حذف شود۔ اگر کسے سوال کند کہ نون تثنیہ جمع بوقت اضافت چرا ساقط شوند
جواب کہ درمیان مضاف و مضاف الیہ شدت اتصال است نون تنوین و نون تثنیہ جمع از برائے انفصال است

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

و ایں ہر دو ضدّین است و جمع مابین ضدّین جائز نیست۔ اگر کسے سوال کند کہ نون تنوین بدخول الف لام چرا ساقط شود۔ جواب نون تنوین از برائے نکرہ میباشند و الف لام از برائے تعریف میباشند ایں ہر دو ضدّین اند و اجتماع ضدّین جائز نیست **قانون**۔ ہر نون تنوین و خفیفہ را بحرف علّت بروفق حرکت ماقبل آں بدل میکنند در حالت وقف جواز آنست دیونس **مطلب** قانون چیست در آخر ہر کلمہ کہ نون تنوین یا خفیفہ باشد آنرا بحرف علّت موافق حرکت ماقبل بدل کردن جائز است مثال نون تنوین رَاَیْتُ زَیْدًا زَیْدَا زَیْدَ وَ مَرَرْتُ بِزَیْدٍ زَیْدِیْ دریں جا اگر وقف کنی زَیْدَا از زَیْدٌ وَ زَیْدِیْ خواندن جائز است مثال نون خفیفہ اِضْرِبَنْ اِضْرِبَا اِضْرِبِیْ دریں جا اگر وقف کنی اِضْرِبَا اِضْرِبُوْا اِضْرِبِیْ خواندن جائز است لیکن ایں قانون صحیح نیست قانون صحیح ایں طور است ہر کلمہ کہ در آخرش نون تنوین باشد و ماقبل او مفتوح باشد و آں نون تنوین را بالف بدل کردن اکثر است و ساقط کردن قلیل است مثال آں اِنَّ اللّٰہَ کَانَ عَلِیْمًا حَکِیْمًا وَاللّٰہُ غَفُوْرًا رَحِیْمًا در اصل حَکِیْمًا رَحِیْمًا بود ایں نون تنوین واقعہ شد در آخر کلمہ ماقبل ایں مفتوحہ است ایں را بالف بدل کردن اکثر است حَکِیْمَا رَحِیْمَا خواندن اکثر است حَکِیْمُ رَحِیْمُ خواندن قلیل است اگر ماقبل آں مضموم مکسور باشد آنرا بحرف علّت بدل کردن قلیل است حذف کردن اکثر است مثال آں اِنَّ اللّٰہَ عَلٰی کُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ۔ حَتّٰی اِلٰی حِیْنٍ در اصل قَدِیْرٌ حِیْنٍ بودند ایں نون تنوین واقعہ شدہ است در آخر کلمہ ماقبل او مضموم و مکسور است ایں را بحرف علّت بدل کردن قلیل است و حذف کردن اکثر است قَدِیْرُوْ حِیْنِیْ خواندن اکثر است قَدِیْرٌ وَ حِیْنِیْ خواندن قلیل است ایں سخن آں وقت است کہ در آخر آں تا تانیث خالص سہ نقطہ زائدہ نباشد اگر باشد آں را در حالت وقف بہ ھا بدل کردن واجب است چوں در رَحْمَۃٌ وَ در مُسْلِمَۃٌ مُسْلِمَہْ خواندن واجب است ہر کلمہ کہ در آخرش نون خفیفہ باشد ماقبل آں مفتوح باشد آنرا بالف بدل کردن واجب است مثال اِضْرِبَنْ را اِضْرِبَا خواندن واجب است اگر ماقبل آں مضموم مکسور باشد آنرا بحرف علّت بدل کردن ہم واجب است وعود کردن محذوفات ہم واجب است در اِضْرِبُنْ اِضْرِبُوْا در اِضْرِبِنْ اِضْرِبِیْ خواندن واجب است

قانون ہر نون اعرابی بوقت دخول جوازم و نواصب و لحوق نون ثقیلہ و خفیفہ و وقت بنا کردن امر حاضر معلوم ساقط میشود وجوبًا نون اعرابی آں است کہ واقع شود در آخر فعل مضارع

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

عوض اعراب باشد چوں یَضْرِبَانِ تَضْرِبَانِ **مطلب** قانون چیست ہر نون اعرابی کہ واقعہ شود در آخر کلمہ بوقت دخول جوازم و نواصب و لحوق نون ثقیلہ و خفیفہ و وقت بنا کردن امر حاضر معلوم آں نون اعرابی را ساقط کردن واجب ست مثال جوازم لَمْ یَضْرِبَا لَمْ یَضْرِبُوْا لَمْ تَضْرِبَا لَمْ تَضْرِبُوْا لَمْ تَضْرِبِیْ کہ در اصل یَضْرِبَانِ یَضْرِبُوْنَ تَضْرِبَانِ تَضْرِبُوْنَ تَضْرِبِیْنَ بودند چوں لَمْ جازم در اوّل اینہا در آوردند نون اعرابی ساقط شد لَمْ یَضْرِبَا لَمْ یَضْرِبُوْا لَمْ تَضْرِبَا لَمْ تَضْرِبُوْا لَمْ تَضْرِبِیْ شدند مثال ناصبہ لَنْ یَضْرِبَا لَنْ یَضْرِبُوْا لَنْ تَضْرِبَا لَنْ تَضْرِبُوْا لَنْ تَضْرِبِیْ کہ در اصل یَضْرِبَانِ یَضْرِبُوْنَ تَضْرِبَانِ تَضْرِبُوْنَ تَضْرِبِیْنَ بودند چوں لَنْ ناصبہ در اوّل اینہا در آوردند نون اعرابی ساقط شد لَنْ یَضْرِبَا لَنْ یَضْرِبُوْا لَنْ تَضْرِبَا لَنْ تَضْرِبُوْا لَنْ تَضْرِبِیْ شدند مثال نون تاکید ثقیلہ لَیَضْرِبَانِّ لَیَضْرِبُنَّ لَیَضْرِبَانِّ لَتَضْرِبُنَّ لَتَضْرِبِنَّ کہ در اصل یَضْرِبَانِ یَضْرِبُوْنَ تَضْرِبَانِ تَضْرِبُوْنَ تَضْرِبِیْنَ بودند چوں نون تاکید ثقیلہ در آخر اینہا متصل شد نون اعرابی ساقط شد و آو یا بالتقاء ساکنین ساقط شدند و لام مفتوحہ در اوّلش در آمد لَیَضْرِبَانِّ لَیَضْرِبُنَّ لَتَضْرِبَانِّ لَتَضْرِبُنَّ لَتَضْرِبِنَّ شدند مثال نون تاکید خفیفہ لَیَضْرِبُنْ تَضْرِبُنْ لَتَضْرِبُنْ کہ در اصل یَضْرِبُوْنَ تَضْرِبُوْنَ تَضْرِبِیْنَ بودند چوں نون خفیفہ در آخر اینہا متصل شد نون ساقط شد و آو یا بالتقاء ساکنین ساقط شدند لَیَضْرِبُنْ لَتَضْرِبُنْ لَتَضْرِبِنْ شدند سوال کہ در وقت متصل شدن نون تاکید در آخر مضارع لام مفتوحہ در اوّل مضارع چرا آورند جواب ایں قاعدہ است باوقت کہ در آخر فعل مضارع نون تاکید متصل شود در اوّلش لام مفتوحہ اکثر در آورند سوال در وقت متصل شدن نون تاکید نون اعرابی از آخر مضارع چرا ساقط شود جواب اگر نون اعرابی ماقبل نون تاکید ماند لازم آید آوردن اعراب در وسط کلمہ ایں جائز نیست اگر نون اعرابی مابعد نون تاکید آید لازم آید آوردن اعراب بر حرف ایں ہم جائز نیست مثال امر حاضر معلوم اِضْرِبَا اِضْرِبُوْا اِضْرِبِیْ در اصل تَضْرِبَانِ تَضْرِبُوْنَ تَضْرِبِیْنَ بودند چوں امر حاضر معلوم بنا کنی تا حرف مضارعت را حذف کردہ مابعد ساکن ماند ہمزہ وصلی مکسورہ در اوّلش در آوردند و آخر را وقف کردند نون اعرابی ساقط شد اِضْرِبَا اِضْرِبُوْا اِضْرِبِیْ شدند سوال مصنف از برائے جوازم و نواصب لفظ دخول آورد و از برائے نون تاکید لفظ لحوق آورد جواب طریق اینست ہر شئی زاید کہ در اوّل کلمہ آید آنجا لفظ دخول استعمال کنند و ہر شئی زاید کہ در آخر متصل شود در آنجا لحوق گویند

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

عکس ہم است **قانون** ہر نون تنوین و ساکن کہ واقعہ میشوند در آخر کلمہ آنرا ادغام کنند
در حروف یَرْمَلُوْنَ وجوبًا متحرک را جوازًا بشرط آنکہ ادغام مانع نباشد و ادغام باعث التباس
نشود و در حروف یَمُوْنَ با غنہ و در حروف لَرْ بلا غنیت **مطلب** قانون چیست در آخر
ہر کلمہ نون ساکن یا نون تنوین باشد و بعد ایشاں حروف یَرْمَلُوْنَ آیند آں نون را از جنس حرف ما بعد
کردہ و جنس را در جنس ادغام کردن واجبست قید آخر کلمہ بنون ساکن متصل میشود زیرا آنچہ نون تنوین دائما در
آخر کلمہ میباشد مثال نون ساکن کہ ما بعد آں یا باشد چوں مَنْ یَّشَآءُ در اصل مَنْ یَشَآءُ بود ایں نون ساکن
واقعہ شد در آخر کلمہ بعد ایں یا آمدہ است آں نون ساکن را یا کردہ یا را در یا ادغام کردند مَنْ یَّشَآءُ شد
مثال باقی عَلٰی هٰذَا الْقِیَاسِ مِنْ رَّبِّهِمْ مِنْ مَّقَامٍ مِنْ لَّدُنْكَ مِنْ وَّرَآئِهِمْ مِنْ نَّبِیٍّ مثال نون
تنوین کہ بعد او یا آید غَدَآئِیَّ تَغْ در اصل غَدَآئِیًا تَغْ بود ایں نون تنوین واقع شدہ است بعد ایں
نون تنوین را یا کردہ یا را در یا ادغام کردن واجبست غَدَآئِیَّ تَغْ خواندن واجب ست مثال باقی عَلٰی
هٰذَا الْقِیَاسِ غَفُوْرٌ الرَّحِیْمِ مَقَامًا مَّحْمُوْدًا هُدًی لِّلْمُتَّقِیْنَ رَعْدٌ وَّبَرْقٌ قَرِیْبٌ تُجِیْبُ
مثال ما متحرک را جوازًا اگر ما بعد نون متحرک حروف یَرْمَلُوْنَ آیند نون را از جنس ما بعد کردہ جنس را در جنس
ادغام کردن جائز است مثال اَنَا بَنَیْنَا اَنَا لَتَارِكُوْا و در اَنَا رَفِیْقٌ اَنَا رَّفِیْقٌ و در اَنَا مُقِیْمٌ اَنَا مُّقِیْمٌ و در
اَنَا لَئِیْقٌ اَنَا لَّئِیْقٌ و در اَنَا وَلِیٌّ اَنَا وَّلِیٌّ و در اَنَا نَبِیٌّ اَنَا نَّبِیٌّ جائز است مثال نون ساکن بود بعد ایں
متحرک شود ایں ہم ادغام میشود چوں وَلٰكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّیْ در اصل وَلٰكِنْ اَنَا هُوَ اللّٰهُ رَبِّیْ بود حرکت ہمزہ
را نقل کردہ ماقبل را دادند ہمزہ را حذف کردند وَلٰكِنْ نَا هُوَ اللّٰهُ رَبِّیْ شد حرکت اول لا اندغمۃ اول را در
ثانی او ادغام کردند وَلٰكِنَّا هُوَ اللّٰهُ رَبِّیْ شد مثال نون تنوین کہ متحرک شود چوں عَادَ الْاُوْلٰی در اصل عَادًا الْاُوْلٰی بودہ است
حرکت ہمزہ اول را حذف کردہ بعد التقا ساکنین شد میان نون تنوین و لام نون تنوین را حرکت کسرہ دادہ
عَادِنِ الْاُوْلٰی شد بعد از نون متحرک لام آمد نون را لام کردہ لام را در لام ادغام کردند عَادَّ الْاُوْلٰی شد ما
گفتہ کہ نون ساکن واقعہ شود در آخر کلمہ احتراز شد از وسط کلمہ چوں قِنْوَانٌ بُنْیَانٌ مُّنِیْفَةٌ غُنْیَةٌ اگرچہ بعد
نون ساکن حروف یَرْمَلُوْنَ آمدہ است لیکن در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفتہ کہ در آخر کلمہ باشد در اینجا وسط

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

کلمہ است و گر بار کسے سوال کند ھَمَرِشٌ وَاِمِّی کہ در اصل ھَاتِ مَرِشٌ وَاِتِّی بودند بنجا چرا قانون جاری کردہ
است جواب ایں شاذ است در حروف یَمُوْنُ بمعہ غُنَّہ و در حروف لَسْ بلا غُنَّہ۔ غُنِّیَتْ چہ است صورتش است
کہ بیروں آید از خیشوم چوں مَنْ یَّشَآءُ مِنْ نَّبِیٍّ غَدَّ یَّنْعٍ قَرِیْبٌ مُّجِیْبٌ در حروف لَسْ بلا غُنَّیت چوں
مِنْ رَّبِّھِمْ مِنْ لَّدُنْکَ غَفُوْرٌ الرَّحِیْمُ ھُدًی لِّلْمُتَّقِیْنَ **قانون** ہر نون ساکن و تنوین کہ واقعہ
میشوند قبل با مطلق آنرا بہ میم بدل میکنند و جوباً و قبل حروف حلق اظہاری خوانند و مابعد ایشاں
الف بیاید و اگر مابعد ایشاں باقی حروف آیند آنرا اخفا کنند **مطلب** قانون چیست یعنی مابعد
ہر نون ساکن و تنوین کہ با مطلق واقعہ شود نون ساکن و تنوین را با میم بدل کردن واجب ست قید با مطلق با
نون ساکن متصل شود از برائے آنکہ نون تنوین ہمہ وقت در آخر کلمہ میباشد معنی مطلق چیست یعنی با در یک کلمہ بمعہ نون
تنوین و نون ساکن باشد یا در دو کلمہ مثال نون ساکن کہ بہمراہ با در یک کلمہ آمدہ باشد چوں یَلْبَغِیْ عَنْبَرٌ مُّنْبَرٌ
کہ در اصل یَلْبَغْیِ عَنْبَرٌ مُّنْبَرٌ بودند چونکہ بعد نون ساکن با آمدہ نون را با میم بدل کردند یَلْبَغْیِ عَنْبَرٌ مُّنْبَرٌ
شدند مثال نون کہ در یک کلمہ باشد و با در دیگر کلمہ باشد چوں مِنْ بَعْدُ در اصل مِنْ بَعْدُ بود چوں بعد نون
ساکن با واقعہ شد بار بہ میم بدل کردند مِنْ بَعْدُ شد مثال نون تنوین کہ مابعد او با واقعہ شود چوں لَفِیْ شِقَاقٍ
بَعِیْدٍ در اصل لَفِیْ شِقَاقٍ بَعِیْدٍ بود چوں بعد نون تنوین واقعہ شد نون را بہ میم بدل کردند لَفِیْ شِقَاقٍ بَعِیْدٍ
شد اگر بعد الف آورد کسی نخواہد آمد چرا ایں ساکن است آں ہم ساکن است دو ساکن خواندن جائز نیست
اگر بعد او حرف حلقی آید ظاہر کردہ شود وجوباً مثال ظاہر مِنْ عَذَابٍ اَلِیْمٍ و حروف حلقی شش اند چنانچہ شاعر گفتہ۔
سہ حرف حلقی ہمشش بود اے نور عین + ہمزہ ہا و حا و خا و عین غین۔ ایں بیت بغیر لحاظ مخارج است و ایں
موافق مخارج است سہ حرف حلقی ہمشش بود اے دلبر + ہمزہ ہا و عین حا و غین خا مدر باقی حروف اخفا کنند
مثال مَنْ کَانَ مِنْ قَبْلِکُمْ حروف اخفا پانزدہ اند چنانچہ شاعر گفتہ است سہ تا و ثا و جیم دال و ذال بدزا و
سین شین + صاد و ضاد و طا و ظا و فا و قاف و کاف بین + **قانون** ہر نون تاکید ثقیلہ داخل شود در
آخر مضارع کہ خالی از طلب باشد و در مضارع منفی با ما و لا قلیلاً و بعد لَمْ و ادوات شرط و
جواب شرط و جزا بسوائے اِمَّا اقل و در کل ما سوا وجوباً یا کثیراً **مطلب** قانون چیست ہر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

مضارع کہ خالی از طلب باشد بآں نون تاکید کم متصل شود چوں زَیْدٌ یَضْرِبُ در وزید یَضْرِبَنَّ خواندن اندک
است و نیز در مضارع کہ منفی باشد بما و لا بآں ہم نون تاکید اندک مقترن شود چوں در مَا یَضْرِبُ مَا یَضْرِبَنَّ
وَلَا یَضْرِبُ لَا یَضْرِبَنَّ نیز کم است و بعد لَمْ و ادوات شرط و جواب شرط و جزا سوائے اِمَّا بسیار قلیل است
چوں لَمْ یَعْلَمَنَّ وَمَنْ یَتَّقِفَنَّ و بدون ضرورت شعری یافتہ نمی شود و امثلہ اشعار ہیہ در ینجا نیاوردیم و
مطولات باید دید۔ و در کُل ما سوا وجوباً و جوباً بر دو قسم است (۱) وجوب و آں بہ مستقبل مثبت در جواب قسم
بدون فصل چیزے میان لام قسم و مستقبل باشد نحو تَاللّٰہِ لَاَکِیْدَنَّ اَصْنَامَکُمْ (بخدا ضرور بالضرور بہ بتاں
شما بدی خواہم کرد) (۲) قریب وجوب و آں مستقبل بعد اِمَّا بود چوں اِمَّا تَخَافَنَّ وَاِمَّا تَرَیِنَّ و کثیر در ہیچ محل
نبود اوّل در نہی چوں لَا تَحْسَبَنَّ اللّٰہَ غَافِلًا (شما اللہ تعالیٰ را غافل خیال مکنید) و دیگر در دعا و عرض و تمنی
استفہام مے آید نون ثقیلہ مخصوص باستقبال است و گاہے بر ماضی و اسم فعل و فعل تعجب و اسم فاعل مے آید

قانون ظرف یَفْعِلُ و مثال مطلقاً مَفْعِلٌ است و غیر یَفْعِلُ و نَاقِصُ و لَفِیفُ و مُضَاعَفُ
مَفْعَلٌ است وجوباً ما سوائے ایں شاذ است و از غیر ثلاثی مجرد بر وزن اسم مفعول آں باب مے
آید و مصدر میمی ہم بر اں وزن آید وجوباً **مطلب** قانون چیست ہر باب کہ مضارع آں مکسور العین
باشد ظرف آں ہم مکسور العین باشد چوں ضَرَبَ یَضْرِبُ مَضْرِبٌ حَسِبَ یَحْسِبُ مَحْسِبٌ مثال مطلقاً
مَفْعِلٌ است مطلقاً را چہ معنی است خواہ مضارع آں مکسور العین یا مفتوح العین یا مضموم العین باشد مثال
آں مَوْعِدٌ مَوْسِمٌ مَوْضِعٌ است بعض گفتہ کہ مثال واوی مطلقاً مَفْعِلٌ است و مثال یائی را در اکثر وقت مَفْعِلٌ
است کہ مضارع آں مکسور العین باشد از غیر یَفْعِلُ مَفْعَلٌ است غیر یَفْعِلُ را چہ معنی است ہر باب کہ مضارع
آں مفتوح العین باشد یا مضموم العین ظرف آں مفتوح العین باشد مثال نَصَرَ یَنْصُرُ را مَنْصَرٌ است و
شَرُفَ یَشْرُفُ مَشْرَفٌ است لَفِیف و ناقص و مُضَاعَف را مطلقاً مَفْعَلٌ است مطلقاً را چہ معنی است
خواہ مضارع آں مکسور العین یا مضموم العین یا مفتوح العین باشد ظرف آں مفتوح العین باشد چوں مَکْرُمَ
مَوْفِقٌ مَفَرٌّ ما سوائے ایں شاذ است چوں مَسْجِدٌ مَقْبِرَۃٌ مَعْرِفٌ مَعْرِبٌ چرا شاذ است قیاس ایں بود کہ ایں
باب قیاس بر نَصَرَ یَنْصُرُ است ظرف ایں مفتوح العین آمد لیکن ایں شاذ است مشاذ در خانہ خود برسد

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

قسم است (۱) مخالف قانون (۲) موافق استعمال (۳) مخالف قانون مخالف استعمال این قسم مردود است مَسْجِدٌ مَشْرِقٌ مَغْرِبٌ خواندن مخالف قانون موافق استعمال و مَسْجِدٌ مَشْرِقٌ مَغْرِبٌ موافق قانون مخالف استعمال مَسْجِدٌ مَشْرِقٌ مَغْرِبٌ مخالف قانون مخالف استعمال است این قسم مردود است از غیر ثلاثی مجرد بروزن اسم مفعول آں باب می آید و جوباً با غیر ثلاثی مجرد اگرچہ معنی است ہمہ ابواب کہ ثلاثی مزید اند یا رباعی مطلقاً اند ظرف و مصدر میمی اں باب بروزن اسم مفعول آں باب مے آید و چوں ظرف اگر مَکْرَمٌ یُکْرِمُ را مُکْرَمٌ بروزن اسم مفعول است و مصدر میمی ہم مُکْرَمٌ است دَحْرَجَ یُدَحْرِجُ را اسم مفعول مُدَحْرَجٌ است ظرف و مصدر میمی ہم مُدَحْرَجٌ است و تَدَحْرَجَ یَتَدَحْرَجُ را اسم مفعول مُتَدَحْرَجٌ است ظرف و مصدر میمی ہم مُتَدَحْرَجٌ است **قانون** ہر مصدر میمی از ہمہ ابواب ثلاثی مجرد مفتوح العین میآید و جوباً مگر از مثال واوی محذوف الفا کہ مضارعش مکسور العین باشد یا مفتوح مثال یائی مطلقاً را مکسور العین است و جوباً و از وَجِلَ لازم نزد اکثر مکسور العین بود و اجوف یائی حکم صحیح دارد و نزد بعضے ہر دو وجہ جائز است **مطلب** قانون چیست ہر مصدر میمی از ہمہ ابواب ثلاثی مجرد بروزن مَفْعَلٌ مفتوح العین میآید وجوباً چوں نَصَرَ یَنْصُرُ را مَنْصَرٌ و شَرُفَ یَشْرُفُ را مَشْرَفٌ مگر مثال واوی یعنی مثال واوی کہ فا کلمہ آں حذف شدہ باشد و مضارع آں بروزن یَفْعِلُ یَفْعُلُ باشد مصدر آں بروزن مَفْعِلٌ میآید چوں مَوْعِدٌ مَوْضِعٌ و مثال یائی مطلقاً یعنی خواہ قید کہ در مثال واوی ذکر شدہ اند مَفْعِلٌ میآید چوں یَسَرَ یَیْسِرُ را مَیْسِرٌ و از وَجِلَ لازم یعنی مثال واوی از وَجِلَ یَوْجَلُ کہ لازمی باشد نہ متعدی نیز مَفْعِلٌ است نزد اکثر و اجوف یائی حکم صحیح دارد لیکن نزد بعض ہر دو وجہ مَفْعِلٌ مَفْعَلٌ جائز است **قانون** ہر الف کہ حرکت قبل مخالف او باشد آنرا موافق حرکت قبل بدل کنند و جوباً وقتیکہ آں کلمہ را تصغیر ترخیم بنا نمی کنند حرکت موافق الف فتحہ است و مخالف ایں ضمہ کسرہ است **مطلب** قانون چیست ہر الف کہ حرکت قبل مخالف او باشد آنرا بحرف علت بدل کردن واجب است مثال واوی ضُوْرِبَ در اصل ضُوْرِبَ بود حرف اول را ضمہ دادہ بعد الف آنرا [illegible] قبلش مضموم است آنرا بموافق حرکت قبل بدل کردن واجب است ضُوْرِبَ خواندن واجب است مثال یائی در اصل ضُیْرِبَ بود حرف اول ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع افعلی در آوردہ حرفیکہ ما بعد الف

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

جمع اقصٰی شد آنرا کسرہ دادہ بعدہٗ الف آمد قبلش حرکت مخالف است آنرا بحرف علت بدل کردہ تنوین تمکن را حذف کردند مضارع یُنب شد ما گفتہ دراں کلمہ تصغیر زخیم نباشد احتراز شد کہ باشد چوں دُحَیْرِجٌ تصغیر دُحرِجٌ است

قانون ہر الف مقصورہ کہ واقعہ شود در اسم سوم جا بدل از واؤ باشد یا اصلی کہ امالہ نکردہ شود وقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم آنرا بواؤ مفتوحہ بدل کردن واجب است غیر انہا نرا بیا بدل کنند و جوباً و مدودہ اصلی را نابت گذارند و ثانیہ را بواو بدل کنند و جوباً در غیر انہا ہر دو وجہ خواندن جائز است و اثبات اولیٰ است۔ الف مقصورہ کدام است الف لازمہ باشد در اسم سوم جا چوں عَصیٰ احتراز شد از الف لازمہ گفتن احتراز شد از الف زَیْدٰ کہ در اسم دوم جا گفتن احتراز شد از الف ما و لا کہ در بنجا در حرف است و دوم جا است ممدودہ کدام است ہمزہ باشد در آخر کلمہ بعد الف زائدہ چوں کِسَاءٌ رِضَاءٌ کسے سوال کند مقصورہ را مقصورہ چرا گوئی جواب دہم مقصورہ صیغہ اسم مفعول است مشتق از قصر است قصر در لغت بند کردن را گویند ایں را بوقت خواندن صوت ہم نہ کشیدہ شود و حرکت ہم نہ کشیدہ شود کسے سوال کند ممدودہ را ممدودہ چرا گوئی جواب دہم ممدودہ صیغہ اسم مفعول است مشتق از مدّ است مدّ در لغت کشیدن را گویند ایں ہم بوقت خواندن صوت کشیدہ شود و حرکت ہم کشیدہ شود کسے سوال کند ایں الف است ایں را ہمزہ چرا گوئی جواب دہم کہ اطلاق الف بر ہمزہ بسیار ہا جائے باشد چوں الف لام تعریف الف وصلی و الف قطعی امالہ در لغت مطلق میلان را گویند و در اصطلاح بوئی دادن فتحہ بسوئے کسرہ معنی امالہ در لغت میل کردن چیزے را از یک جہت بسوئے جہت دیگر و در اصطلاح بوئی دادن فتحہ بسوئی کسرہ و بوئی دادن الف بسوئے یا بایں طور خواندہ شود حرکت درمیان فتحہ و کسرہ خواندہ شود حرف درمیان الف و یا چنانکہ در کِتَابٌ گَتِیْبٌ و در حِسَابٌ حَسِیْبٌ امالہ در اسم مبنی و در حروف سوائے شش جا کردہ نشود چوں مَتیٰ و اَنّیٰ و ذَا و بَلیٰ و یَا و لَا و در ما و لا نیست ؎

مطلب قانون چیست الف مقصورہ باشد سوم جا باشد و بدل از واؤ باشد آنرا بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم بواؤ بدل کردن واجب است چوں عَصیٰ کہ در اصل عَصَوٌ بود واؤ را بالف بدل کنی عَصیٰ شد و ایں الف مقصورہ است ہم سوم جا است ہم بدل از واؤ است آنرا بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم بواؤ مفتوحہ بدل کنند عَصَوَانِ عَصَوَیْنِ عَصَوَاتٌ شوند و یا اصلی کہ امالہ نکردہ شود یعنے بدل از چیزے بنا شد سوم

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

جا باشد آنرا بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم بواو مفتوحہ بدل کردن واجبست چوں اِلیٰ در حالت
نصبیہ ایں الف مقصورہ است سوم جا است عدد ریں اعلال شود بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم بواو
مفتوحہ بدل گردد اِلوَین اِلوَینِ اِلوَات شود سوال کنند کہ در اِلیٰ قید عَلَمیت چرا میکنند جواب کہ اوّل اِلیٰ حرف
بود و حرف تثنیہ جمع شود وقتیکہ ایں را عَلَم کسے قرار دہند و بآنوقت اسم شود تثنیہ و جمع ایں نیز آید معنے غیر اینست
کہ اوّل گفتہ شد الف مقصورہ سوم جا باشد احتراز آمد کہ سوم جا نباشد خواہ چہارم جا باشد خواہ پنجم جا باشد
خواہ ششم جا باشد خواہ از برائے تانیث یا الحاق باشد خواہ بدل از واو باشد خواہ بدل از یا باشد ایں الف مقصورہ
بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ بدل کردن واجب است چوں حُبلیٰ و اَرطیٰ و
مُصطفیٰ و مُستَدعیٰ و در حُبلیٰ و حُبلیٰ از برائے تانیث است و در اَرطیٰ انا مگیا ہے یا در حتیٰ از برائے
الحاق بخمر است ایں چہارم جا است و در مُصطفیٰ مُستَدعیٰ پنجم جا و ششم جا است انہا را بوقت بنا کردن
تثنیہ و جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ مبدل کنند حُبلیَانِ حُبلیَاتٌ اَرطیَانِ اَرطیَاتٌ
مُصطفَیَانِ مُصطفَیَاتٌ مُستَدعیَانِ مُستَدعیَاتٌ شدند سوال کہ مُصطفیٰ مُستَدعیٰ
صیغہ مذکر اند و در جمع مذکر الف واو نمے آید شما چرا آوردید جواب وقتیکہ مذکر علم شود از برائے مؤنث در آنوقت جمع او قیاسی
بالف واو نمیآید و غیر آں اینست کہ بدل از واو نباشد بلکہ بدل از یا باشد چوں ذِکریٰ کہ در اصل ذِکرَی بود یا را بالف
بدل کنی ذِکریٰ شد ایں الف مقصورہ است سوم جا است بدل از واو نیست بلکہ از یا است ایں را بوقت بنا
کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ مبدل کنند حَیَیانِ حَیَاتٌ شدند الف مقصورہ اصلی کہ امالہ کردہ شود آں را ہم
بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم یا بدل کنند و جوبا مثال آں مَتیٰ فَتیٰ در حالت عَلَمیت در ایشاں امالہ کردہ شود
و انہا را بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم یا مفتوحہ بدل کنند مَتَیَانِ مَتَیَاتٌ فَتَیَانِ فَتَیَاتٌ شدند مَدُّ
اصلی را ثابت میگذارند و اصلی آں باشد کہ بدل از چیزے نباشد و زائد ہم نباشد آنرا بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم
ثابت داشتن واجبست مثال آں قرآء این الف ممدودہ اصلی است ایں را بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم
ثابت دارند قرآءَانِ قرآءَاتٌ شدند و تانیث را واو مفتوحہ بدل میکنند و جوبا مثال آں حمرآء ابن ممدودہ
برائے تانیث است ایں را بوقت بنا کردن تثنیہ و جمع مؤنث سالم واو مفتوحہ بدل کردند حَمرَوَانِ حَمرَوَاتٌ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

حفص رواست شد نزد وغیر ایشاں بر دو وجہ خواندن جائز است لیکن اثبات اولی است وغیر ایشاں ایں است کہ اصلی نباشد از برائے تانیث ہم نباشد آنرا بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم بود او مفتوحہ بدل کردن جائز است ثابت داشتن ہم جائز است مثال چوں کِسَلَاتٌ دِضَاتٌ عِلَبَاتٌ ایں الف مدودہ اصلی نیست واز برائے تانیث ہم نیست بود کِسَلَةٌ بدل از واؤ است ودر دِضَاةٌ بدل از یا است ودر عِلَبَاءٌ از برائے الحاق است اینہا را بوقت بنا کردن تثنیہ جمع مؤنث سالم ثابت میگذارند کِسَلَاتَانِ کِسَلَاتٌ دِضَاتَانِ دِضَاتٌ عِلَبَاتَانِ عِلَبَاتٌ میخوانند بدل کردن واؤ مفتوحہ ہم روا است مثال کِسَاوَانِ کِسَاوَاتٌ دِضَاوَانِ دِضَاوَاتٌ عِلَبَاوَانِ عِلَبَاوَاتٌ عِلَبَاءٌ عصب گردن الحق بقرطاس است **قانون** ہر کلمہ حلقی العین بروزن فَعِلَ باشد دلال بود بر وزن اصلی سہ وجہ خواندن جائز است **مطلب** قانون چیست ہر کلمہ حلقی العین باشد بروزن فَعِلَ دلال چند وجہ خواندن جائز است بچند شروط معنی حلقی العین اینست کہ مقابل عین کلمہ حرف حلق بود اسم باشد یا فعل دلال سہ وجہ بلا وزن اصلی خواندن جائز است مثال فعل وَشَهِدَ شَهُدَ شَهِدَ خواندن جائز است مثال اسم وَفَخِذٌ فَخُذٌ فَخِذٌ خواندن جائز است اگر کسے سوال کند فعل چرا گفتہ فَعِلَ یا فَعُلَ جواب اگر فَعِلَ گفتہ التباس آید بہ اسم اگر فَعُلَ گفتہ تا وہم آید بہ فَعِلَ اگر حلقی العین نباشد نظر کنند اگر اسم باشد دلال سوئے اصل دو وجہ خواندن جائز است در کَتِفٌ کَتْفٌ کَتِفٌ خواندن جائز است اگر فعل باشد سوئے اصل یک وجہ چوں عَلِمَ عَلْمَ خواندن جائز است در شکل فَعِلَ فَعُلَ خواندن جائز است چوں وَحِيَ وَحْيَ و در فَلْيَضْرِبْ فَلْيَضْرُبْ خواندن جائز است و در وزن فَعُلَ فَعْلُ خواندن جائز است خواہ اسم باشد خواہ فعل باشد چنانچہ در شَرُفَ شَرْفَ خواندن جائز است و در عَضُدٌ عَضْدٌ خواندن جائز است و در شکل فَعُلَ فَعْلُ خواندن جائز است چنانچہ وَهُوَ وَهْوَ خواندن جائز است وَضَرِبَ وَضَرْبَ خواندن جائز است و در وزن فَعِلٌ فَعْلٌ خواندن جائز است و در اِبِلٌ اِبْلٌ خواندن جائز است و در وزن فُعُلٌ فُعْلٌ خواندن جائز است چوں عُنُقٌ و رُسُلٌ عُنْقٌ و رُسْلٌ خواندن جائز است **قانون** ہر باب کہ ماضی آں مکسور العین باشد مضارع آں مفتوح العین باشند یا در اول ماضی آں ناز زائدہ مطوہ یا سمزہ وصل باشد در مضارع معلوم آں سوئے یا حرکت کسرہ دہند جواز اغیر اہل حجاز و در مضارع معلوم اَبَى يَأْبَى یا عَلِمَ یَعْلَمُ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

مطلب قانون چیست ہر باب کہ ماضی آں مکسور العین باشد و مضارع آں مفتوح العین باشد در مضارع معلوم
آں حروف اَتَیْنَ را سوائے یا غیر از اہل حجاز حرکت کسرہ دہند جواز آنچنانچہ در عَلِمَ یَعْلَمُ کہ ماضی ایں مکسور مضارع
ایں مفتوح العین است در مضارع معلوم ایں باب حروف اَتَیْنَ را سوائے یا حرکت کسرہ دہند تَعْلَمُ اِعْلَمُ نَعْلَمُ
خوانند یا در اوّل ماضی ایں باب تا زائدہ مطرد آمدہ باشد در مضارع معلوم ایں باب حروف اَتَیْنَ را سوائے یا حرکت
کسرہ دہند چوں تَنَصَّرُ اِنْصَرَفَ نَنْصَرُ خوانند و نیز ہر باب کہ در اوّل ماضی او ہمزہ وصل بود در مضارع معلوم
آں باب حروف اَتَیْنَ را سوائے یا غیر از اہل حجاز حرکت کسرہ دہند جواز آنچوں اِکْتَسَبَ یَکْتَسِبُ در مضارع معلوم
ایں طور گفتہ شود تَکْتَسِبُ اِکْتَسِبُ نَکْتَسِبُ خواندن جائز است و در مضارع معلوم اَبَی یَأْبٰی بار انیز حرکت کسرہ
دادن جائز است ایں طور میخوانند یَأْبِیْ یَأْبِیْ تَأْبِیْ اِئْبَیْ نَأْبِیْ و بعضے بنون کلب و بیں ہر سہ موضع یار احرکت
کسرہ دہند جواز اگر کسے سوال کند اہل حجاز یار احرکت کسرہ چرا دہند جواب یا مساوی دو کسرہ تقدیری است اگر یا را
حرکت کسرہ دہند لازم آید توالی کسرات دگر بار کسے سوال کند فا کلمہ را کسرہ چرا دہند جواب اگر فا کلمہ را حرکت دہیم لازم آید
توالی اربعہ حرکات دگر بار کسے سوال کند عین کلمہ را کسرہ بدہید جواب اگر عین کلمہ را حرکت کسرہ دہیم معلوم نشود کہ کسرہ اصلی است
یا دال است بر عین کسرہ ماضی سوال لام کلمہ را حرکت کسرہ بدہید جواب لام کلمہ محل اغیر است سوال ہر باب کہ در اوّل ماضی
آں ہمزہ وصل باشد در مضارع معلوم آں باب یار احرکت کسرہ چرا دہند جواب تا کہ دلالت کند بر ہمزہ کسرہ ماضی

قانون ہر حرف علت کہ واقعہ شود بعد الف مَفَاعِلُ آنرا ہمزہ بدل کنند و جوبًا زائدہ را مطلقًا
و اصلی را بشرط تقدم حرف علت قبل الف مَفَاعِلُ مَعَایِشُ جمع مَعِیْشَۃٌ شاذ است وزن بر سہ قسم است
صَحِیْحِیْ صُوْرِیْ عَرُوْضِیْ صَرْفِیْ آنست ساکن مقابل ساکن متحرک مقابل متحرک بعد خصوصیت حرکات و سکنات و اصلی از زائدہ
چوں ضَوَارِبُ وزن فَوَاعِلُ صوری آنست کہ ساکن مقابل ساکن متحرک مقابل متحرک بعد خصوصیت حرکات و سکنات
سوائے لحاظ اصلی و زائدہ چوں ضَوَارِبُ بروزن مَفَاعِلُ عروضی آنست کہ ساکن مقابل ساکن و متحرک مقابل متحرک سوائے لحاظ حرکات و سکنات
لحاظ اصلی و زائدہ چوں شَرِیْفٌ طَعَامٌ اَدَامٌ بروزن فَعُوْلٌ **مطلب** قانون چیست ہر حرف علت کہ واقعہ شود
بعد الف مَفَاعِلُ آنرا ہمزہ بدل کردن واجب است زائدہ را مطلقًا اصلی را بشرط تقدم حرف علت قبل الف مَفَاعِلُ مطلقًا
راجح است خواہ قبل الف مَفَاعِلُ حرف علت باشد یا نباشد مثال حرف علت زائدہ کہ واقعہ شود بعد الف مَفَاعِلُ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

وقبل الف مفاعل حرف علت نباشد چوں شرائف جمع شریفۃ وعجائز عجوزۃ ورسائل جمع رسالۃ
شریفہ را جمع قصٰی بنا کنی حرف اول را برحال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصٰی درآوردہ بعدہ واو آرد آنرا کسرہ دادہ تا واحدہ وتنوین تمکن را حذف کردند شرائف شد ایں حرف علت زائدہ واقعہ شد بعد الف مفاعل
وقبل الف مفاعل حرف علت نیست ایں را ہمزہ بدل کردند شرائف شد عجوزۃ را جمع اقصٰی بنا کنی حرف اول را
برحال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ سوم جا الف علامت جمع اقصٰی درآوردہ بعدہ واو آرد آنرا کسرہ دادہ تا واحدہ وتنوین
تمکن را حذف کردند عجائز شد ایں حرف علت زائدہ واقعہ شد بعد الف مفاعل وقبل الف مفاعل حرف علت
نیست ایں را ہمزہ بدل کنی عجائز شد رسائل جمع رسالۃ را جمع قصٰی بنا کن الخ مثال حرف علت کہ زائدہ واقعہ
شود بعد الف مفاعل وقبل الف مفاعل ہم حرف علت باشد چوں طوائل جمع طویلۃ وسوائل جمع سوالۃ
وطوائف جمع طوائفۃ طویلۃ را جمع اقصٰی بنا کنی حرف اول را برحال خود گذاشتہ ثانی را فتحہ دادہ
سوم جا الف علامت جمع اقصٰی درآوردہ بعدہ واو آرد آنرا کسرہ دادہ تا واحدہ وتنوین تمکن را حذف کردہ طوایل
شد ایں حرف علت زائدہ واقعہ شد بعد الف مفاعل وقبل الف مفاعل حرف علت ہم است آنرا بہمزہ
بدل کنی طوائل شد بائی امثلہ علی ھذا القیاس مثال حرف علت اصلی کہ واقعہ شود بعد الف مفاعل
وقبل الف مفاعل حرف علت ہم باشد مثال قوائل جمع قائلۃ وبوائع جمع بائعۃ در اصل قوایل
بوایع بودند ایں حرف علت اصلی واقعہ شد بعد الف مفاعل وقبل الف مفاعل ہم حرف علت است پس ایں را
بہمزہ بدل کنی قوائل بوائع شدند مثال حرف علت کہ واقعہ شود بعد الف مفاعل وقبل الف مفاعل حرف
علت نباشد آں حرف علت را بہمزہ بدل نہ کنیم چرا کہ گفتہ اصلی را شرط نیست کہ قبل الف مفاعل حرف علت باشد ایں جا
قانون جاری نہ کردیم چوں مفاول مبایع کسے سوال کند جواول جمع جول است ایں حرف
علت واقعہ شد بعد الف مفاعل ایں را ہمزہ چرا بدل نہ کنی جواب دہم کہ ما گفتہ زائدہ باشد ایں حکم اصلی
دارد کہ ملحق بجعافر است سوال طوابل جمع طابول است ایں حرف علت واقعہ شد بعد الف ایں
را چرا ہمزہ بدل نہ کنی جواب ما گفتہ کہ بعد الف مفاعل باشد ایں بعد مفاعیل است سوال عیایل کہ جمع
عیال است ایں حرف علت واقعہ شد بعد الف مفاعیل اینجا چرا قانون جاری کردی جواب ایں یا اشباعی

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

است در اصل عیائل بود کسرہ یا را اشباع نمودند عیائیل شد سوال مصائب جمع مصیبۃ است و معائش
کہ جمع معیشۃ است در اینجا چرا قانون جاری کردی جواب این شاذ است **قانون** ہر ہمزہ زائدہ کہ واقعہ
شود در اول کلمہ خالی نباشد وصلی باشد یا قطعی حکم وصلی آنست کہ ساقط شود در درج کلام
وجوبا فی قرءۃ نہ کتابۃ بوقت متحرک شدن ما بعد کثیرا فی قرءۃ و کتابۃ حکم قطعی اینست
کہ در درج کلام ساقط نشود و نیز در متحرک شدن ما بعد خود ہم ساقط نشود و ہمزہ قطعی در خانہ خود بر
دو قسم است ہمزہ باب افعال چوں اکرم و ہمزہ واحد متکلم چوں اضرب و ہمزہ افعل تفضیل چوں
اضرب و ہمزہ جمع چوں اشراف و ہمزہ اعلام چوں اصمعیل اسحق و ہمزہ بنا چوں اصبغ
و انگشت را گویند و ہمزہ فعل تعجب چوں ما اضربہ و ہمزہ استفہام چوں عاندر تھم و ہمزہ ندا
چوں اعبد اللہ ہمزہ قطعی اند **مطلب** قانون چیست ہر ہمزہ زائدہ کہ واقعہ شود در اول کلمہ خالی نباشد
وصلی باشد یا قطعی حکم وصلی آنست کہ ساقط شود در درج کلام وجوبا فی قرءۃ نہ کتابۃ مثال اضرب اگر واو در اول
او آمدہ باشد واضرب خواندہ شود اگر فا آمدہ باشد تا فاضرب خواندہ شود وقت متحرک شدن ما بعد کثیرا فی قرءۃ
و کتابۃ مثال ایں گنسب در اصل الیسسب بود حرکت اولی را نقل کردہ قبل را دادند ہمزہ را حذف کردند از برائے
استغنا اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند گنسب شد ایں ہمزہ وصلی است ما بعد ایں متحرک شد اکثریں
را ساقط کنند بعضے ایں را ساقط نہ کنند اگر گنسب میخوانند اگر ساقط کنند قرءۃ و کتابۃ گنند آں کس کہ ہمزہ را حذف کند
آں را ایں دلیل دہد کہ ہمزہ وصلی ما بعد متحرک شد بجائے استغنا آں کس کہ ہمزہ را حذف نکند ایں دلیل دہد کہ حرکت عارضی است
سکون مستحکم ہمزہ قطعی اینست کہ ساقط نشود در درج کلام چوں اکرم قبل او اگر واو آید و اکرمو فا فاکرمہ شود
اگر ما بعد ہمزہ قطعی متحرک شود نیز حذف نشود چوں اقام در اصل اقوم بود حرکت واو را نقل کردہ قبل را دادند واو را بالف مبدل
کردند قام شد ایں ہمزہ قطعی است ما بعد او متحرک شد حذف نشود در ہمزہ اسم اختلاف است نزد بصریاں و کوفیاں
بصری گویند اصلہ سمو بود واو را خلاف القیاس حذف کردند در اولش ہمزہ وصل در آوردند اسم شد بروزن اقفع
کوفی گوید کہ اصلہ وسم بود واو را حذف کردہ عوضش ہمزہ در اولش در آوردند اسم شد بروزن فعل سوال بر بصریاں
شد کہ شما گفتہ بودید کہ ہمزہ اسم وصلی است حکم وصلی آنست کہ حذف شود قرءۃ نہ کتابۃ شما کتابۃ چرا حذف کردید

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

برگوفیاں سوال شود کہ شما گفتہ بودید کہ ہمزہ اسم قطعی است حکم قطعی انیست کہ در درج کلام ساقط نشود قرینہ و کتابۃٌ چرا ساقط کردید جواب از جانب ہر دو طرف کہ در اینجا کثرت استعمال است سوال کہ در خواندن کثرت استعمال بود نہ در کتابۃ دریں چرا حذف کردید جواب کہ در نوشتن ہم کثرت استعمال است کہ در خط و کتابہا نوشتہ باشد سوال ہر جا کہ حرف حذف شود لابدّ است کہ کسر چیز دال باشد چوں در اِضْرِبْ واو حذف شدہ است دریجا ضمہ دال است و در اِضْرِبْ کسرہ دال است در اینجا چہ چیز دال است جواب طوالت با سوال بِسْمِ اللّٰہِ مَجْرِیْہَا وَ مُرْسٰہَا در اینجا چرا حذف کردند جواب این ہم کَثِیْرُ الْاِسْتِعْمَال است کہ مردمان بر جہاز سوار شوند ایں را خوانند سوال کہ در اِنَّہٗ مِنْ سُلَیْمَانَ وَاِنَّہٗ بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ در اینجا چرا حذف کردند جواب این را حمل کنیم بر بِسْمِ اللّٰہِ دیگر تعریف حمل این است اَلْحَمْلُ تَشْرِیْکُ لَفْظٍ بِلَفْظٍ آخَرَ فِیْ حُکْمٍ مِنَ الْاَحْکَامِ بَعْدَ وُجُوْدِ الْمُنَاسَبَۃِ بَیْنَہُمَا در میان مناسبت چہ است این ہم کامل است آں ہم کامل است و در اِقْرَءْ بِاسْمِ ازیں وجہ حذف نکردند کہ این کامل نیست سوال وصلی را وصلی چرا گویند جواب وصلی در لغت اِتّصال را گویند این ہم در درج کلام ساقط شود و ماقبل ما بعد را متصل کند یا این جواب است وصل در لغت رسیدن را گویند این ہم سبب است از برائے رسیدن متکلم اِضْرِبْ را از تَضْرِبُ بنا کنی تا حرف مضارعت را حذف کردہ ما بعدش ساکن ماند متکلم بہ مطلب خود نرسد ہمزہ وصلی در اوّلش در آوردند اِضْرِبْ شد سوال قطعی را قطعی چرا گوئی جواب قطعی در لغت قطع و انفصال را گویند این ہم در درج کلام ساقط نشود و در ماقبل ما بعد انفصال کند قطعی در خانہ خود بر تو قسم است گذشت دریں کہ علت

قانون ہر باب کہ ضمی آں چہار حرفی باشد در مضارع معلوم آں حروف اَنَیْتُ را حرکت ضمہ

دہند مطلب قانون چیست ہر باب کہ ضمی آں چہار حرفی باشد در مضارع معلوم آں حروف اَنَیْتُ را حرکت ضمہ دہند جوبا مثال چوں اگر مَ یُکَرِّمُ و گر مَ یُکَرِّمُ ضَارَبَ یُضَارِبُ دَحْرَجَ یُدَحْرِجُ ایں باب ہا کہ ماضی اینہا چہار حرفی است در مضارع معلوم ایں ابواب حروف اَنَیْتُ را حرکت ضمہ دادن واجب است یُکَرِّمُ یُکَرِّمُ یُضَارِبُ یُدَحْرِجُ خواندن واجب است سوال ایں را حرکت فتحہ چرا ندہی جواب اگر فتحہ دہیم در مضارع معلوم باب اِفْتِعَال نا التباس آید با مضارع معلوم ثلاثی مجرد یَضْرِبُ سوال کہ دریں یک باب التباس آید گر با بہا را حرکت ضمہ دہید جواب کہ آنرا حمل کنیم بر ایں وجہ را تعریف گذشتہ است در میان ایں مناسبت چہ است کہ ماضی

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

آں ہم چہار حرفی است و ماضی ایں ہم چہار حرفی است سوال کہ حمل قلیل بر کثیر باشد در اینجا کثیر بر قلیل کردہ مذکور جواب کہ ایں ہم جائز است سوال کہ ایں را حرکت چرا دہید جواب اگر ایں را حرکت کسرہ دہیم لازم آید توالی کسرات بسبب ال کہ در یک حرف اَتَبَیَّنُ توالی کسرات آید دیگر حروف اَتَبَیَّنُ را حرکت کسرہ بدہید جواب دیگر را حمل کنیم بر ایں و تعریف حمل را حاجت نیست مناسبت چہ است کہ یک ماضی را مضارع اند سوال کہ حمل قلیل بر کثیر باشد در اینجا کثیر بر قلیل کردہ است جواب ایں ہم جائز است **قانون** ہر باب کہ در اوّل ماضی آں تا زائدہ مطردہ باشد در مضارع معلوم آں باب قبل آخر را حرکت فتحہ می دہند اگر نہ تا کسرہ سوائے ابواب ثلاثی مجرد **مطلب** قانون چیست ہر باب کہ در اول ماضی آں تا زائدہ مطردہ باشد در مضارع معلوم آں باب قبل آخر را حرکت فتحہ میدہند وجوباً مثال تَصَرَّفَ تَضَارَبَ تَدَحْرَجَ ایں باب در اوّل ماضی آں تا زائدہ مطردہ است در مضارع معلوم ایں باب قبل آخر را حرکت فتحہ میدہند وجوباً تَتَصَرَّفُ تَتَضَارَبُ تَتَدَحْرَجُ خواندن واجب است اگر نہ تا کسرہ در اینجا دو صورت است یک انیست کہ دراں تا ہرگز نباشد چوں اَکْرَمَ یُکْرِمُ گرچہ یُکْرِمُ در مضارع معلوم قبل آخر را کسرہ دادن واجب است مثال کہ دراں تا باشد لیکن در اوّل نباشد چوں اِکْتَسَبَ یَکْتَسِبُ اِسْتَخْرَجَ یَسْتَخْرِجُ در مضارع معلوم ایں باب قبل آخر را کسرہ دادن واجب است یَکْتَسِبُ یَسْتَخْرِجُ خواندن واجب است سوائے ابواب ثلاثی مجرد در اینجا تا باشد یا نباشد خواندہ کنم فتحہ را چوں عَلِمَ یَعْلَمُ صَنَعَ یَصْنَعُ تا زائدہ گفتہ احتراز آمد از اصلی چوں تَارَۃٌ یُتَارُ ایں تا در اوّل باب ماضی آمدہ است و لیکن در اینجا قانون جاری نہ کنیم ما گفتہ کہ زائدہ باشد ایں اصلی است مطردہ گفتہ احتراز شد از غیر مطردہ چوں تَقَطَّعَتْ از باب تَفَعُّلٌ تا زیادتست تَشَابَهَتْ از باب تَفَاعُلٌ بزیادتی تا در اوّل زیادتش را اہل لغت کردند ایں تا در اوّل ماضی آمدہ است لیکن قانون در اینجا جاری نہ کنیم ما گفتہ کہ مطردہ باشد ایں غیر مطردہ است کسے سوال کند در مضارع معلوم ایں باب ما قبل آخر را فتحہ است جواب کہ ثانی تا مطردہ است **قانون** ہر تا مضارعت کہ داخل شود بر تَفَعُّلٌ یا تَفَاعُلٌ یا تَفَعْلُلٌ در مضارع معلوم آں باب ساقط کردن یک را جائز است **مطلب** قانون چیست ہر تا مضارعت کہ داخل شود بر تَفَعُّلٌ و تَفَاعُلٌ و تَفَعْلُلٌ در مضارع معلوم آں باب ساقط کردن یک را جائز است مثال آں تَتَصَرَّفُ تَتَضَارَبُ تَتَدَحْرَجُ ایں تا مضارعت داخل شدہ است بر مضارع ایں یک تا را ساقط کردن جائز است

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

تَصَرَّفُ تَضَارَبُ نَدَحْرَجُ خولنان جائز است در ساقط کردن اختلاف است بعضے صرفیاں ثانی را حذف کنند کہ اولیٰ علامت است وَالْعَلَامَةُ لَا تُحْذَفُ وبعضے صرفیاں اولیٰ را حذف کنند کہ ثانی علامت باب ہست ایشاں مقصود تر است کسے سوال کند کہ ایں را چرا حذف کنند جواب مجتمع نشدن دو حرف از یک جنس در یک کلمہ ممتنع است خاص الخاص در اول کلمہ بسیار ثقیل است خاص الخاص و تا در اول کلمہ بسیار ثقیل نہ ایں وجہ ایں را حذف کنیم سوال ایں وجہ در مضارع مجہول یافتہ شد در آنجا چرا حذف نکنید جواب اگر حذف کنیم در مضارع مجہول باب تَفَعُّلٌ تا ثانی را تا التباس آید بہ مضارع مجہول باب تَفْعِيلٌ اگر حذف کنیم در مضارع مجہول باب تَفَاعُلٌ ثانی را تا التباس آید بہ مضارع مجہول باب مُفَاعَلَةٌ اگر حذف کنیم تا ثانی را در مضارع مجہول باب تَفَعْلُلٌ تا التباس آید بہ مضارع مجہول باب فَعْلَلَةٌ اگر اولیٰ را حذف کنیم تا التباس آید بہ مضارع معلوم محذوف التا آں باب **قانون** ہر واو یا غیر بدل از ہمزہ کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ یا تَفَاعُلٌ یا تَفَعُّلٌ آں واو یا را تا کنند بعدہٗ تا در تا ادغام کنند و جوبًا اکثر لغت اہل حجاز در باب اِفْتِعَالٌ و بعض در باب تَفَعُّلٌ یا تَفَاعُلٌ ولیکن اِتَّخَذَ یَتَّخِذُ شاذ است **مطلب** قانون چیست ہر واو کہ یا غیر بدل از ہمزہ کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ یا تَفَعُّلٌ یا تَفَاعُلٌ آں واو یا را تا کردن و ادغام کردن ہر دو واجب است و اکثر لغت اہل حجاز در باب اِفْتِعَالٌ آں واو یا را تا کنند و بعض موافق حرکت قبل میخوانند اکثر لغت اہل حجاز در باب تَفَعُّلٌ و تَفَاعُلٌ برحال میخوانند بعض آں واو و یا را تا کنند بعدہٗ تا در تا ادغام کنند مثال واو کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ مجرد و ابر مزید بر دن چہ طریقہ است قبل فا الف بیاید بعدہٗ تا آورید و عَدَ را بر باب اِفْتِعَالٌ بری اِوْتَعَدَ شد ایں واو واقعہ شدہ است در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ بدل از ہمزہ نیست ایں را تا کردہ تا را در تا ادغام کردند اِتَّعَدَ شد و بعض بہ موافق حرکت قبل میخوانند اِوْتَعَدَ یَاتَعِدُ اِیْتِعَادًا فَهُوَ مُوْتَعِدٌ الخ میخوانند مثال یا کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ بدل از ہمزہ بنا شد چوں اِیْتَسَرَ ایں یا واقعہ نشدہ است در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ بدل از ہمزہ نیست اس را تا کردہ تا را در تا ادغام کردند اِتَّسَرَ یَتَّسِرُ اِتِّسَارًا فَهُوَ مُتَّسِرٌ الخ میخوانند مثال واو کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ باب تَفَاعُلٌ و بدل از ہمزہ نیست و مجرد و بر مزید بر دن طریقہ چہ است اول بر فا کلمہ تا بیاید بعدہٗ الف آورید مثال واو تَوَاعَدَ یَتَوَاعَدُ تَوَاعُدًا فَهُوَ مُتَوَاعِدٌ وَتُوُوْعِدَ یَتَوَاعَدُ الخ اکثر میخوانند و بعض آں واو

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

را تا گفتند بعد از تا را در تا ادغام کنند ابتدا بساکن لازم آید لوش همزه وصلی آورند اِتَّاعَدَ یَتَّاعَدُ اِتَّاعُدًا الخ
میخوانند مثال یا گاه واقعه شود در مقابله فا کلمه باب تَفَاعُلٌ و بدل از همزه نباشد چون تَیَاسَرَ لغۃ علی ھذا القیاس
وَعَدَ وَیَسَرَ را بر باب تَفَعُّلٌ می بریم لیکن اِتَّخَذَ یَتَّخِذُ شاذ است چرا شاذ است اصله اِءْتَخَذَ بود همزه را بہ
موافق حرکت قبل بدل کنی اِیْتَخَذَ شد این یا واقعه شد در مقابله فا کلمه باب اِفْتِعَالٌ بدل از همزه است قیاس
این بود که این را تا نه کنند که این بدل از همزه است لیکن این را تا کردن و تا را در تا ادغام کردن هر دو شاذ است ماگفته
و آذر یا بدل از همزه نباشد احتراز شد که باشند چون اِءْتَمَرَ اُءْتُمِرَ همزه را بہ موافق حرکت قبل بدل کنی اِیْتَمَرَ و
اُوْتُمِرَ شد و بنجا قانون جاری نه کنیم چرا که ماگفته بدل از همزه نباشد این است **قانون** سین شین اگر یکے
از ایشان در مقابله فا کلمه باب اِفْتِعَالٌ واقعه شود تا اِفْتِعَالٌ را جنس فا کلمه کنند جوازاً و جنس را
در جنس ادغام کنند وجوباً **مطلب** قانون چیست اگر سین یا شین واقعه شود در مقابله فا کلمه باب اِفْتِعَالٌ
تا اِفْتِعَالٌ را جنس فا کلمه کردن جائز است بعد ازاں جنس را در جنس ادغام کردن واجب است مثال سین که واقعه شود
در مقابله فا کلمه در باب اِفْتِعَالٌ چوں سَمِعَ را بر باب اِفْتِعَالٌ برند در اول او همزه در آرند و بعد از سین تا زیاده کنند
اِسْتَمَعَ شد صرف صغیر اِسْتَمَعَ یَسْتَمِعُ اِسْتِمَاعًا الخ میخوانند چوں سین واقعه شد در مقابله فا کلمه در باب اِفْتِعَالٌ
تا اِفْتِعَالٌ را جنس فا کلمه کنند بعد جنس را در جنس ادغام کنند وجوباً اِسَّمَعَ شد صرف صغیر اِسَّمَعَ یَسَّمِعُ اِسِّمَاعًا الخ
سوال ہر جا که ادغام متقاربین باشد در آنجا اول را جنس ثانی کنند جواب سین از حروف صفیری است اگر تا کنند صفت
او گم شود یا این جواب که این صفت بسیار محبوب است یعنی صَفِیْرِیَّتْ (حروفیکه تلفظ آنها مانند آواز طائر شنیده شود)
و یا این جواب که حروف صفیری ما خرج کلان است و مخرج تا خورد است کلان چیز در خورد جانیا ید مثال شین چوں
شَبَهَ را بر باب اِفْتِعَالٌ برند اِشْتَبَهَ شد صرف صغیر اِشْتَبَهَ یَشْتَبِهُ اِشْتِبَاهًا الخ شین واقعه شد در مقابله
فا کلمه در باب اِفْتِعَالٌ تا اِفْتِعَالٌ را شین کرده اِشْتَبَهَ شد و شین باهم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در
ثانی ادغام کردند اِشَّبَهَ شد صرف صغیر اِشَّبَهَ یَشَّبِهُ اِشِّبَاهًا الخ سوال ہر جا که ادغام متقاربین باشد اول را از
جنس ثانی کنند شما چرا ثانی را جنس اول کرده جواب که شین از حروف ضُوِیَ مُشَفَّرٌ است و حروف ضُوِیَ
مُشَفَّرٌ را لغزش لب شتر در حروف دیگر ادغام شوند **قانون** ضاد صاد طا ظا اگر یکے از ایشان واقعه

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شود در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را طا کنند وجوبًا واگر طا واقعہ شود ادغام کنند وجوبًا
اگر ظا واقعہ شود ادغام اظہار ہر دو جائز اند ادغام بایں طور کہ طا را ظا کردن جائز است وعکس ہم ہمچنیں
اگر صاد ضاد واقعہ شوند ادغام و اظہار ہر دو جائز اند ادغام بایں طور کہ طا را صاد ضاد کردن جائز
است برعکس **مطلب** قانون چیست صاد ضاد طا ظا اگر یکے از ایشاں چہار حروف واقعہ شوند در مقابلہ
فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را طا کردن واجب است باز دیدہ شود اگر طا واقعہ شود ادغام کردن واجب است
اگر ظا واقعہ شود ادغام اظہار ہر دو جائز است ادغام بایں طور کہ طا را ظا کردن ہم جائز است اگر صاد ضاد واقعہ شود ادغام اظہار
ہر دو جائز اند ادغام بایں طور کہ طا را صاد ضاد کردن جائز است وصاد ضاد را طا کردن جائز نیست مثال طاچوں طَلَبَ را بر
باب اِفْتِعَال برند اِطْتَلَبَ شد این طا واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را از جنس فا کلمہ کردند اِطْتَلَبَ
شد دو طا باہم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِطَّلَبَ شد صرف صغیر اِطَّلَبَ یَطَّلِبُ اِطِّلَابًا الخ
مثال ظاچوں ظَلَمَ را بر باب اِفْتِعَال برند اِظْتَلَمَ شد این ظا واقعہ شدہ مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال
تا اِفْتِعَال را طا کردن واجب است اِظْطَلَمَ شد اِظْطَلَمَ یَظْطَلِمُ اِظْطِلَامًا الخ بایں طا را ظا کنی اِظْظَلَمَ
شد دو حرف از یک جنس در یک کلمہ باہم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِظَّلَمَ شد صرف صغیر
اِظَّلَمَ یَظَّلِمُ اِظِّلَامًا الخ ظا را طا کنی ہم جائز است ظا را طا کردند اِطْطَلَمَ شد دو طا باہم آمدند اول ساکن ثانی
متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِطَّلَمَ یَطَّلِمُ اِطِّلَامًا الخ مثال صادچوں صَبَرَ را بر باب اِفْتِعَال برند اِصْتَبَرَ
شد بایں صاد واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را طا کردند اِصْطَبَرَ شد صرف صغیر بطریقہ ظا
اِصْطَبَرَ یَصْطَبِرُ اِصْطِبَارًا الخ صورت ادغام طا را صاد کردند اِصَّبَرَ شد دو حرف از یک جنس در یک کلمہ باہم
آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِصَّبَرَ یَصَّبِرُ اِصِّبَارًا الخ شد سوال ہر انجا کہ ادغام متقاربین
باشد در انجا اول را جنس ثانی کنند در ینجا ثانی را جنس اول کردی جواب ہر انجا کہ ادغام متقاربین باشد در انجا
را جنس ثانی کنند مگر در ینجا ثانی را جنس اول نکنند تا وصف صفیری ایں گم نشود ایں وصف بسیار مرغوب است بایں
جواب دہند ہر حرف کہ صفیری اند مخرج ایں کلان است وکلان در خورد قرار نکند مثال صاد ضرب در باب اِفْتِعَال
بردی اِضْطَرَبَ شد ایں صاد واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را طا کردند اِضْطَرَبَ شد صرف صغیر بطریقہ ظا

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

صرف صغیر اِضْطَرَبَ یَضْطَرِبُ اِضْطِرَابًا الخ صورت ادغام مطّا را ضاد کردند اِضْضَرَبَ شد اول را در ثانی
ادغام کردند اِضَّرَبَ یَضَّرِبُ اِضِّرَابًا الخ سوال ہر آنجا کہ ادغام متقاربین باشد آنجا اول را در ثانی ادغام کنند
شما دگر را جنس اولی کنی جواب ضاد از حروف ضُوِیَ مِشْفَرٌ است و حروف ضُوِیَ مِشْفَرٌ دیگر ادغام نشوند

قانون دال ذال زا اگر یکے از ایشاں واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال
را دال کنند وجوبًا اگر دال واقعہ شود ادغام کنند وجوبًا اگر ذال واقعہ شود ادغام و اظہار ہر دو جائز اند
ادغام بایں طور کہ دال را ذال کردن و ذال را دال کردن جائز است اگر زا واقعہ شود ادغام اظہار
ہر دو جائز اند ادغام بایں طور کہ دال را زا کردن جائز است و زا را دال کردن جائز نیست **مطلب**
قانون چیست دال ذال زا اگر یکے از ایشاں سہ حروف فا کلمہ واقعہ شوند در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را دال کردن واجب
است اگر دال واقعہ شود ادغام واجب است اگر ذال واقعہ شود ادغام اظہار ہر دو جائز اند ادغام بایں طور کہ دال را
ذال کردن و ذال را دال کردن جائز است اگر زا واقعہ شود اظہار خواندن جائز است ادغام کردن ہم جائز است ادغام
بایں طور دال را زا کردن جائز است زا را دال کردن جائز نیست مثال دال چوں دَرَکَ را بر باب اِفْتِعَال برند
اِدْتَرَکَ شد ایں دال واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را دال کردہ اِدْدَرَکَ شد اول را در
ثانی ادغام کردند اِدَّرَکَ شد صرف صغیر اِدَّرَکَ یَدَّرِکُ اِدِّرَاکًا الخ شد مثال ذال ذَکَرَ را بر باب اِفْتِعَال
بردند اِذْتَکَرَ شد چوں ذال واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را دال کردند اِذْدَکَرَ شد
اظہار بایں طور صرف صغیر اِذْدَکَرَ یَذْدَکِرُ اِذْدِکَارًا الخ شد اگر ادغام خوانند ہم جائز است ادغام بایں طور دال را
ذال کنند ہم جائز است و ذال را دال کنند ہم جائز است دال را ذال کردند اِذْذَکَرَ شد پس دو ذال باہم آمدند اول
ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِذَّکَرَ شد اِذَّکَرَ یَذَّکِرُ اِذِّکَارًا الخ اگر ذال را دال کردہ دال را در دال
ادغام کنند ہم جائز است دراں وقت کہ دال کردند اِدْدَکَرَ شد پس دو دال باہم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول را
در ثانی ادغام کردند اِدَّکَرَ شد صرف صغیر اِدَّکَرَ یَدَّکِرُ اِدِّکَارًا الخ مثال زَلَفَ را بر باب اِفْتِعَال بردند اِزْتَلَفَ
شد ایں زا واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را دال کردند اِزْدَلَفَ شد صرف صغیر صورت ملفظ
اِزْدَلَفَ یَزْدَلِفُ اِزْدِلَافًا الخ اگر ادغام کنند ہم جائز است ادغام بایں طور دال را زا کردن جائز است زا را

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

دال کردن جائز نیست و دال را زا کرده از ذلف شد بعده دو تا باهم آمدند اول ساکن ثانی متحرک اول در ثانی ادغام کردند از ذلف شد صرف صغیر از ذلف یذلف از لافا الخ سوال هر جا که ادغام متقاربین باشد آنجا اول را جنس ثانی کنند شما دیگر را جنس اولی کنی جواب زا از حروف صفیری است اگر حرف صفیری را جنس دیگر کنم تا وصف صفیری بین گم شود این وصف بسیار مرغوب است یا این جواب دیگر حروف صفیری را خرج کلان بسیار کلان در خود داخل نشود **قانون** تا که واقعه شود در مقابله فا کلمه در باب اِفْتِعَالْ ادغام کنند وجوبًا ادغام یا این طور که تا را تا کردن و تا را تا کردن جائز است لیکن صورت اول بهتر است یعنی تا را تا کردن **مطلب** قانون چیست تا که واقعه شود در مقابله فا کلمه در باب اِفْتِعَالْ ادغام کردن واجب است ادغام یا این طور که تا را تا کرده ادغام کنند جائز است یا که تا را تا کرده ادغام کنند هم جائز است اما تا کردن در تا ادغام کردن از همه بهتر است **قانون** تا و دال ذال زا سین شین صاد ضاد طا ظا اگر یکے از ایشان واقعه شود در مقابله عین کلمه در باب اِفْتِعَالْ تا اِفْتِعَالْ را جنس عین کلمه کنند جوازًا بعده جنس را در جنس ادغام کنند وجوبًا اگر تا واقعه شود ادغام کنند جوازًا اگر یکے از ایشان واقعه شود در مقابله فا کلمه در باب تَفَعُّلْ یا تَفَاعُلْ تا این هر دو باب را از جنس فا کلمه کنند جوازًا پس جنس را در جنس ادغام کنند وجوبًا اگر تا واقعه شود ادغام کنند جوازًا **مطلب** قانون چیست تا و دال ذال زا سین شین صاد ضاد طا ظا اگر یکے از ایشان واقعه شود در مقابله عین کلمه در باب اِفْتِعَالْ تا اِفْتِعَالْ را از جنس عین کلمه کردن جائز است بعد ازان جنس را در جنس ادغام کردن واجب است اگر تا واقعه شود مقابله فا کلمه در باب اِفْتِعَالْ ادغام کردن جائز است اگر یکے از ایشان واقعه شود در مقابله فا کلمه در باب تَفَعُّلْ یا تَفَاعُلْ تا این

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ہر دو باب را از جنس فاکلہ کردن جائز است بعد ازاں جنس را در جنس او ادغام کردن واجب است اگر تا در مقابلہ
فاکلہ ایں ہر دو باب واقعہ شود ادغام کردن جائز است مگر کسے سوال کند کہ تا را چرا انتہا آوردید جواب دہند یک
ایں وجہ است دوم آنجا کہ گردان را جنس عین کلمہ کردن حاجت رسد دراں اگر جنس شوند تا او ادغام واجب شود
دریں جا او ادغام جائز است مثال حروف تا اگر چوں گشتر را بر باب اِفْتِعَال برند اِکْتَشَرَ شد اظہار خواندند صرف صغیر
اِکْتَیْشِرُ یکتشر اِکْتِشَارًا الخ تا واقعہ شد در مقابلہ عین کلمہ در باب اِفْتِعَال تا اِفْتِعَال را از جنس عین کلمہ کردن
جائز است چوں جنس عین کلمہ کردند اِکْتَبَّرَ شد دریں صورت او ادغام واجب است اما ارغام بدو طریقہ
جائز است اگر حرکت تا اولی را نقل کردہ کاف را دہند ہم جائز است اگر حرکت تا را حذف کنند ہم جائز است ارغام
کنند ہم جائز است اگر حرکت تا اولی را نقل کنند ماقبل را دادند اوّل را در ثانی ادغام کنند اِکَبَّرَ شد مابعد ہمزہ
وصلی متحرک شد ہمزہ را ساقط کردند از برائے اِسْتِغْنَا اِکْتَبَّرَ شد صرف صغیر کتبر یکتبر اِکْتِبَارًا الخ اگر حرکت تا اول را
حذف کنند ہم جائز است حرکت تا اول را ساقط کردند اوّل را در ثانی ادغام کردند بعدہٗ التقاء ساکنین شد میاں
کاف و تا کاف را حرکت کسرہ دادند اِکَبَّرَ شد مابعد ہمزہ وصلی متحرک شد ہمزہ را حذف کردند از برائے اِسْتِغْنَا اِکْتَبَّرَ
شد صرف صغیر کتبر یکتبر اِکْتِبَارًا الخ بعض ہمزہ وصلی را ساقط نکنند اِکْتَبَّرَ یکتبر اِکْتِبَارًا الخ آنہا کہ ہمزہ وصلی را ساقط
کنند دایں دلیل کہ مابعد ہمزہ وصلی متحرک شد ہمزہ از جہت اِسْتِغْنَا ساقط شد و آنہا کہ ہمزہ را ساقط نہ کنند گویند
کہ حرکت عارضی در حکم سکون است و در ماضی معلوم پنج وجہ جائز است اِکْتَشَرَ کْتَشَرَ اِکْتَشَرَ کْتَشَرَ اِکْتَشَرَ و در ماضی مجہول
پنج وجہ جائز است اُکْتُشِرَ کُتُشِرَ اُکْتُشِرَ کُتُشِرَ اُکْتُشِرَ و در مضارع معلوم سہ وجہ جائز است یکتشر یکتشر یکتشر
و در مصدر پنج وجہ جائز است اِکْتِشَارًا کِتِشَارًا اِکْتِشَارًا اِکْتِشَارًا اِکْتِشَارًا و در اسم فاعل چہار وجہ است مُکْتَشِرٌ
مُکَتِّشِرٌ مُکَتِّشِرٌ مُکَتِّشِرٌ از برائے تابعداری ہم و در اسم مفعول چہار وجہ است مُکْتَشَرٌ مُکَتَّشَرٌ مُکَتَّشَرٌ مُکَتَّشَرٌ از برائے
متابعت ہم و در امر حاضر پنج وجہ است اِکْتَشِرْ کْتَشِرْ اِکْتَشِرْ کْتَشِرْ اِکْتَشِرْ مثال دال قدر مثال ذال عذر
مثال زا عزل مثال سین کسب مثال شین بشر مثال صاد بصر مثال ضاد غضب مثال
طا خطب مثال ظا نظر مثال تا قتل مثال کہ تا واقعہ شود در مقابلہ فاکلہ در باب تَفَعُّل تَقَوَّلَ
تَفَعُّلٌ بُرِی تَقَوَّلَ شد تَقَوَّلَ یَتَقَوَّلُ تَقَوُّلًا الخ تا واقعہ شد در مقابلہ فاکلہ در باب تَفَعُّل لَل

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

تار ادر تا ادغام کردند ابتدا بساکن نمیشود همزه وصلی در اولش در آورند مثل ثَقُلَ یَثْقُلُ ثَقْلًا ثِقَلًا
مثال دال دَرَكَ مثال ذال ذَكَرَ مثال زا زَلَفَ مثال سین سَمِعَ مثال شین شَبَهَ مثال صاد
صَبَرَ مثال ضاد ضَرَبَ مثال طا طَلَبَ مثال ظا ظَلَمَ مثال نا نَزَكَ مثال تاکہ واقع شود در مقابلہ فاکلمہ
در باب تفاعُل ثقل را در باب تفاعُل بُری تَثَاقَلَ شد نَتَثَاقَلُ تَثَاقَلًا الخ اس تا واقعہ شد
در مقابلہ فاکلمہ باب تفاعُل اس تا را تا کردہ تار ادر تا ادغام کردند ابتدا بساکن نمیشود در اولش همزہ وصلی در آوردند
اِتَّاقَلَ یَتَّاقَلُ اِتَّاقُلًا الخ مثال ہائی گذشتہ اند **قانون** تا تا دال ذال زا را سین شین صاد
ضاد طا ظا نون اگر یکے از ایشاں واقعہ شود بعد لام اَل آں لام اَل را جنس ما بعد کنند بعد
جنس را در جنس ادغام کنند وجوبًا اگر یکے از ایشاں واقعہ شود بعد لام غیر اَل آں لام را
جنس ما بعد کنند جوازًا بعد جنس را در جنس ادغام کنند وجوبًا سوائی را چہ اکہ در اینجا واجب است
مطلب قانون چہیست اگر یکے از ایشاں واقعہ شود بعد لام اَل آں لام اَل را جنس ما بعد کنند بعد
جنس را در جنس ادغام کنند وجوبًا مثال آں اَلتَّاءُ اَلتَّاءُ اَلدَّالُ اَلذَّالُ اَلرَّاءُ اَلسِّينُ اَلشِّينُ اَلصَّادُ اَلضَّادُ
اَلطَّاءُ اَلظَّاءُ اَلنُّونُ در اصل اَلتَّاءُ اَلتَّاءُ اَلدَّالُ اَلذَّالُ اَلرَّاءُ اَلسِّينُ اَلشِّينُ اَلصَّادُ اَلضَّادُ اَلطَّاءُ اَلظَّاءُ اَلنُّونُ بودند ایں حروف واقعہ شدہ اند بعد
لام اَل آں لام اَل را جنس ما بعد کردن واجب است بعد جنس را در جنس ادغام کردن واجب
است اَلتَّاءُ اَلتَّاءُ وغیرہ خواندن جائز است بعد جنس را در جنس ادغام کردن واجب
است هَنَّاءُ هَنَّاءُ وغیرہ خواندن جائز است لیکن هَنَّوْنُ خواندن اَقْبَحُ است سوائی
را چہ اکہ در اینجا واجب است اگر را واقعہ شود بعد غیر لام اَل آں لام اَل را جنس ما بعد کردند و جنس را
در جنس ادغام کردن واجب است مثال رَاَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ لِي رَفَعَهُ اللّٰهُ تعالیٰ در
اصل قُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَبَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ تَعَالٰی بودند را واقعہ شد بعد غیر لام اَل آں لام را

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

حنبس ما بعد کردن حنبس را در حنبس ادغام کردن ہر دو واجب اند قُلْ رَّبِّ اخْفِضْ وَبَلْ رَّفَعَهُ
اللّٰہُ تعالیٰ خواندن واجب است لیکن اختلاف است در بَلْ رَّانَ نزد قاریان وصرفیاں صرفی
ادغام کند وجوباً بَلْ رَّانَ میخوانند قاری گوئند کہ در ینجا سکتہ است سکتہ چہ است در میان ادغام
و اظہار خواندہ شود ایں از خصص مروی است بَلْ رَّانَ میخوانند ایں حروف را حروف شمسی
گویند سوال ایں را شمسی چرا گوئند جواب باں وقت کہ شمس بیروں آید ستارگاں را پوشیدہ کند ایں
ہم بعد لام اَلْ آیند لام اَلْ را پوشیدہ کنند دیگر حروف را حروف قمری گوئند سوال ایں را قمری چرا
گوئند جواب باں وقت کہ قمر بیروں آید ستارگان را پوشیدہ نہ کنند ایں ہم بعد لام اَلْ آیند لام اَلْ را
پوشیدہ نہ کنند۔

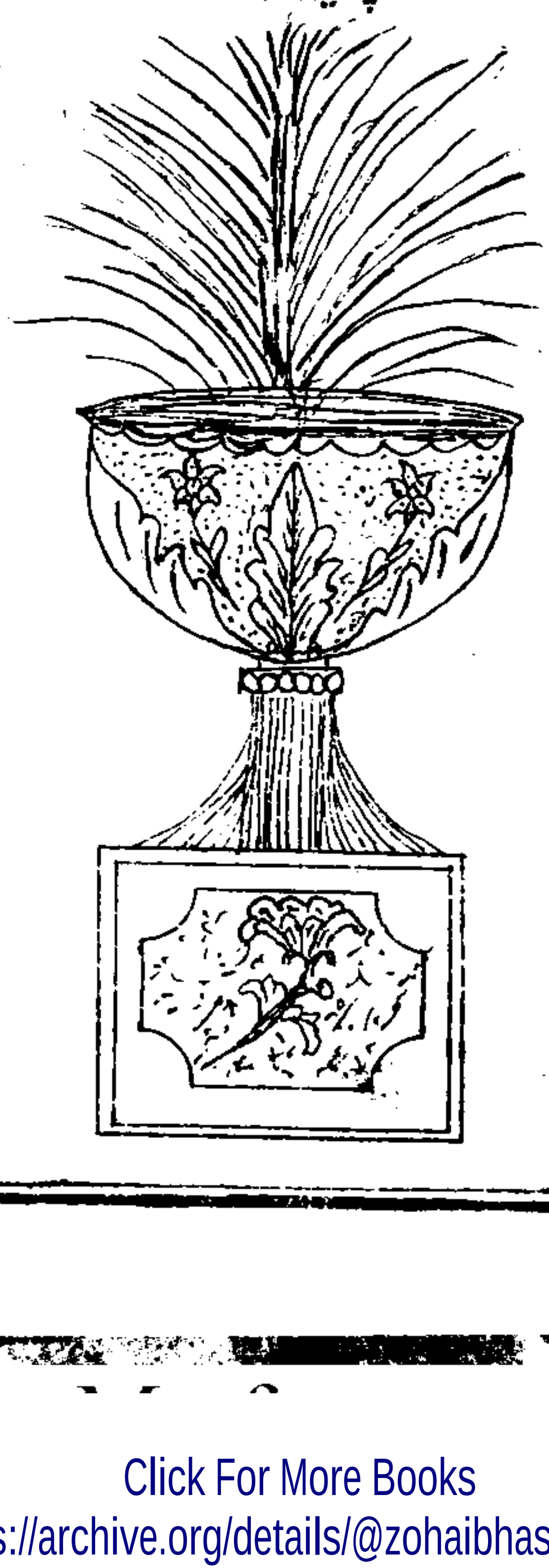

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شروع ابواب ثلاثی مجرد صحیح

باب دوم

ازاں شش باب صرف صغیر ثلاثی مجرد صحیح از باب فَعَلَ یَفْعُلُ جوں اَلنَّصْرُ والنُّصْرَۃُ یاری کردن نَصَرَ یَنْصُرُ نَصْرًا فَھُوَ نَاصِرٌ وَنُصِرَ یُنْصَرُ نَصْرًا فَذَاکَ مَنْصُوْرٌ لَمْ یَنْصُرْ لَمْ یُنْصَرْ لَا یَنْصُرُ لَا یُنْصَرُ لَنْ یَنْصُرَ لَنْ یُنْصَرَ اَلْاَمْرُ مِنْهُ اُنْصُرْ وَالنَّھْیُ عَنْهُ لَا تَنْصُرْ لَا تُنْصَرْ لَا یَنْصُرُ وَالظَّرْفُ مِنْهُ مَنْصَرٌ مَنْصَرَانِ مَنَاصِرُ مَنْصِرٌ وَالْاٰلَۃُ مِنْهُ مِنْصَرٌ مِنْصَرَانِ مَنَاصِرُ مِنْصِرٌ وَمِنْصَرَۃٌ مِنْصَرَتَانِ مَنَاصِرُ مِنْصِرَۃٌ مِنْصَارٌ مِنْصَارَانِ مَنَاصِیْرُ مِنْصِیْرٌ وَاَفْعَلُ التَّفْضِیْلِ الْمُذَکَّرُ مِنْهُ اَنْصَرُ اَنْصَرَانِ اَنْصَرُوْنَ اَنَاصِرُ اَنْصِرْ وَالْمُؤَنَّثُ مِنْهُ اَنْصَرِیَانِ نَصْرِیَاتٌ نَصْرٌ نَصْرٰی وَفِعْلُ التَّعَجُّبِ مِنْهُمَا اَنْصِرْ بِهٖ وَنَصْرٌ

باب سیوم

ازاں شش باب صرف صغیر ثلاثی مجرد صحیح از باب فَعِلَ یَفْعَلُ جوں اَلْعِلْمُ وَالْعَلَامَۃُ دانستن عَلِمَ یَعْلَمُ عِلْمًا فَھُوَ عَالِمٌ وَعُلِمَ یُعْلَمُ عِلْمًا فَذَاکَ مَعْلُوْمٌ لَمْ یَعْلَمْ لَمْ یُعْلَمْ لَا یَعْلَمُ لَا یُعْلَمُ الخ

باب چہارم

ازاں شش باب فَعَلَ یَفْعَلُ جوں اَلْمَنْعُ باز داشتن مَنَعَ یَمْنَعُ مَنْعًا فَھُوَ مَانِعٌ وَمُنِعَ یُمْنَعُ مَنْعًا فَذَاکَ مَمْنُوْعٌ لَمْ یَمْنَعْ لَمْ یُمْنَعْ لَا یَمْنَعُ لَا یُمْنَعُ الخ

باب پنجم

ازاں شش باب فَعِلَ یَفْعِلُ جوں اَلْحُسْبُ وَالْحِسَابُ وَالْحُسْبَانُ شمردن حَسِبَ یَحْسِبُ حَسْبًا فَھُوَ حَاسِبٌ وَحُسِبَ یُحْسَبُ حَسْبًا فَذَاکَ مَحْسُوْبٌ الخ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

باب ششم از ثلاثی مزید فیہ باب فعل یفعل چوں الشرف واشرافۃ بزرگ شدن شرف یشرف شرفا فھو شریف وشرف یشرف شرفا فذالک مشروف الخ صرف کبیر صفت مشبہ شریف شریفان شریفون شراف شروف شرفا شرفان شرفان شراف اشراف شریفۃ شریفتان شریفات شراف شریفۃ شریفتہ

شروع ابواب ثلاثی مزید فیہ

باب اوّل

صرف صغیر ثلاثی مزید فیہ صحیح از باب افعال چوں الاکرام بزرگی داون اکرم یکرم اکراما فھو مکرم واکرم یکرم مکرما فذالک مکرم لم یکرم لا یکرم لا یکرمان لن یکرم لن یکرما الامر منہ اکرم لیکرم لیکرما لیکرموا لتکرمی لیکرمن النھی عنہ لا تکرم لا تکرما لا یکرمن لا تکرمی لا تکرمان لا تکرمن الظرف منہ مکرم ومکرمان مکرمات الخ

باب دوم از تفعیل چوں التکریم بزرگی داون کرم یکرم تکریما فھو مکرم وکرم یکرم تکریما فذالک مکرم لم یکرم الخ

باب سیوم از مفاعلۃ چوں المضاربۃ بایکدیگر زدن ضارب یضارب مضاربۃ فھو مضارب وضوارب یضارب مضاربۃ فذالک مضارب لم یضارب لا یضارب لا یضاربان لن یضارب لن یضاربا الخ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

باب چہارم از تفعّل چوں التَّصَرُّفُ دست اندازی کردن در کاری تَصَرَّفَ یَتَصَرَّفُ تَصَرُّفًا فَهُوَ مُتَصَرِّفٌ وَتُصُرِّفَ یُتَصَرَّفُ تَصَرُّفًا فَذَاكَ مُتَصَرَّفٌ الخ

باب پنجم از تفاعُل چوں التَّضَارُبُ بایک دیگر زدن تَضَارَبَ یَتَضَارَبُ تَضَارُبًا فَهُوَ مُتَضَارِبٌ وَتُضُوْرِبَ یُتَضَارَبُ تَضَارُبًا فَذَاكَ مُتَضَارَبٌ لَمْ یَتَضَارَبْ لَمْ یَتَضَارَبْ لَا یَتَضَارَبُ لَا یَتَضَارَبْ لَنْ یَتَضَارَبَ كُنْ یَتَضَارَبْ الخ

باب ششم از افتِعال چوں الاِکْتِسَاب بکوشش حاصل نمودن اِکْتَسَبَ یَکْتَسِبُ اِکْتِسَابًا فَهُوَ مُکْتَسِبٌ وَاکْتُسِبَ یُکْتَسَبُ اِکْتِسَابًا فَذَاكَ مُکْتَسَبٌ لَمْ یَکْتَسِبْ لَمْ یُکْتَسَبْ لَا یَکْتَسِبُ لَا یُکْتَسَبُ لَنْ یَکْتَسِبَ لَنْ یُکْتَسَبَ الخ

باب هفتم از اِنفِعَال چوں الاِنْصِرَاف گردیدن اِنْصَرَفَ یَنْصَرِفُ اِنْصِرَافًا فَهُوَ مُنْصَرِفٌ وَاُنْصُرِفَ یُنْصَرَفُ اِنْصِرَافًا فَذَاكَ مُنْصَرَفٌ لَمْ یَنْصَرِفْ لَمْ یُنْصَرَفْ لَا یَنْصَرِفُ لَا یُنْصَرَفُ لَنْ یَنْصَرِفَ لَنْ یُنْصَرَفَ اِنْصَرِفْ لِیَنْصَرِفْ لِیُنْصَرَفْ الخ

باب ہشتم از اِفعِلَال چوں الاِحْمِرَار بسیار سرخ شدن اِحْمَرَّ یَحْمَرُّ اِحْمِرَارًا فَهُوَ مُحْمَرٌّ وَالْحُمَرَّ یُحْمَرُّ اِحْمِرَارًا فَذَاكَ مُحْمَرٌّ لَمْ یَحْمَرَّ لَمْ یُحْمَرَّ لَا یَحْمَرُّ لَا یُحْمَرُّ لَنْ یَحْمَرَّ اِحْمَرَّ مِنْهُ اِحْمَرِّ اِحْمَرَّ لِیَحْمَرَّ لِیُحْمَرَّ الخ

باب نهم از اِفعِیلَال چوں الاِحْمِیمَار بسیار سرخ شدن اِحْمَارَّ یَحْمَارُّ اِحْمِیمَارًا فَهُوَ مُحْمَارٌّ وَالْحُمَارَّ یُحْمَارُّ اِحْمِیمَارًا فَذَاكَ مُحْمَارٌّ لَمْ یَحْمَارَّ لَمْ یُحْمَارَّ لَا یَحْمَارُّ لَا یُحْمَارُّ لَنْ یَحْمَارَّ اِحْمَارَّ مِنْهُ اِحْمَارِّ اِحْمَارَّ الخ

باب دهم از اِفعِیعَال چوں الاِخْدِیدَاب کوفتہ شدن اِخْدَوْدَبَ یَخْدَوْدِبُ اِخْدِیدَابًا فَهُوَ مُخْدَوْدِبٌ وَاُخْدُوْدِبَ یُخْدَوْدَبُ اِخْدِیدَابًا فَذَاكَ مُخْدَوْدَبٌ لَمْ یَخْدَوْدِبْ لَمْ یُخْدَوْدَبْ لَا یَخْدَوْدِبُ لَا یُخْدَوْدَبُ لَنْ یَخْدَوْدِبَ لَنْ یُخْدَوْدَبَ اِخْدَوْدِبْ لِیَخْدَوْدِبْ لِیُخْدَوْدَبْ الخ

https://ataunnabi.blogspot.com/

باب یازدہم از استفعال چوں الاستخراج طلب خروج کردن استخرج یستخرج استخراجا فھو مستخرج واستخرج یستخرج استخرجا فذالک مستخرج لم یستخرج لم یستخرج لا یستخرج لن یستخرج لن یستخرج الامر منہ استخرج لیستخرج الخ

باب دوازدہم از افعوال چوں الاجلوذ شتافتن اجلوذ یجلوذ اجلوذا فھو مجلوذ واجلوذ یجلوذ اجلوذا فذالک مجلوذ لم یجلوذ لم یجلوذ لا یجلوذ لن یجلوذ لن یجلوذ الامر منہ اجلوذ الخ

بدانکہ رباعی مجرد را یک باب است از باب فعللہ چوں الدحرجۃ والدحراج سنگ غلطانیدن دحرج یدحرج دحرجۃ فھو مدحرج ودحرج یدحرج دحرجۃ فذالک مدحرج لم یدحرج لم یدحرج لا یدحرج لا یدحرج لن یدحرج لن یدحرج الامر منہ دحرج لیدحرج لیدحرج والنہی عنہ لا تدحرج لا تدحرج لا یدحرج لا یدحرج الخ

بدانکہ رباعی مزید فیہ را سہ باب است بحسب استقرا

باب اول از تفعلل چوں التدحرج سنگ غلطانیدن تدحرج یتدحرج تدحرجا فھو متدحرج وتدحرج یتدحرج تدحرجا فذالک متدحرج الخ

باب دوم از افعنلال چوں الاحرنجام انبوہ شدن شتران بر آب احرنجم یحرنجم احرنجاما فھو محرنجم واحرنجم یحرنجم احرنجاما فذالک محرنجم لم یحرنجم لم یحرنجم لا یحرنجم لا یحرنجم الخ

باب سیوم از افعلال چوں الاقشعرار برخواستن موئے بر بدن اقشعر یقشعر اقشعرارا فھو مقشعر واقشعر یقشعر اقشعرارا فذالک مقشعر لم یقشعر لم یقشعر لا یقشعر لا یقشعر الخ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شروع قوانین و تعلیلات ابواب مثال تعلیل

واؤ را حذف کردہ

عِدَۃٌ در اصل وِعْدٌ بود کسرہ بر واؤ ثقیل بود نقل کردہ بما بعد دادہ عوضش تا بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردند عِدَۃٌ شد یا کہ عِدَۃٌ در اصل وِعْدٌ بود واؤ را بمعہ حرکت انداختہ عوضش تا بفتحہ ماقبل در آخرش در آوردند عین کلمہ را حرکت کسرہ دادند لِاَنَّ السَّاکِنَ اِذَا حُرِّکَ حُرِّکَ بِالْکَسْرِ عِدَۃٌ شد یا عِدَۃٌ در اصل وِعْدٌ بود کسرہ بر واؤ ثقیل بود نقل کردہ بما بعد دادہ عوضش تا بفتحہ ماقبل در آخرش قرار دادند عِدَۃٌ شد یا در اصل وِعْدٌ بود واؤ را بمعہ حرکت انداختہ عوضش تا بفتحہ ماقبل در آخرش قرار دادند عین کلمہ را حرکت کسرہ دادند لِاَنَّ السَّاکِنَ اِذَا حُرِّکَ حُرِّکَ بِالْکَسْرِ عِدَۃٌ شد۔ ہر آنکس کہ حرکت واؤ را نقل کردہ بما بعد دادند آں ایں دلیل دہند اگر حرکت واؤ بسوئے ما بعد ندہیم تا عین کلمہ را حرکت ضروری است ایں قریب است ایں را نقل کردہ بما بعد دادہ چرا چیزیکہ در خانہ خود باشد از بیروں آوردن آں شئ ثقل باشد۔ ازیں وجہ حرکت نقل کردہ بما بعد دادہ و ہر آنکس کہ واؤ را بمعہ حرکت انداختند آں ایں دلیل دہند کہ حرکت ہمہ وقت بسوئے ماقبل نقل کردہ شود ما بعد را کسے عہدہ عین کلمہ را حرکت کسرہ دادن بموافق قاعدہ است لِاَنَّ السَّاکِنَ اِذَا حُرِّکَ حُرِّکَ بِالْکَسْرِ سوال شما واؤ را در اوّل حذف کنید و عوضش تا در آخرش در آورید کہ ایں قاعدہ است ہر آنجا کہ شئے حذف شود در آنجا عوض آوردہ شود جواب اگر تا را در اول قرار دادند تا التباس آید بمضارع معلوم تَعِدُ صورۃً سوال ایں طرف گوئی کہ تا عوض واؤ است و ایں طرف گوئی کہ عِدَۃٌ در اصل وِعْدَۃٌ است کہ مجتمع شدن عوض و معوض عنہ ممتنع است جواب تا را عوض نمی گوئیم اعتبار کنند بعد حذف کردن

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

واو وایں جائز است **قانون** ہر واؤ کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ در مصدر و مصدر بروزن
فِعْلٌ باشد و در مضارع معلوم آں حذف شدہ باشد کسرہ آں واؤ را نقل کردہ ما بعد دہند
و آں واؤ را حذف کنند و عوضش تا در آخرش در آورند بقاعدہ اِقَامَۃٌ قاعدہ اِقَامَۃٌ ایں است
ہر حرف کہ در مصدر ساقط شود سوا التقا تنوین عوضش تا در آخرش در آورند و جوبًا اَمَانَۃٌ
وَمِئَۃٌ شاذ است **مطلب** قانون چیست واؤ واقعہ شود مقابلہ فا کلمہ در مصدر و در مضارع معلوم
آں حذف شدہ باشد کسرہ آں واؤ را نقل کردہ ما بعد دہند و عوضش تا در آخرش در آورند و جوبًا مثال عِدَۃٌ
در اصل وِعْدٌ بود ایں واؤ واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در مصدر و مضارع معلوم آں حذف شدہ است چوں تَعِدُ
اَعِدُ نَعِدُ کسرہ آں واؤ را نقل کردہ ما بعد دہند و آں واؤ را حذف کنند و عوضش تا در آخرش در آورند و جوبًا
عِدَۃٌ خواندن واجب است ایں واؤ را حذف کنند و تا عوض در آخرش در آورند بقاعدہ اِقَامَۃٌ قاعدہ
اِقَامَۃٌ انیست ہر حرف کہ حذف شود در مصدر بلا التقا تنوین تا عوض در آخرش در آورند مثال آں اِقَامَۃٌ
اِسْتِقَامَۃٌ در اصل اِقْوَامًا اِسْتِقْوَامًا بودند حرکت واؤ را نقل کردہ ما قبل را دادند آں واؤ را بالف بدل
کردند پس التقا ساکنین شد میان ہر دو الف بعض صرفی اولیٰ را حذف کنند و بعض ثانی را حذف
کنند تا عوض در آخرش در آورند التقا تنوین چہ است یک ساکن تنوین باشد و دیگر کسے باشد
ما گفتہ کہ سوا التقا تنوین باشد احتراز شد کہ باشد مثال آں ھُدًی مَعْنًی در اصل ھُدَیٌ مَعْنَیٌ بودند یا متحرک
ما قبلش مفتوح آنو او را بالف بدل کردند ھُدَا مَعْنَا شدند در ینجا قانون جاری نہ کنم چرا ما گفتہ کہ سوا
التقا تنوین باشد دریں جا التقا تنوین است ایں نا را بوقت اضافت ساقط کردن جائز است
مثال حذف اِقَامُ الصَّلٰوۃِ عِدَ الْاَمْرُ الَّذِیْ در اصل اِقَامَۃٌ عِدَۃٌ بودند چوں مضاف کردند تا ساقط
شد اِقَامَ الصَّلٰوۃِ عِدَ الْاَمْرُ الَّذِیْ خواندن جائز است اَمَانَۃٌ وَمِئَۃٌ شاذ است لُغَۃٌ در اصل لُغَوٌ
یا لُغَیٌ وَمِئَۃٌ در اصل مِئَیٌ بودند واؤ و یا متحرک ما قبلش مفتوح بود آں واؤ و یا را بالف بدل کردند لُغَا وَمِئَا
شدند قیاس ایں بود کہ در ینجا قانون جاری نہ کنم چرا ما گفتہ سوا التقا تنوین باشد در ینجا التقا تنوین است تا در آخرش
در آورند ایں شاذ است ما گفتہ در مقابلہ فا کلمہ در مصدر باشد احتراز شد کہ در مصدر نباشد چوں وِتْرٌ وَوِزْرٌ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ایں واؤ واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ دریں جا قانون جاری نہ کنم چرا ما گفتہ در مصدر باشد ایں مصدر اسم است ما گفتہ بروزن فِعْلٌ باشد احتراز شد از وَصْلٌ وِصَالٌ ایں واؤ واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در مصدر و در مضارع معلوم آں حذف شدہ باشد ولیکن دریں جا قانون جاری نہ کنم چرا ما گفتہ کہ بروزن فِعْلٌ باشد ایں بروزن فَعَالٌ فِعَالٌ است ما گفتہ در مضارع معلوم آں حذف شدہ باشد احتراز شد کہ نباشد مثال آں وَصْلٌ ایں واؤ واقعہ شد در مقابلہ فا کلمہ در مصدر بروزن فِعْلٌ است دریں جا قانون جاری نہ کنم ما گفتہ در مضارع معلوم حذف شدہ باشد در مضارع معلوم ایں حذف نیست اگر ایں دلیل نباید مثال آں جائز است ورنہ مثال فَضْلٌ

تعلیل است مِیعَادٌ اصل مِوْعَادٌ بود واؤ ساکن مظہر ماقبلش مکسور آں واؤ را بیا بدل کردند مِیعَادٌ شد

قانون ہر واؤ ساکن مظہر کہ واقعہ شود در مقابلہ فا کلمہ نہ در باب اِفْتِعَالٌ قبل آں مکسور باشد آں واؤ را بیا بدل کنند وجوباً بشرطیکہ باعث تحریک موجود نباشد

مطلب قانون چیست واؤ ساکن ہم باشد مظہر ہم باشد در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَالٌ ہم نباشد باعث تحریک ہم موجود نباشد ماقبلش مکسور ہم باشد آں واؤ را بیا بدل کردن واجب است مثال مِیعَادٌ اصل مِوْعَادٌ بود ایں واؤ ساکن است مظہر است در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَالٌ نیست باعث تحریک ہم موجود نیست قبل ایں مکسور است ایں واؤ را بیا بدل کنی مِیعَادٌ شد واؤ ساکن گفتہ احتراز شد از متحرک مثال آں عِوَضٌ مظہر گفتہ احتراز شد از مدغم چوں اِجْلِوَّاذًا ما گفتہ کہ در مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَالٌ نباشد احتراز شد کہ باشد مثال اِوْتَعَدَ ما گفتہ کہ قبل آں مکسور باشد احتراز شد از مفتوح مضموم چوں قَوْلٌ قُوْلٌ ما گفتہ کہ باعث تحریک موجود نباشد احتراز شد کہ باشد چوں اِوْدَةٌ در اصل اِوْدَدَةٌ بود

تعلیل حرکت دال اولیٰ را نقل کردہ پیش اوّل ساکن ثانی متحرک اول را در ثانی ادغام کردند اِوْدَةٌ شد وَعَدْتَّ در اصل وَعَدْتَ بود دال وتا قریب المخرج بہم آمدند دال را تا کردہ تا را در تا ادغام کردند وَعَدْتَّ شد

قانون ہر دال ساکن ما بعد آں تا متحرک باشد سوائے تا اِفْتِعَالٌ آں دال را تا کنند بعدہٗ تا را در تا ادغام کنند وجوباً و در عکس عکس است

مطلب قانون چیست ہر دال ساکن کہ ما بعد آں تا متحرک باشد سوائے تا اِفْتِعَالٌ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

کل دال را تا کنند بعدہٗ تا را در تا ادغام کنند مثال وَعَدْتَ در اصل وَعَدْتَ بود دال را تا قریب المخرج بہم آمدند دال را تا کردہ متا را در تا ادغام کنند و جوابا وَعَدْتَ شد ما گفتہ کہ دال ساکن باشد ما بعد آں تا متحرک باشد سوا تا افتعال احتراز شد کہ نباشد مثال عِدَّۃٌ وَعَدْتُ در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفتہ کہ دال ساکن باشد ما بعد آں متحرک باشد در عِدَّۃٌ ہر دو متحرک اند و در وَعَدْتُ تا ساکن است و دال متحرک است ما گفتہ کہ سوا تا افتعال باشد احتراز شد کہ باشد مثال اِدَّرَکَ ایں دال ساکن است ما بعد ایں تا متحرک است لیکن در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفتہ کہ تا افتعال نباشد اینجا است و در عکس عکس است چہ مطلب کہ تا ساکن باشد ما بعد آں دال متحرک باشد مثال فَلَمَّا اَثْقَلَتْ دَّعَوَا اللّٰہَ در اصل فَلَمَّا اَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّٰہَ بود ایں تا ساکن است ما بعد ایں دال متحرک است ایں تا ساکن را در دال کنند بعدہٗ دال را در دال ادغام کنند فَلَمَّا اَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّٰہَ (چوں زن گراں بار شد ہر دو دعا کردند) میخوانند ما گفتہ کہ تا ساکن باشد ما بعد آں دال متحرک باشد احتراز شد کہ نباشد مثال اَں سَکَتَ دَاعٍ قَالَتِ اُدْعُوْ در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا گفتہ کہ تا ساکن باشد یا بعد آں دال متحرک باشد در سَکَتَ دَاعٍ ہر دو متحرک اند و در قَالَتِ اُدْعُوْ دال ساکن است تا متحرک است **قانون** ہر واو مضموم یا مکسور کہ واقعہ شود در اول کلمہ ما بعد آں واو دیگر **بمطلب** قانون چیست واو مضموم یا مکسور باشد در اول کلمہ ما بعد آں واو متحرک نباشد ہمزہ شود جواز مطلب قانون چیست واو مضموم یا مکسور باشد در اول کلمہ ما بعد آں دیگر واو متحرک نباشد پس نظر کنند اگر ما بعد آں واو متحرک باشد یا نباشد اگر باشد ساکن باشد مثال واو مضموم کہ واقعہ شود در اول کلمہ و ما بعد آں اگر نباشد چوں وُعِدَ وُجُوْهٌ در اینجا اَعِدَّتْ وُجُوْهًا خواندن جائز است مثال واو مکسور کہ واقعہ شود در اول کلمہ و ما بعد آں واو نباشد مثال وِشَاحٌ (جمیل) وِسَادَۃٌ در اینجا اِشَاحٌ اِسَادَۃٌ خواندن جائز است مثال واو مضموم کہ واقعہ شود در اول کلمہ و ما بعد آں واو متحرک نباشد بلکہ ساکن باشد چوں وُرُوْدِیَ در اینجا اُوْدِیَ خواندن جائز است ما گفتہ کہ واو مضموم یا مکسور باشد احتراز شد از مفتوح چوں وَعَدَ در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفتہ واو مضموم مکسور باشد در اینجا مفتوح است ما گفتہ کہ در اول کلمہ باشد احتراز شد از وسط و آخر و حکم وسط پیش آمدہ باشد و مثال آخر کلمہ لَوْ اِیں واو مضموم مکسور است لیکن در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفتہ در اول کلمہ باشد

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

دریں جا احتراز است ماگفتہ کہ مابعد آں واو متحرک نباشد احتراز شد کہ باشد چوں اُوْ یَعِدُ اُوْ یَعِدَ تُہ در اصل وُوْ یَعِدُ وُوْ یَعِدَ تُہ بود ند ابں واو مضموم واقعہ شد در اوّل کلمہ لیکن دریں جا قانون جاری نہ کنم چرا ماگفتہ مابعد آں دیگر واو متحرک نباشد دریں جا مابعد آں واو متحرک است **قانون** ہر واو مضموم مخفف بہ ضمہ لازمی در مقابلہ عین کلمہ سوا مضارع ہمزہ شود جواز **مطلب** قانون چیست ہر واو مضموم مخفف بہ ضمہ لازمی باشد در مقابلہ عین کلمہ باشد در مضارع نباشد آں واو را بہمزہ بدل کردن جائز است مثال آں اُدْعُوْ دریں جا اُدْعُ خواندن جائز است ماگفتہ کہ مضموم باشد احتراز شد از مفتوح و مکسور چوں تُفَاوِتُ تُفَاوِتِ دریں جا قانون جاری نہ کنم ماگفتہ مضموم باشد دریں جا مفتوح و مکسور است ماگفتہ کہ واو مخفف باشد احتراز شد از مشابہ چوں تَقُوْلُ تَعُوْذُ دریں جا قانون جاری نہ کنم ماگفتہ کہ واو مخفف باشد دریں جا مشدد است ضمہ لازمی گفت احتراز شد از عارضی چوں رَاُوْنَ در اصل رَاوِیُوْنَ بود ضمہ بر یا ثقیل بود نقل کردہ قبل دادند پس یا ساکن مفتوح ماقبلش مضموم آں یا را بواو بدل کردند رَاُوْوْنَ شد پس التقا ساکنین شد میان ہر دو واو واو اولیٰ را حذف کردند رَاُوْنَ شد دریں جا قانون جاری نہ کنم ماگفتہ ضمہ لازمی باشد دریں جا عارضی است ماگفتہ کہ در مقابلہ عین کلمہ باشد احتراز شد از قاو لام موزائدہ حکم فاگذشتہ است مثال لام زائدہ وَلَوْ تَرٰھُوْ اِذْ یَمُوْجُ فِیْ مَشْیِہٖ دریں قانون جاری نہ کنم ماگفتہ کہ در مقابلہ عین باشد دریں جا مقابلہ لام و زائدہ است ماگفتہ کہ در مضارع نباشد شد کہ باشد مثال تَقُوْلُ دریں جا قانون جاری نہ کنم ماگفتہ در مضارع نباشد دریں جا است کسے سوال کند کہ ایں قانون اجوف است دریں جا چرا ذکر کردی جواب فا کلمہ و عین کلمہ را حکم یک است ایں جواب ہم است کہ ہر قانون را حکم یک است **تعلیل** یَعِدُ تَعِدُ اَعِدُ نَعِدُ در اصل یَوْعِدُ تَوْعِدُ اَوْعِدُ نَوْعِدُ بود ند واو واقعہ شد بعد فتحہ علامت مضارع قبل کسرہ آں واو را حذف کردند یَعِدُ تَعِدُ اَعِدُ نَعِدُ شد ند یَضَعُ تَضَعُ اَضَعُ نَضَعُ در اصل یَوْضِعُ تَوْضِعُ اَوْضِعُ نَوْضِعُ بود ند واو واقعہ شد در باب مثال واوی بر قیاس مَنَعَ یَمْنَعُ آں واو را حذف کردند یَضَعُ تَضَعُ اَضَعُ نَضَعُ شد ند **قانون** ہر باب مثال واوی از مَنَعَ یَمْنَعُ یا کرُمَ یَکْرُمُ آں

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

یافتہ باشد یا مضارع معلوم آں بروزن یَفْعِلُ باشد در مضارع معلوم آں فا کلمہ را
حذف کنند وجوبًا و در مضارع فَعِلَ یَفْعَلُ دو بایاں وَسِعَ یَسَعُ و وَرِطَ یَطَأُ ہم است

مطلب قانون چیست ہر باب مثال واوی کہ بر قیاس مَنَعَ یَمْنَعُ باشد در مضارع معلوم آں فا کلمہ
حذف کردن واجب است مثال آں وَضَعَ یَضَعُ در اصل یَوْضَعُ بود واو را حذف کردہ یَضَعُ شد و ہر
مثال واوی کہ ماضی آں نیافتہ باشد در مضارع معلوم آں واو را حذف کردن واجب است مثال آں
وَدَعَ یَدَعُ در اصل یَوْدِعُ بود واو را حذف کردہ یَدَعُ شد ہر باب مثال واوی کہ
مضارع معلوم آں بروزن یَفْعِلُ باشد در مضارع معلوم آں فا کلمہ را حذف کردن واجب است مثال آں
وَعَدَ یَعِدُ در اصل یَوْعِدُ بود واو را حذف کردند یَعِدُ شد و در وبایاں وَسِعَ یَسَعُ و وَطِئَ
یَطَأُ حذف شدہ اند سِمَاعًا کسے سوال کند واو را چرا حذف کنید جواب یا مساوی ذو کسرہ تقدیری است
مدۂ واو مساوی دو ضمہ تقدیری است بعد ہ کسرہ حقیقی است اگر واو را حذف نکنند لازم آید خروج دو کسرہ
تقدیری بسوئے دو ضمہ تقدیری و لازم آید خروج دو ضمہ تقدیری بسوئے کسرہ حقیقی ایں ثقیل است ازیں وجہ واو
حذف کنند سوال تَعِدُ اَعِدُ نَعِدُ در ینجا اگرچہ لازم آید خروج دو ضمہ تقدیری بسوئے کسرہ حقیقی لازم نیاید
خروج دو کسرہ تقدیری بسوئے دو ضمہ تقدیری در ینجا چرا حذف کردید جواب ایں را حمل کردیم بر یَعِدُ تعریف حمل
گذشتہ است در میان اینہا مناسبت چہ است یک ماضی را مضارع اند سوال یَضَعُ یَدَعُ یَدَعُ اگرچہ
لازم آید خروج دو کسرہ تقدیری بسوئے دو ضمہ تقدیری لازم نیاید خروج دو ضمہ تقدیری بسوئے کسرہ حقیقی
ینجا چرا حذف کردید جواب اصل آں نیز یَوْضَعُ یَوْدَعُ یَوْذَرُ بود اگر واو را حذف نکنند تا لازم آید ثقل
کرہ واو را حذف کردہ یَضَعُ یَدَعُ یَذَرُ شدند عین کلمہ را حرکت فتحہ دادہ از برائے رعایت حرف
لق سوال در یَذَرُ و حرف حلق نیست در ینجا عین کلمہ را چرا فتحہ دادی جواب ایں را حمل کردند بر
دَعَ و حمل را تعریف گذشتہ است در میان اینہا مناسبت چہ است ماضی ایں و آں نیافتہ اند و بعض
برائے حذف واو ایں دلیل دہند موافق واو حرکت ضمہ است و مخالف او فتحہ و کسرہ است چوں او میاں
مخالف میاید لہٰذا متنفر شدہ ساقط گردد ایں وجہ در ہمہ صیغہا یکسانست دریں مقام صاحب نوادر

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

میگوید کہ اہل تصریف کہ از برائے حذف کردن واو دلیلہا میدہند ایں اثبوت نیست بلکہ برائے نگاہداشتن قانون خود کردہ ایں سخن در خاطر فقیر خلجان (گردش) مینمود وقتیکہ من بر کلام مولوی معزالدین صاحب کہ ای مطلع شدم آں نوشتہ است کہ قانون صحیح ایں طور است ہر باب مثال واوی کہ مضارع آں بروزن یَفْعِلُ باشد در مضارع معلوم آں فاکلمہ را حذف کنند مطلقاً مطلقاً را چہ معنے است خواہ در مقابلہ عین و لام کلمہ او حرف حلق باشد یا نباشد مثال چوں یَعِدُ بَرِضُ در اصل یَوْعِدُ یَوْرِضُ بودند در اینجا مطلقاً فاکلمہ را حذف کردن واجب است ہر باب مثال واوی کہ مضارع آں بروزن یَفْعَلُ باشد در مضارع معلوم آں فاکلمہ را در آن وقت حذف کردن واجب است کہ در مقابلہ عین و لام کلمہ او حرف حلق باشد مثال یَضَعُ یَدَعُ در اینجا فاکلمہ را حذف کردن واجب است کسے سوال کند کہ در یَدَعُ حرف حلق نیست جواب ایں محمول کردہ بہ یَضَعُ

قانون ہر باب مثال واوی از عَلِمَ یَعْلَمُ غیر محذوف الفا در مضارع معلوم آں سوائے اصل سہ وجہ خواندن جائز است مثال در یَوْجَلُ یَاجَلُ یَیْجَلُ یَیْجَلُ خواندن جائز است

مطلب قانون چیست ہر باب مثال واوی کہ از عَلِمَ یَعْلَمُ غیر محذوف الفا باشد در مضارع معلوم آں سہ وجہ خواندن جائز است در یَوْجَلُ یَاجَلُ یَیْجَلُ یَیْجَلُ خواندن جائز است ما گفتہ مثال وی باشد احتراز از مثال یائی چوں یَقِظَ یَیْقَظُ در اینجا قانون جاری نہ کنیم چرا ما گفتہ مثال واوی باشد ایں مثال یائی است ما گفتہ از عَلِمَ یَعْلَمُ باشد احتراز از مضاعف چوں وَسُمَ یَوْسُمُ ایں جا قانون جاری نکنیم چرا ما گفتہ از عَلِمَ یَعْلَمُ باشد ایں از شَرُفَ یَشْرُفُ است ما گفتہ غیر محذوف الفا باشد احتراز از مثال محذوف الفا است وَسِعَ یَسَعُ در اینجا قانون جاری نکنیم چرا ما گفتہ کہ غیر محذوف الفا باشد ایں محذوف الفا است

تعلیل اُوْعِدُ اُوْعِدَ ۃٌ در اصل وُوْعِدُ وُوْعِدَ ۃٌ بودند دو واو در اول کلمہ بہم آمدند اولی را بہمزہ بدل کردند اُوْعِدُ اُوْعِدَ ۃٌ شدند یا کہ اُوْعِدُ اُوْعِدَ ۃٌ در اصل وُوْعِدُ وُوْعِدَ ۃٌ بودند دو واو در یک کلمہ باہم آمدند ثانی از ایشاں مدہ مبدلہ از حرف زائدہ نمود اولی را بہمزہ بدل کردند اُوْعِدُ اُوْعِدَ ۃٌ شدند

قانون ہر دو واو متحرک اگر جمع شوند در اول کلمہ واو اولی را بہمزہ بدل کنند وجوباً

مطلب قانون چیست

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

دو واو متحرک اگر جمع شوند در اوّل کلمہ و آنواو اولیٰ را ہمزہ بدل کردن واجب است مثال اُوْعِدٌ اُوْعِدٌ اُوْعِدٌ
اصل وُوْعِدٌ وُوْعِدٌ بودند ایں ہر دو واو متحرک جمع شدہ اند در اوّل کلمہ اولیٰ را ہمزہ بدل کردند
اُوْعِدٌ اُوْعِدٌ شدند سوال کہ اولیٰ نزد بصریاں وُوْلیٰ است و نزد کوفیاں وُوْلیٰ است ہمزہ را بواو
بدل کردند وُوْلیٰ شد ایں دو واو متحرک نیست اوّل را چرا الف بدل کنید جواب ایں شاذ است یا حمل
است بر جمع خود کہ اُوَلٌ است ما گفتہ کہ ہر دو واو متحرک باشند احتراز شد از وُوْدِیَ در ینجا واجب نیست
بلکہ جائز است ما گفتہ کہ جمع باشند احتراز شد از وَقَوَ در ینجا قانون جاری نکنم ما گفتہ جمع باشند ایں متفق اند
گفتہ در اوّل کلمہ باشند احتراز شد از وسط و آخر چوں اِحْوَا قْوُوْا در ین جا قانون جاری نکنم چرا ما گفتہ در
کلمہ باشند ایں در وسط و آخر اند ما گفتہ در یک کلمہ باشند احتراز شد از دو کلمہ چوں وَوَعَدَ قانون جاری
نکنم چرا ما گفتہ در یک کلمہ باشند ایں در دو کلمہ اند سوال ایں واو را ہمزہ چرا بدل کنید جواب جمع شدن دو حرف
متحرک جنس در صدد ثقیل است خصوصاً دو حرف علت سیما دو واو کہ ثقل حروف علت است ازیں وجہ
واو را ہمزہ بدل کنند سوال دیگر واو را ہمزہ چرا بدل نکردند جواب اگر ثانی را ہمزہ بدل کنند و در اول واو
الف یا قسم آید ثقل باقی مے ماند **تعلیل** یُوْسِرُ در اصل یُیْسِرُ بود یا ساکن مظہر ماقبلش
مضموم آں یا را بواو بدل کنند وجوبًا۔ **قانون** ہر یا ساکن مظہر کہ غیر واقعہ شود در
مقابلہ فا کلمہ در باب اِفْتِعَالٌ و ماقبل او مضموم باشد آں یا را بواو بدل کنند وجوبًا
بشرط آنکہ فُعْلیٰ صفتی و جمع اَفْعَلُ فُعْلَاءُ صفتی و در مقابلہ عین کلمہ اسم مفعول اجوف
یائی نباشد اگر یا شد آں یا را ثابت گذارند و ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کنند و جوبًا
مطلب قانون چیست یا ساکن باشد مظہر باشد مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ نباشد فُعْلیٰ صفتی
اَفْعَلُ فُعْلَاءُ صفتی مقابلہ عین اسم مفعول اجوف نباشد ماقبل او مضموم باشد آں یا را بواو بدل کردن
واجب است مثال یُوْسِرُ در اصل یُیْسِرُ بود در ینجا شروط موجود است آں یا را بواو بدل کردند
یُوْسِرُ شد ما گفتہ کہ یا ساکن باشد احتراز شد از عُیَبٌ عُیَبٌ ما گفتہ مظہر باشد احتراز شد کہ مظہر نباشد
یا ذِیَبٌ ذِیَبٌ ما گفتہ در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَالٌ نباشد احتراز شد از اَیْئِسُ ما گفتہ ماقبل او مضموم بود

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

احتراز شد از بَیِّعًا بَیِّع ماگفتہ کہ فُعْلٰی صفتی نباشد احتراز شد کہ باشد چوں حَیْکٰی ضَیْزٰی دراصل حَیْکَی
(زن بناز خرامندہ و شانہا را حرکت دہندہ) ضَیْزٰی (قِسْمَۃٌ ضِیْزٰی اے تقسیم از انصاف دور شد
بودند ایں یا سکن مظہر است در مقابلہ فا کلمہ باب اِفْتِعَال نیست فَعْلَاءُ صفتی ہم نیست در مقابلہ عین
کلمہ ہم مفعول اجوف یائی ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ کہ فُعْلٰی صفتی نباشد ایں فُعْلٰی صفتی ست
یا ابر حال خود گذارند و ضمہ قبلش را بکسرہ بدل کنند حَیْکٰی ضَیْزٰی شدند سوال فُعْلٰی صفتی کدام است
(صِفَۃً بلا قید واقع شود) ماگفتہ کہ جمع اَفْعَلُ وَفَعْلَاءُ صفتی (آں اَفْعَلُ کہ مؤنث آں بروزن فَعْلَاءُ آید
نباشد احتراز شد کہ باشد مثال بِیْضٌ بِیْضَانٌ دراصل بُیْضٌ بُیْضَانٌ جمع اَبْیَضُ بودند ایں جا شروط
موجود اند لیکن قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ جمع اَفْعَلُ فَعْلَاءُ نباشد ایں است و بعض گفتہ کہ جمع ہر دو نباشد
احتراز شد کہ باشد مثال بِیْضٌ دراصل بُیْضٌ بود ایں جا شرائط موجود اند قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ کہ جمع
فَعْلَاءُ ہر دو نباشد نیست ماگفتہ کہ در مقابلہ عین کلمہ اسم مفعول جوف یائی نباشد احتراز شد کہ باشد مثال مَبِیْعٌ دراصل مَبْیُوْعٌ بود ضمہ یا
بو نقل کردہ بما قبل دادہ مَبِیْعٌ شد ایں جا شروط موجود اند لیکن قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ اسم مفعول اجوف یائی نباشد نیست
یا را بر حال خود گذارند و ضمہ ماقبلش را بکسر بدل کنند پس بالتقا ساکنین شد میان یا و واو بعض صرفیاں یا را حذف
لِاَنَّ الْوَاوَ عَلَامَۃٌ وَالْعَلَامَۃُ لَا تُحْذَفُ مَبِیْعٌ شد پس واو ساکن ماقبلش مکسور اں واو را بیا بدل کردند مَبِیْعٌ
وزن مَفِیْلٌ شد و بعض صرفیاں ثانی را حذف کنند لِاَنَّہَا زَائِدَۃٌ وَالزَّائِدَۃُ اَحَقُّ بِالْحَذْفِ مَبِیْعٌ بر
مَفِعْلٌ شد سوال شما ماگفتہ کہ در فُعْلٰی صفتی یا را بواو بدل نہ کنند و طُوْبٰی (نام درخت در جنت) مؤنث اَطْیَبُ است
ازں زیرک) کہ مؤنث اَکْیَسُ است در ینجا یا را چرا بواو بدل کنند جواب در ینجا بغیر قید صفت واقعہ نشود و دیگر جواب کہ در ینجا
غالب است زیرا آنچہ در ینجا طُوْبٰی نام درخت است سوال کہ در فُعْلٰی اسمی یا را بواو بدل کنند و در فُعْلٰی صفتی یا را بواو بدل
کنند جواب ایں برائے فرق کردن میان فُعْلٰی اسمی و فُعْلٰی صفتی است سوال در عکس ہم فرق میشود جواب صفت مثل فعل ثلاثی
است باعتبار معنی و واو در یا نیز ثقیل است اگر یا را بواو بدل کنند ثقل لفظی و معنوی لازم آید ایں جا شروط
کہ بیکے بر وزن فُعْلٰی بر اصل خود است چہ ایں وزن ہم در صفات موجود است مثل عِزْہٰی (آنکہ در لہو خوشی نیارد) جواب ایں
وزن نادر است فُعْلٰی بسیار است چوں حُبْلٰی و فُضْلٰی ✦

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ابواب مثال واوی و یائی ثلاثی مجرد

باب اوّل ۔ مثال واوی از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں اَلْوَعْدُ وَالْعِدَۃُ وَالْمِیْعَادُ وعدہ کردن وَعَدَ یَعِدُ وَعْدًا فَھُوَ وَاعِدٌ وَھُوَ عِدٌ یُوْعَدُ وَعْدًا فَذَاکَ مَوْعُوْدٌ لَمْ یَعِدْ لَمْ یُوْعَدْ لَا یَعِدُ لَا یُوْعَدُ لَنْ یَعِدَ لَنْ یُّوْعَدَ اَلْاَمْرُ مِنْہُ عِدْ الخ

باب دوم مثال واوی از باب فَعِلَ یَفْعَلُ چوں اَلْوَجَلُ ترسیدن وَجِلَ یَوْجَلُ وَجَلًا فَھُوَ وَاجِلٌ وَھُوَ وَجِلٌ یُوْجَلُ وَجَلًا فَذَاکَ مَوْجُوْلٌ لَمْ یَوْجَلْ لَمْ یُوْجَلْ لَا یَوْجَلُ لَا یُوْجَلُ لَنْ یَّوْجَلَ لَنْ یُّوْجَلَ اَلْاَمْرُ مِنْہُ اِیْجَلْ وَالنَّھْیُ عَنْہُ لَا تَوْجَلْ وَالظَّرْفُ مِنْہُ مَوْجَلٌ الخ

باب سیوم ۔ مثال واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلْوَضْعُ نہادن وَضَعَ یَضَعُ وَضْعًا فَھُوَ وَاضِعٌ وَھُوَ وُضِعَ یُوْضَعُ وَضْعًا فَذَاکَ مَوْضُوْعٌ الخ

باب چہارم ۔ مثال واوی از باب فَعِلَ یَفْعِلُ چوں اَلْوَدْمُ ماسیدن وَدِمَ یَدِمُ وَدْمًا فَھُوَ وَادِمٌ وَھُوَ وُدِمَ یُوْدَمُ وَدْمًا فَذَاکَ مَوْدُوْمٌ لَمْ یَدِمْ لَمْ یُوْدَمْ لَا یَدِمُ لَا یُوْدَمُ لَنْ یَّدِمَ لَنْ یُّوْدَمَ اَلْاَمْرُ مِنْہُ دِمْ وَالنَّھْیُ عَنْہُ لَا تَدِمْ وَالظَّرْفُ مِنْہُ مَوْدِمٌ مَوْدَمَانِ الخ

باب پنجم ۔ مثال واوی از باب فَعُلَ یَفْعُلُ چوں اَلْوَسَمُ وَالْوَسَامَۃُ داغدار شدن ونیکو و شدن وَسُمَ یَوْسُمُ وَسَامَۃً فَھُوَ وَسِیْمٌ وَھُوَ وُسِمَ یُوْسَمُ وَسْمًا فَذَاکَ مَوْسُوْمٌ لَمْ یَوْسُمْ الخ

باب اوّل ۔ از مثال یائی از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں اَلْیُسْرُ وَالْمَیْسِرُ وَالْمَیْسُرَۃُ آسان شدن وقمار باختن یَسَرَ یَیْسِرُ یُسْرًا فَھُوَ یَاسِرٌ وَھُوَ یُسِرَ یُیْسَرُ یُسْرًا فَذَاکَ مَیْسُوْرٌ لَمْ یَیْسِرْ لَمْ یُیْسَرْ لَا یَیْسِرُ لَا یُیْسَرُ لَنْ یَّیْسِرَ لَنْ یُّیْسَرَ الخ

باب دوم ۔ مثال یائی از فَعَلَ یَفْعَلُ چوں اَلْیَنْعُ میوہ پختہ شدن یَنَعَ یَیْنَعُ یَنْعًا فَھُوَ یَانِعٌ الخ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

باب سیوم۔ مثال یائی از فَعِلَ یَفْعَلُ چوں اَلْیُتْمُ یتیم شدن یَتِمَ یَیْتَمُ یُتْمًا فَھُوَ یَتِیْمٌ الخ

باب چہارم۔ مثال یائی از فَعُلَ یَفْعُلُ چوں اَلْیَقْظُ بیدار شدن یَقُظَ یَیْقُظُ یَقْظًا الخ

ابواب مثال واوی و یائی ثلاثی مزید فیہ

باب اِفْعَالْ۔ اَوْقَدَ یُوْقِدُ اِیْقَادًا فَھُوَ مُوْقِدٌ وَاُوْقِدَ یُوْقَدُ اِیْقَادًا الخ

باب اِسْتِفْعَالْ۔ اِسْتَوْقَدَ یَسْتَوْقِدُ اِسْتِیْقَادًا فَھُوَ مُسْتَوْقِدٌ وَاُسْتُوْقِدَ الخ

باب اِفْتِعَالْ۔ اِتَّقَدَ یَتَّقِدُ اِتِّقَادًا فَھُوَ مُتَّقِدٌ وَاُتُّقِدَ یُتَّقَدُ اِتِّقَادًا الخ

باب اِفْعَالْ مثال یائی اَیْسَرَ یُوْسِرُ اِیْسَارًا الخ

باب اِسْتِفْعَالْ۔ مثال یائی۔ اِسْتَیْقَظَ یَسْتَیْقِظُ اِسْتِیْقَاظًا الخ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

شروع قوانین و تعلیلات ابواب اجوف

تعلیل

قَالَ در اصل قَوَلَ بود واو متحرک ماقبلش مفتوح آں واو را بالف بدل کردند قَالَ شد
بَاعَ در اصل بَيَعَ بود یا متحرک ماقبلش مفتوح آں یا را بالف بدل کردند بَاعَ شد **قانون**
ہر واو و یا متحرک بحرکتِ لازمی ماقبل او مفتوح بود ازاں کلمہ آں واو و یا را بالف بدل کنند و جوبًا
بشرطیکہ مقابلہ فا کلمہ و مقابلہ عین کلمہ ناقص و در حکم عین کلمہ ناقص و مابعد او مدہ زائدہ
کہ لازم بود تحقق و سکون او سوائے مفید برائے معنی و مابعد او حرف تثنیہ و یا مشددہ و
الف جمع مؤنث سالم و نون تاکید و آں کلمہ بروزن فَعَلَنَّ و فَعَلَى و معنی آں کلمہ کہ در و
تعلیل نیفتد نبود و در مقابلہ عین کلمہ فعل غیر متصرفہ و در مقابلہ عین کلمہ ملحق و در مقابلہ عین کلمہ
بدل از حرف صحیح نبود اما قَوَدَ و حَوَنَةٌ شاذ است **مطلب** قانون چیست واو و یا متحرک
باشد بحرکت لازمی باشد ماقبل او مفتوح بود ازاں کلمہ در مقابلہ فا کلمہ و در مقابلہ عین کلمہ ناقص
و بعد او مدہ زائدہ کہ لازم بود تحقق و سکون او سوائے مفید برائے معنی و باقی مانع شروط ہم موجود نباشند آنواو و یا را
بالف بدل کردن واجب است مثال مطابقی چوں قَالَ و بَاعَ در اصل قَوَلَ و بَيَعَ بودند ایں واو و یا
متحرک است بحرکتِ لازمی است ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ در مقابلہ فا کلمہ ہم نیست باقی ماندہ شروط ہم
نیست آں واو و یا را بالف بدل کردند قَالَ بَاعَ شدند گفتہ و آو یا متحرک باشند احتراز شد از ساکن چوں قَوْلٌ
بَيْعٌ ماقبل ایں واو و یا متحرک است ازاں کلمہ در مقابلہ فا کلمہ ہم نیست باقی ماندہ شروط ہم است لیکن قانون
جاری نکنیم چرا گفتہ کہ ماقبل او متحرک باشد ایں ساکن است گفتہ کہ حرکت لازمی باشد احتراز شد از حرکت عارضی
حرکت عارضی بر سہ قسم است یا بسبب نقل باشد یا بسبب التقاء ساکنین باشد یا از برائے مطالعہ دیگر کلمہ مثال

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

آں چوں حَوَبٌ جَیَلٌ در اصل حَوْءَبٌ جَیْئَلٌ بودند حرکت ہمزہ را نقل کردہ ماقبل را دادہ ہمزہ را حذف کردند حَوَبٌ جَیَلٌ شدند مثال التقاء ساکنین نَوِاسْتَطَعْنَا اِخْشَیِ اللّٰہَ کہ در اصل لَوْاِسْتَطَعْنَا اِخْشَیَ اللّٰہَ بودند ہمزہ وصلی در درج کلام ساقط شد پس التقاء ساکنین شد میان واؤ و سین و یاؤ و لام آں و واؤ و یاء را حرکت کسرہ دادند نَوِ سْتَطَعْنَا اِخْشَیِ اللّٰہَ شدند مثال مطابعۃ دیگر کلمہ چوں جَوَارٍ بَیْضَاتٌ در اصل جَوْذَاتٌ بَیْضَاتٌ بودند واؤ و یاء را حرکت فتحہ دادہ از برائے مطابعۃ تَمْرَاتٌ مطابعۃ چہ است کہ ہر دو را مفرد بروزن فَعَلَۃٌ است ایں قاعدہ است کہ ہر مفرد کہ بروزن فَعَلَۃٌ باشد جمع آں بروزن فَعَلَاتٌ میآید بغیر اجوف اجوف را بروزن فَعْلَاتٌ آید ایں بروزن فَعَلَاتٌ بود از برائے تابعداری فَعَلَاتٌ شد ایں واؤ و یاء متحرک اند ماقبلش ایں مفتوح است ازاں کلمہ در مقابلہ فا کلمہ ہم نیست باقی ماند شروط ہم موجود است لیکن قانون نہ کنیم چرا کہ گفتہ کہ حرکت لازمی باشد اینجا عارضی است ماگفتہ ماقبل او مفتوح باشد احتراز شد از مضموم مکسور ساکن مثال چوں قُوْلَ بُیِعَ دَاعِیُوْنَ رَامِیُوْنَ یَقُوْلُ یَبِیْعُ ایں واؤ و یاء متحرک است دراں کلمہ در مقابلہ فا کلمہ ہم نیست باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ ماقبل او مفتوح باشد ایں ماقبل مضموم مکسور ساکن است ماگفتہ ماقبل او مفتوح بود ازاں کلمہ احتراز شد ازاں کلمہ نبود چوں فَوَعَدَ لَیَقُوْلُنَّ ایں واؤ و یاء متحرک است حرکت لازمی است در مقابلہ فا کلمہ ہم نیست باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ ماقبل او مفتوح باشد ازاں کلمہ ہیں ماقبل مفتوح ازاں کلمہ نیست ماگفتہ در مقابلہ فا کلمہ نباشد احتراز شد کہ باشد مثال چوں لَوْعَدَ تَیَسَّرَ ایں واؤ و یاء متحرک است بحرکت لازمی ماقبل ایں مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ در مقابلہ فا کلمہ نباشد ایں در مقابلہ فا کلمہ است ماگفتہ کہ در مقابلہ عین کلمہ ناقص نباشد احتراز شد کہ باشد عین کلمہ ناقص چیست در لفیف مقرون نباشد چوں قَوِیَ حَیِیَ ایں واؤ و یاء متحرک بحرکت لازمی ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ در مقابلہ عین کلمہ ناقص نباشد در اینجا است ماگفتہ در حکم عین کلمہ ناقص نباشد حکم عین کلمہ ناقص چیست کہ در مقابلہ لام کلمہ باشد بسبب تکرار در وسط آمدہ باشد احتراز شد کہ باشد مثال چوں اِدْعَوَا اِدْمَیَا کہ در اصل اِدْعَوَوَا اِدْمَیَیَا بودند واؤ اول و یاء ثانی را بالف بدل کردند اِدْعَوَا اِدْمَیَا شدند ایں واؤ و یاء متحرک است بحرکت لازمی ماقبل او مفتوح ازاں کلمہ است باقی مانع شروط نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ در حکم عین کلمہ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ناقص نباشد ایں در حکم عین ناقص است ماگفتہ مابعد او حرف تثنیہ نباشد احتراز شد کہ باشد چوں عَصَوَانِ
عَصَوَیْنِ رَحَیَانِ رَحَیَیْنِ ایں واو و یا متحرک است حرکت لازمی ست ماقبل او مفتوح ازاں کلمہ باقی مانع شروط
ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ کہ مابعد او حرف تثنیہ نباشد ایں مابعد حرف تثنیہ است ماگفتہ کہ مابعد او
یا مشددہ نباشد احتراز شد کہ باشد مثال چوں عَصَوِیٌّ رَحَوِیٌّ عَصَوِیَّۃٌ رَحَوِیَّۃٌ ایں واو و یا متحرک
است بحرکت لازمی ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ مابعد
او یا مشددہ نباشد ایں یا مشددہ است در عَصَوِیٌّ رَحَوِیٌّ از برائے نسبت است و در عَصَوِیَّۃٌ رَحَوِیَّۃٌ
از برائے مصدریت و مبالغہ است ماگفتہ کہ مابعد او الف جمع مؤنث سالم نباشد احتراز شد کہ باشد چوں
عَصَوَاتٌ رَحَیَاتٌ ایں واو و یا متحرک اند حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شروط ہم
نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ مابعد او الف جمع مؤنث سالم نباشد ایں الف جمع مؤنث سالم است ماگفتہ کہ
مابعد او نون تاکید نباشد احتراز شد کہ باشد مثال چوں تَدْعُوْنَّ اِخْشَیِنَّ ایں واو و یا متحرک است بحرکت
لازمی ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ کہ مابعد او نون تاکید نباشد
ایں نون تاکید است ماگفتہ کہ مابعد او مدہ زائدہ کہ لازم بود تحقق و سکون او سوائے مفید برائے معنی نباشد احتراز شد کہ
باشد مثال چوں سَوَادٌ بَیَاضٌ طَوِیْلٌ عُیُوْدٌ واو و یا متحرک اند بحرکت لازمی ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ
باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ مابعد او مدہ زائدہ کہ لازم بود تحقق و سکون آں سوائے مفید برائے
معنی نباشد ایں سوائے مفید برائے معنی است اگر مفید برائے معنی باشند در انجا قانون جاری کنیم مثال چوں تَدْعُوْنَ
تَرْمِیْنَ در اصل تَدْعُوُوْنَ تَرْمِیِیْنَ بودند ایں واو و یا متحرک است حرکت لازمی است ماقبل او مفتوح است
ازاں کلمہ مابعد او مدہ زائدہ است لیکن در اینجا قانون جاری میکنیم چرا ماگفتہ سوائے مفید برائے معنی نباشد ایں مفید
برائے معنی است واو و یا را بالف بدل کردند تَدْعَوْنَ تَرْمَیْنَ شدند پس التقا ساکنین شد میان الف و
واو و الف و یا الف را حذف کردند تَدْعَوْنَ تَرْمَیْنَ شدند ماگفتہ آں کلمہ بروزن فَعَلَانٌ و فَعَلَانِ نباشد
احتراز شد کہ باشد چوں جَوَلَانٌ حَیَوَانٌ صَوَرِیٌّ حَیَدِیٌّ ایں واو و یا متحرک است حرکت لازمی است
ماقبل او مفتوح است ازاں کلمہ باقی مانع شروط ہم نیست قانون جاری نکنیم چرا ماگفتہ آں کلمہ بروزن فَعَلَانٌ و فَعَلَانِ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

وشدید عیان تدعیان شدند مثال پنجم و ششم جا ادعی استدعی که در اصل ادعو استدعو
اند واو در اصل سوم جا بود اکنون صاعد گشت حرکت ماقبل مخالف او شد آنرا و را بیا بدل کردند ادعی
استدعی شدند پس یا متحرک قبلش مفتوح آن یا را بالف بدل کردند ادعا استدعا شدند مثال هفتم جا
ستدعا گاه گه در اصل استدعو گاوا بود این واو در اصل سوم جا بود اکنون صاعد گشت لیکن این قانون بجا
یاری نه کنم چرا ماگفته حرکت ماقبل مخالف او باشد اینجا حرکت نیست بعض قید اینچنین کرده اند که بعد ضمه واو
نده نباشد این بعد ضمه واو بده نیست این واو را بیا بدل کردند استدعا گای شد پس یا واقعه شد بعد الف زائده
ن یا را بهمزه بدل کردند استدعا گاءً شد محققین این طور گفته اند اگر آن واو بالف بدل شود آنرا بیا بدل
یکنند چون یدعی تدعی ادعی استدعی و در استدعا گاءً واو را بیا بدل کردند استدعا گای
شد پس یا واقعه شد بعد الف زائده آن یا را بهمزه بدل کردند استدعا گاءً شد ماگفته که واو واقعه شود در
مل سیوم جا هر گاه که صاعد گردد حرکت ماقبل مخالف او باشد احتراز شد از موافق چون یدعو اینجا قانون
باری نه کنم چرا ماگفته حرکت ماقبل مخالف او باشد اینجا موافق است ماگفته بعد ضمه واو ساکن نباشد
احتراز شد از غیر چون یدعو مدعو اینجا قانون جاری نه کنم چرا ماگفته بعد ضمه واو ساکن نباشد این است

تعلیل دعاة در اصل دعوة بود واو متحرک قبلش مفتوح آنرا و را بالف بدل کردند
دعاة شد پس فتحه فا کلمه را بضمه بدل کردند تا که متبس نشود به صلوة و زکوة و فنوة که
ایشان مفرد اند دعاة شد **قانون** هر جمع ناقص که بروزن فعلة باشد فا کلمه
او را حرکت ضمه دهند وجوبا **مطلب** قانون چیست هر جمع ناقص که بروزن فعلة باشد فا کلمه
او را حرکت ضمه دادن واجب است مثال دعاة رماة در اصل دعوة رمیة بودند واو متحرک ماقبل مفتوح
آن واو و یا را بالف بدل کردند دعاة رماة شدند پس فتحه فا کلمه را بضمه بدل کردند دعاة رماة شدند
ماگفته که جمع ناقص باشد احتراز شد از غیر ناقص چون ضریة وعدة قاعة این جمع بروزن فعلة است
لیکن قانون جاری نه کنم چرا ماگفته جمع ناقص باشد این ناقص نیست **تعلیل** دعی در اصل دعوو
بود واو واقعه شد در آخر اسم منقلب ماقبلش واو مده زائده در جمع آن واو را بیا بدل کردند

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

دُعُوْیٌ شد پس واو و یا در یک کلمہ بہم آمدند نخستین از ایشاں ساکن بدل از چیزے
نبود اں واو را یا کردہ یا را در یا ادغام کردند دُعِیَ شد پس یا مشدد واقعہ شدہ را آخر
اسم متمکن ماقبلش مضموم ضمہ قبلش را بکسرہ بدل کردند دُعِیَ شد پس ضمہ اولیٰ را نیز
بکسرہ بدل کردند از برائے مناسبت یا ثانی دِعِیَ شد **قانون** ہر واو لازم غیر بدل
از ہمزہ کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم باشد یا واو مدہ زائدہ در جمع آں واو
را بیا بدل کنند و جوگاؤ در مفرد مانع وجوب اعلال است آں واو مدہ زائدہ مگر کہ
ماقبل او واوے دیگر متحرک باشد **مطلب** قانون چیست واو لازم باشد غیر بدل از ہمزہ باشد واقعہ
شود در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم باشد یا واو مدہ زائدہ اگر در جمع باشد ماقبلش مضموم باشد آں واو را بیا بدل
کردن واجب است اگر در جمع باشد ماقبل او واو مدہ زائدہ باشد آنرا واو را بیا بدل کردن واجب است اگر در مفرد
باشد ماقبل او مضموم باشد آں واو را بیا بدل کردن واجب اگر در مفرد باشد ماقبل او واو مدہ زائدہ باشد آں واو
را بیا بدل کردن واجب نیست بلکہ جائز است اگر ماقبل آں دیگر واو متحرک باشد در انجا واجب است مثال واو لازم
کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم باشد در جمع چوں دَعِیٌ کہ در اصل دُعُوٌ بود ایں واو لازم است
بدل از ہمزہ نیست واقعہ شدہ است در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم است در جمع است ایں واو را بیا بدل کردند
دُعُوِیٌ شد پس واو و یا در یک کلمہ باہم آمدند آں واو را بیا کردہ یا در یا ادغام کردند دُعِیٌّ شد پس یا مشدد واقعہ
شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم است ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کردند دِعِیٌّ شد پس ضمہ اولیٰ را نیز بکسرہ بدل
کردند از برائے مناسبت یا ثانی و اَدْلٍ جمع دَلْوٌ کہ در اصل اَدْلُوٌ بود واو واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم
است در جمع ایں واو را بیا بدل کردند اَدْلِیٌ شد پس یا مخفف واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم است ضمہ
ماقبلش را بکسرہ بدل کردند اَدْلِیٌ شد ضمہ بر یا ثقیل بود انداختند اَدْلِیْ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و
تنوین یا را حذف کردند اَدْلٍ شد مثال واو کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن ماقبل او واو مدہ زائدہ باشد در جمع مثال واو
لازم کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم باشد در مفرد آں واو را بیا بدل کردن واجب است چوں تَبَنٍ کہ در
اصل تَبَنُوٌ بود واو واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم است در مفرد آں واو را بیا بدل کردند تَبَنِیٌ شد

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

پس یا مخفف واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم است ضمہ قبلش را بکسرہ بدل کردند تَبَنِّیٌ شد پس ضمہ بر یا ثقیل بود انداختند تَبَنِّیْ شد پس التقاء ساکنین شد میان یا و نون تنوین یا را حذف کردند تَبَنٍّ شد مثال واو کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن ماقبل او واو مدہ زائدہ باشد در مفرد چوں مَدْعِیٌ کہ در اصل مَدْعُوٌ بود واو واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او واو مدہ زائدہ است ایں واو را بیا بدل کردند مَدْعُوٌ شد پس واو و یا در یک کلمہ باہم آمدند آں واو را یا کردہ یا در یا ادغام کردند مَدْعِیٌ شد یا واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم است ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کردند مَدْعِیٌ شد اینجا جائز است اگر قبل آں دیگر واو متحرک باشد اینجا واجب است چوں مَقْوِیٌ کہ در اصل مَقْوُوٌ بود ایں واو واقعہ شدہ است در آخر اسم متمکن ماقبل او واو مدہ زائدہ است ماقبل ایں واو متحرک است ایں واو را بیا بدل کردند مَقْوُوٌ شد پس واو و یا در یک کلمہ بہم آمدند واو را یا کردہ یا در یا ادغام کردند مَقْوُیٌ شد پس یا مشدد واقعہ شد در آخر اسم متمکن ماقبل او مضموم ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کردند مَقْوِیٌ شد ماگفتہ کہ واو لازم باشد احتراز شد از غیر لازم چوں دُفُوٌّ ایں جا قانون جاری نہ کنم چرا ماگفتہ آں واو لازم باشد ایں عارضی است ماگفتہ بدل از ہمزہ نباشد احتراز شد کہ باشد چوں کُفُوٌّ کہ در اصل کُفُوٌءٌ بود ہمزہ را بواو بدل کردند کُفُوٌّ شد اینجا قانون جاری نہ کنم چرا ماگفتہ بدل از ہمزہ نباشد ایں است ماگفتہ کہ واو واقعہ شود در آخر اسم احتراز شد از فعل چوں یَدْعُوْ اینجا قانون جاری نہ کنم چرا ماگفتہ در اسم باشد ایں در فعل است ماگفتہ کہ متمکن باشد احتراز شد از غیر متمکن چوں ھُوَ در اینجا قانون نہ کنم چرا ماگفتہ در آخر متمکن باشد ایں در آخر مبنی است از آخر گفتن احتراز شد از وسط چوں قُوْلٌ ماگفتہ کہ ماقبل او مضموم یا واو مدہ زائدہ باشد احتراز شد کہ نباشد چوں عَصُوٌّ دَلُوٌ دَاعٍ اینجا قانون جاری نہ کنم چرا ماگفتہ ماقبل او واو مدہ زائدہ یا واو مضموم باشد ایں نیست **قانون** ہر یا مشدد یا مخفف کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن ماقبل او اگر یک حرف مضموم باشد ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کنند وجوبًا واگر دو حرف مضموم باشند ثانی را وجوبًا اول را جوازًا **مطلب** قانون چیست ہر یا مشدد یا مخفف کہ واقعہ شود در آخر اسم متمکن و ماقبل او اگر یک حرف مضموم بود ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کردن واجب است اگر دو حرف مضموم باشند ضمہ متصل را بکسرہ بدل کردن واجب است اولی را جوازًا بشرطیکہ آں ضمہ در اول کلمہ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

نباشند مثال آنکہ ماقبل او یک حرف مضموم باشد چوں مَرْمِیٌ کہ در اصل مَرْمُوْیٌ بود واو و یا در یک کلمہ باہم آمدند واو را یا کردہ یا در یا ادغام کردند مَرْمِیٌّ شد پس یا مشدد واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او یک حرف مضموم است ضمہ را بکسرہ بدل کردند مَرْمِیٍّ شد مثال یا مشدد کہ واقع شود در آخر اسم ممکن ماقبل او دو حرف مضموم باشند چوں دُعِیٌ کہ در اصل دُعُوٌ بود واو واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او واو مدہ زائدہ است آں واو را بیا بدل کردند دُعُوْیٌ پس واو و یا در یک کلمہ باہم آمدند واو را یا کردہ یا در یا ادغام کردند دُعِیٌّ پس یا مشدد واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او دو حرف مضموم است ضمہ متصل ثانی را بکسرہ بدل کردند و جوباً واو اولیٰ را حواز یا مخفف کہ واقع شود در آخر اسم ممکن ماقبل او یک حرف مضموم باشد چوں تَبَنٍّ در اصل تَبَنُّیٌ بود یا مخفف واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او یک حرف مضموم است ضمہ ماقبلش را بکسرہ بدل کردند تَبَنِّیٌ شد پس ضمہ بر یا ثقیل بود انداختند تَبَنِّیْنَ پس التقا ساکنین شد میان یا و نون تنوین یا را حذف کردند تَبَنٍّ شد مثال یا مخفف کہ واقع شود در آخر اسم ممکن ماقبل او دو حرف مضموم باشند چوں دُخِیٌ کہ در اصل دُخُوٌ بود واو واقع شد در آخر اسم ممکن ماقبل او دو حرف مضموم ضمہ ثانی را بکسرہ بدل کردن واجب است اولیٰ را نزد کتابہائے صرف جائز نیست ولیکن کھیولیٰ گفتہ است وَاللّٰہُ اَعْلَمُ

تعلیل دَوَاعٍ در اصل دَوَاعِوٌ بود واو واقع شد در مقابلہ لام کلمہ ماقبلش مکسور آں واو را بیا بدل کردند دَوَاعِیٌ شد پس ضمہ بر یا ثقیل بود انداختند دَوَاعِیْنَ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و تنوین یا را حذف کردند دَوَاعٍ شد یا کہ دَوَاعٍ در اصل دَوَاعِوٌ بود واو واقع شد در مقابلہ لام کلمہ ماقبلش مکسور آں واو را بیا بدل کردند دَوَاعِیٌ شد پس ضمہ بر یا ثقیل بود انداختند عوضش تنوین در آخرش در آوردند دَوَاعِیْنَ شد پس التقا ساکنین شد میان یا و تنوین یا را حذف کردند دَوَاعٍ شد یا کہ دَوَاعٍ در اصل دَوَاعِوٌ بود واو واقع شد در مقابلہ لام کلمہ ماقبلش مکسور آں واو را بیا بدل کردند دَوَاعِیٌ شد ضمہ بر یا ثقیل بود انداختند یا را نیز انداختہ عوض یا محذوفہ تنوین در آوردند دَوَاعٍ شد یا کہ دَوَاعٍ در اصل دَوَاعِوٌ بود واو واقع شد در آخر مقاعد حالی در حالت رفع آں یا را بمعہ حرکت انداختند عوضش تنوین در آخرش در

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

باب سیوم مضاعف ثلاثی مجرد از باب فَعِلَ یَفْعَلُ

چوں اَلْعَضُّ گزیدن عَضَّ یَعَضُّ عَضًّا فَهُوَ عَاضٌّ وَعُضَّ یُعَضُّ عَضًّا فَذَاكَ مَعْضُوْضٌ لَمْ یَعَضَّ الخ

ابواب مضاعف ثلاثی مزید فیہ

باب مضاعف از باب اِفْعَال چوں اَلْاِمْدَادُ مدد کردن اَمَدَّ یُمِدُّ اِمْدَادًا الخ

باب مضاعف از باب تَفْعِیْل چوں اَلتَّقْلِیْلُ اندک نمودن قَلَّلَ یُقَلِّلُ تَقْلِیْلًا الخ

باب مضاعف از باب اِفْتِعَال چوں اَلْاِمْتِدَادُ کشیدن اِمْتَدَّ یَمْتَدُّ اِمْتِدَادًا الخ

باب مضاعف از باب اِسْتِفْعَال چوں اَلْاِسْتِمْدَادُ درخواستن اِسْتَمَدَّ یَسْتَمِدُّ اِسْتِمْدَادًا الخ

ابواب المعتلات

باب اوّل مہموز الفا واجوف واوی از باب فَعَلَ یَفْعُلُ

چوں اَلْاَوْبُ بازگشتن آبَ یَؤُوْبُ اَوْبًا فَهُوَ اٰئِبٌ وَاٰبَ یُؤَوْبُ اَوْبًا الخ

باب دوم مہموز الفا واجوف یائی از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں

اَلْاَیْدُ توانا شدن اَدَ یَئِیْدُ اَیْدًا فَهُوَ اٰئِدٌ وَاٰئِدَ یُوَادُ الخ

باب سیوم مہموز الفا وناقص واوی از باب فَعَلَ یَفْعِلُ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

چوں الْاَبُوْ وَالْاِبَاءُ تقصیر کردن اَلٰی یَابُوْا اَبُوٌ فَهُوَ اٰبٍ الخ

باب چہارم مہموز الفا و ناقص یائی از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں

الْاَلْیُ وَالْاِلْیَانُ آمدن اَلٰی یَاْلِیْ اَلْیًا فَهُوَ اٰلٍ الخ

باب پنجم مثال واوی و مہموز العین از باب فَعَلَ یَفْعِلُ

چوں اَلْوَعْدُ زندہ درگور کردن وَعَدَ یَعِدُ وَعْدًا فَهُوَ وَاعِدٌ الخ

باب ششم مثال یائی و مہموز العین از باب فَعِلَ یَفْعَلُ

چوں الْاَیَاسُ ناامید شدن یَئِسَ یَیْئَسُ یَأْسًا فَهُوَ یَائِسٌ الخ

باب ہفتم مہموز العین و ناقص واوی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ

چوں اَلدَّعْوُ راندن شتران بر آب دَعَا یَدْعُوْ دَعْوًا فَهُوَ دَاعٍ الخ

باب ہشتم مہموز العین و ناقص یائی از باب فَعَلَ یَفْعَلُ چوں

اَلرَّعْیُ دیدن وَالرُّءْیَةُ در خواب دیدن رَاٰی یَرٰی رَأْیًا فَهُوَ رَاءٍ وَرُءِیَ یُرٰی الخ

باب نہم لفیف مفروق و مہموز العین از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں

اَلْوَعْیُ وعدہ کردن وَعٰی یَعِیْ وَعْیًا فَهُوَ وَاعٍ الخ

باب دہم مہموز الفا و لفیف مقرون از باب فَعَلَ یَفْعِلُ چوں

الْاَیُّ پناہ گرفتن اٰوٰی یَاْوِیْ اَیًّا فَهُوَ اٰوٍ الخ

باب یازدہم اجوف واوی و مہموز اللام از باب فَعَلَ یَفْعُلُ

چوں السُّوْءُ بد شدن سَاءَ یَسُوْءُ سُوْءًا فَهُوَ سَاءٍ الخ

باب دوازدہم اجوف یائی و مہموز اللام از باب فَعَلَ یَفْعِلُ

چوں اَلْمَجِیْئُ وَالْمَجِیْءُ آمدن جَاءَ یَجِیْئُ مَجِیْئًا فَهُوَ جَاءٍ الخ

باب سیزدہم مہموز الفا و مضاعف ثلاثی از باب فَعَلَ یَفْعُلُ

چوں الْاَمُّ وَالْاِمَامُ وَالْاِمَامَةُ پیشوا شدن اَمَّ یَؤُمُّ اَمًّا فَهُوَ اٰمٌّ الخ

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

ابوابُ المزیدات ثلاثی مزید فیہ

باب مہموز الفا ناقص یائی از باب اِفعال چوں اَلاِرَادَۃُ

نمودن اَرٰی یُرِیْ اِرَاءَۃً فَھُوَ مُرٍ وَاُرِیَ یُرٰی الخ

باب مہموز العین و جوف مفروق از باب اِفعال اَوائے

نُوِیَ اِیْئَاءً فَھُوَ مُوْءٍ الخ

تقریظات علماء کرام و فضلاء عظام

تقریظ فاضل نحریر علامہ شہیر حضرت مولینا نور الحق صاحب بسالوی کیملپوری سلمہ اللہ تعالے

کتاب الصرف بھترلی مصنفہ جناب مکرم محترم مولوی محمد منور الدین صاحب کو میں نے اکثر مقامات سے مطالعہ کیا میں وثوق کے ساتھ کہہ سکتا ہوں کہ مصنف نے نہ صرف اپنے اساتذہ کرام کا نام روشن کیا ہے بلکہ مفید اور کارآمد مواد کو اسکتاب میں جمع فرما کر نوآموز طلبہ کو کافی سے زیادہ دستگیری کی ہے ضرورت تھی کہ صرف مشکل مسائل کو سنجیدہ الفاظ اور شستہ عبارت میں پیش کیا جائے مجھے خیال ہے کہ مصنف اسمیں پورے اُترے فقط محمد نور الحق استاذ الآداب العربیہ اورینٹل کالج لاہور ۱۶ر فروری ۱۹۴۱ء

تقریظ فاضل اجل عالم بے بدل حضرت مولینا معوان حسین صاحب مجددی رامپوری مدظلہ العالی

نحمدہٗ ونصلی علی رسولہ الکریم اما بعد عربی زبان سیکھنے پڑھنیوالونکیلئے پہلی منزل علم صرف ہے اگر یہ منزل صرف و تصریف عمدہ طریقہ سے طے ہو جاتی ہے تو پھر طالب علم کو آئندہ منزلونمیں بڑی آسانی ہو جاتی ہے کلمات کے بننے بنانے تعلیل و اعلال ماخذ و اشتقاق کی پہچان سے فہم مستقیم حاصل ہوتی ہے جسکیلئے اس فن میں سیکڑوں کتابیں متن و شرح کی صورت میں لکھی گئی ہیں اول سب کے مطالعہ اور پڑھنے کیلئے بڑا وقت درکار ہے مولوی محمد منور الدین صاحب مصنف علام نے اس ضرورت کو محسوس کرتے ہوئے یہ کتاب صرف بھترلی تصنیف فرمائی جسکو میں نے اکثر مواقع سے پڑھا اور اس نتیجہ پر پہنچا کہ مسائل و قواعد صرف و تصریف کو بمثال احسن بیان کیا گیا ہے کہ اگر طالب علم ذرا محنت کرکے اور مشق قواعد میں مشغول ہو تو انشاء اللہ یہ ایک ہی

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

کتاب کافی ہے اور اس سے بخوبی واقفیت قواعد صرف حاصل ہو سکتی ہے فجزاہ اللہ عنا وعن سائر المتعلمین خیرا الجزا فقط معین حسین احمدی المجددی الرامپوری خطیب مسجد شاہی لاہور **تقریظ علامۃ الدہر استاذ العصر حضرت مولانا نجم الدین صاحب ڈھریالوی جہلمی عمّ فیضہٗ** میرے دوست مولوی محمد منور الدین صاحب نے قواعد صرف اردو بنیہ کے متعلق جو کتاب صرف بھترالی تالیف کی ہے اسکے اکثر مقامات کو میں نے دیکھا اور سنا جہانتک میرا خیال ہے یہ کتاب مبتدی طلبا کیواسطے ازحد مفید ہے علم صرف کے ضروری مسائل تمام اسمیں درج کر دئے گئے ہیں اور مثالوں سے فوائد قیود کو بھی واضح کیا گیا ہے اور اصل قاعدہ اور تشریح میں جو حکمت ملحوظ رکھی گئی ہے وہ بہت مفید ہے حفظ کیواسطے تو قاعدہ کافی ہے اور توضیح کیواسطے تشریح سے مدد حاصل کی جائے امید کہ طلبا مؤلف صاحب کی قدر کرینگے اور انکی اس محنت شاقہ کی داد دینگے اللہ تعالیٰ انکو جزا خیر دے کہ انہوں نے فی الحال عربی زبان کی تسہیل کیواسطے ایک خدمت انجام دی ہے جو تمام اہل اسلام پر فرض کفایہ تھی نجم الدین اورنٹیل کالج لاہور **تقریظ فاضل زمان مقرر خوش بیان مولانا غلام مرشد صاحب انگوی شاہپوری صدر مدرس اشاعت اسلام کالج لاہور** ۲۸ محرم مولوی منور الدین صاحب نے صرف عربی میں جو کتاب فارسی میں لکھی ہے میں نے اسکے بعض مقامات دیکھے ہیں مبتدی طالب العلموں کیلئے مفید کتاب ہے زبان فارسی ہے عربی زبانکی تصحیح کے قواعد پوری سادگی سے بیان کئے ہیں میری دعا ہے کہ اللہ تعالیٰ مولوی صاحب کو اجر عظیم کا مستحق بنائے اور عربی زبان کے شائقین کو اسکتاب سے استفادہ کا موقعہ دے ۱۲ ویرحم اللہ عبدا قال آمینا فقیر غلام مرشد کان اللہ لہ ۲۲/۲/۳۳ **تقریظ حضرت فاضل نوجوان سید احمد بن مولانا دیدار علیشاہ صاحب ناظم انجمن حزب الاحناف لاہور** نحمدہٗ ونصلی علی حبیبہ الکریم امابعد فقیر سراپا تقصیر نے مجموعہ صرف بھترالی کو مختلف مقامات سے دیکھا مولوی محمد منور الدین صاحب مصنف سلمہ نے ضروری قوانین وضوابط کو ایک جا جمع فرما دیا ہے اور خوبی یہ ہے کہ تقریب فہم کے لیے ہر باب کی گردانیں اور مختلف اصول اور مثالیں بتاتے گئے ہیں جن سے بلید الفہم طالب علم بھی باحسن وجوہ سمجھ سکتا ہے میرے خیال میں یہ کتاب بلحاظ اس ترتیب کے پہلی کتاب ہے مبتدی طلبہ کیلئے بیحد مفید معلوم ہوتی ہے اللہ تعالیٰ مصنف کو جزائے خیر دے اور اسکتاب کو زیور قبولیت سے آراستہ فرمائے فقط حررہ العبد الراجی رحمۃ ربہ القوی ابوالبرکات سید احمد غفرلہٗ ناظم مرکزی انجمن حزب الاحناف ہند لاہور **تقریظ سبط النبی اولاد علی حضرت مولانا دوران شاہ صاحب بجالوی ہزاروی نزیل لاہور** کتاب الصرف بھترالی مولوی محمد منور الدین صاحب کو میں نے اول سے اخیر تک سنا اور دیکھا واقعی حضرت استاذ بھترالوی (مرحوم) کی مکمل تقریر ہے اور اس میں کسی قسم کا اشکال نہیں ہے طلبا کیلئے مفید اور کارآمد تحفہ ہے۔

الراقم دوران شاہ بجالوی ہزاروی۔

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

علمائے اہلِ سنّت کی گرانقدر تصنیفات

جواہر البحار (اردو) جلد اول	۲۷ - ۰۰
باغی ہندوستان	۱۳ - ۵۰
سیف الجبار	۴ - ۵۰
زلزلہ غیر مجلد ۰۰ — ۶ مجلد ۵۰	۷ - ۵۰
تبلیغی جماعت	۷ - ۵۰
تسکین الخواطر	۶ - ۰۰
محمدؐ نورٌ	۱ — ۲۰
نقشِ وفا	۳ - ۰۰
فیصلہ شرعیہ برحرمتِ تعزیہ	۶ — ۰۰
حیاتِ عیسٰی علیہ السلام	۳ — ۰۰
اکابرِ تحریک پاکستان	۱۶ — ۰۰
مجموعہ بذل الجوائز ردعا بعد جنازہ وجہر استغاثہ	۳۰۰۰
قادیانی کذاب	۲ - ۲۵
شاہ احمد نورانی	۳ - ۵۰
کریما نام حق مع حاشیہ فضلِ حق	۲ — ۰۰
فیض عطا شرح کریما	۳ — ۰۰
الکافی شرح الیاغوجی	۱ - ۰۰
حاشیہ مولانا احمد حسن برحمد اللہ	۳ - ۰۰
بارہ تقریریں	۱۵ - ۰۰
کشف المحجوب اردو	۲۰ — ۰۰
جواہر البیان	۷ - ۵۰
مسلکِ امامِ ربانی	۹ - ۰۰
ذکر بالجہر	۲ - ۲۵
عزیز الخلائق	۱۰ - ۵۰
صرف ضیائی	۰ - ۷۵
قہرِ خداوندی بر دھماکہ دیوبندی	۹ — ۰۰
معراج النبی	۳ - ۰۰
التبشیر بر دالتحذیر	۲ - ۷۵
میلاد النبی	۳ - ۰۰
شرح قصیدہ غوثیہ از مولانا محمد اعظم نقشاہی	۶ - ۰۰
مجموعہ نعت	۱۲ — ۰۰
بہارِ عقیدت	۱ — ۰۰

نظامِ شریعت	۱۲ - ۰۰
کربلا کا مسافر	۸ - ۲۵
شفاعت کی حقیقت	۹ - ۰۰
تذکرہ علمائے اہلسنت	۱۸ - ۰۰
مدارج النبوت (دو جلد)	۷۵ - ۰۰
شواہد النبوت	۱۸ - ۰۰
شرح مرقاۃ از مولانا عبدالحق خیرآبادی	۱۲ — ۰۰
طیب لوردۃ شرح قصیدہ بردہ	۱۵ - ۰۰
کوثر الخیرات	۱۶ — ۵۰
تاریخ تناولیاں غیر مجلد	۳ — ۰۰
یادِ اعلیٰ حضرت	۷ - ۰۰
اغثنی یا رسول اللہ	۶ — ۰۰
ہمارا اسلام کامل مجلد	۱۱ - ۲۵
لہو کی بوندیں	۱ - ۷۵
بُرا نہ کہو	۲ - ۰۰
جماعتِ اسلامی	۳ - ۰۰
توضیح البیان (نیوز)	۶ - ۰۰
رکن دین	۶ - ۰۰
پنجسورہ رضویہ	۱۳ - ۵۰
خون کے آنسو (دو حصے)	۱۲ - ۰۰
خزینۃ الاصفیاء	۱۵ - ۰۰
شرح مسلم الثبوت (عربی) از مولانا عبدالحق خیرآبادی	۱۵ — ۰۰
سیرتِ رسولِ عربی (نیوز)	۸ — ۰۰
انفاس العارفین	۲۰ - ۰۰
الطاف القدس	۷ - ۵۰
سیرت غوث الثقلین	۶ — ۵۰
آزادی کی ان کہی کہانی	۶ — ۰۰
فضل حق خیرآبادی اور سن ستاون	۵ - ۰۰
نورانی حقائق	۳ - ۰۰
نورِ اسلام امام اعظم نمبر	۱۳ - ۰۰
دو جماعتیں	۱ — ۵۰
تحقیق اہل حدیث	۱ - ۰۰

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari

https://ataunnabi.blogspot.com/

روحانی حقائق	۱ - ۰۰
شرح قصیدہ امام اعظم	۲ - ۵۰
درود تاج	۰ - ۳۰
شمع شبستانِ رضا (۳ حصے)	۲۰ - ۰۰
علم القرآن	۱۴۰ - ۰۰
کلماتِ قدسیہ	۲ - ۰۰
موت کا پیغام	۳ - ۰۰
حیات استاذ العلماء ہندیاوی	۳ - ۵۰

مناقب صدیق اکبر	۳ - ۰۰
اجلال الیقین	۰ - ۷۵
اتمام حجت	۱ - ۲۵
یک گزدہ فاختہ بیمناک	۰ - ۷۵
اشاراتِ فریدی جلد چہارم	۱۰ - ۰۰
صرف بہائی شرح اردو فضل خدائی	۰ - ۷۵
نمازِ مدلل	۵ - ۰۰
مکتوباتِ امام ربانی اردو مکمل	۷۲ - ۰۰

اعلیٰ حضرت امام احمد رضا بریلوی کی تصانیف

النیرۃ الوضیہ (مسائلِ حج و زیارت)	۲ - ۰۰
ایمان الاجر (قبر پر اذان کی تحقیق)	۰ - ۷۵
الحجۃ الفائحہ (ایصال ثواب اور تعیینِ یوم کا ثبوت)	۰ - ۶۰
غایۃ التحقیق (فضائلِ صدیقِ اکبر)	۱ - ۰۰
راد القحط والوبا (زکوٰۃ و صدقات کی اہمیت)	۰ - ۹۰
احسن الوعاء (آدابِ دعا)	۳ - ۰۰
لمعۃ الضحیٰ (ڈاڑھی کا وجوب اور اس کی اہمیت)	۲ - ۲۵
ختم نبوت	۶ - ۰۰
برکات الامداد (بزرگوں سے استمداد کا ثبوت)	۰ - ۹۰
الیاقوتۃ الواسطہ (تصورِ شیخ)	۰ - ۶۰
رسائلِ رضویہ	۱۸ - ۰۰
مقالِ العرفاء	۲ - ۵۰

حدائقِ بخشش	۷ - ۵۰
احکامِ شریعت	۱۰ - ۵۰
قرآنِ کریم مترجم مع حاشیہ صدر الافاضل کلاں	۸۰ - ۰۰
" اوسط	۶۰ - ۰۰
" حمائل	۳۰ - ۰۰
قرآنِ کریم مترجم حاشیہ مفتی احمد یار خاں گجراتی قدس سرہ	۷۰ - ۰۰
خطباتِ رضویہ	۱ - ۸۰
رسائلِ اعلیٰحضرت ۳ جلد	۱۲ - ۵۰
فتاویٰ افریقہ	۴ - ۵۰
خالص الاعتقاد	۱ - ۵۰
ندا یا رسول اللہ	۰ - ۷۵
ملفوظات	۸ - ۰۰

الکوکبۃ الشہابیہ	از اعلیٰحضرت بریلوی قدس سرہ	۲/ ۵۰
سراجی (اردو)	از سعادت جنگ	۳/ ۰۰
اغثنی یا رسول اللہ	مرتبہ مولانا تابش قصوری	۶/ ۰۰

مکتبہ قادریہ ○ اندرون لوہاری دروازہ لاہور
فون نمبر ۶۸۳۵۲

Click For More Books
https://archive.org/details/@zohaibhasanattari